

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра історії України
Український інститут національної пам'яті
Національна спілка краєзнавців України
Державний архів Сумської області
Сумський обласний краєзнавчий музей
Університет гуманітарних і природничих наук Яна Длугоша в
Ченстохові (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Вроцлавська Політехніка (Польща)
Інститут досліджень Південно-Східної Європи Румунської академії
(Румунія)
Білоруський державний педагогічний університет імені Максима
Танка (Білорусь)
Національний університет міста Лоха (Еквадор)

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної наукової конференції

11–12 листопада 2021 р.

Частина 2

Суми – 2021

УДК 908:005.745](477.52)(06)

I-90

*Рекомендовано до друку Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 3 від 22 жовтня 2021 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Оліцький В.О., кандидат історичних наук, виконуючий обов'язки завідувача кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (голова)

Абакумова В.І., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Авхутська С.О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Вовк О.В., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Подрєз Ю.В., кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Турков В.В., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Ярош Н.В., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали V Міжнародної наукової конференції (Суми, 11–12 листопада 2021 р.). У 2 ч. Ч. 2. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. – 142 с.

Збірник містить доповіді та повідомлення учасників V Міжнародної наукової конференції Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації. Розрахований на викладачів вищих і середніх навчальних закладів, науковців, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться історією.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв, посилань на джерела тощо. Редколегія може не поділяти погляди авторів публікацій.

УДК 908:005.745](477.52)(06)

© Колектив авторів, 2021

© ФОП Цьома С.П., 2021

ЗМІСТ

Беседін Сергій Миколайович «БЕССАРАБСЬКЕ ПИТАННЯ» В РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИНАХ ПЕРІОДУ ЛИПЕНЬ 1939Р. - ЧЕРВЕНЬ 1941Р. . . 8	
Бєляков М.В. СТАНОВИЩЕ РЕПАТРИЙОВАНИХ ПРИМУСОВИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР СТАНОВИЩЕ РЕПАТРИЙОВАНИХ ПРИМУСОВИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР 11	11
Бондар Вікторія Олексіївна ЛІКВІДАЦІЯ ГЕТЬМАНСТВА ТА УТВОРЕННЯ ПЕРШОЇ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ КОЛЕГІЇ..... 13	13
Бондар Ігор Володимирович ЕТНОНІМ «МАЛОРОСИ»: ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА 15	15
Бондар Вікторія Олексіївна, Коцур Тетяна Андріївна АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ В ОКОЛИЦЯХ СМТ ВОРОНІЖ ... 18	18
Буригін Богдан Володимирович ВПЛИВ ПОЗИТИВІЗМУ НА ЗАХІДНЕ ІСТОРІОПИСАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ. ОСНОВНІ РИСИ ПОЗИТИВІСТСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ 20	20
Буріков Віталій «ПЕРШИЙ ЕТАП» КУЛЬТУРНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В КИТАЇ 1966–1968 РР. 22	22
Вітенко Алла Віталіївна ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ Й ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА ОСНОВНИХ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ 25	25
Голуб Наталія ГЕТЬМАНАТ П. СКОРОПАДСЬКОГО 28	28
Гура Єгор Романович КРЕЙСЕР USS INDIANAPOLIS (CA-35): ВІЙСЬКОВИЙ ТРИБУНАЛ ЯК ПРИХОВУВАННЯ НЕКОМПЕТЕНТНОСТІ КОМАНДУВАННЯ 31	31
Дегтярьов Вадим Анатолійович БОЇ ЗА БЕНДЕРИ 1992 Р. У КОНТЕКСТІ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ 34	34
Демиденко Артем ТИПОЛОГІЯ СПОРУД ЗА МАТЕРІАЛАМИ РОЗКОПОК 2020 Р..... 37	37

Дігтяренко Максим ЮНАЦЬКІ РОКИ Н.І. МАХНА (1888-1917)	38
Дорошенко Дарья ПОНЯТТЯ ТА СТАТУС СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОРГАНІВ ООН, УЧАСНИКОМ ЯКИХ Є УКРАЇНА	40
Житник Сергій Юрійович ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА МІСЬКОГО СОЦІУМУ	43
Ільяшенко Ілона ВНУТРІШНЄ СТАНОВИЩЕ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У 30 - 40- Х РР. XIX СТ.	45
Камінський Давид Олександрович ПОЧАТОК ХРИСТИЯНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ	48
Карпенко Анна КЕРАМІЧНИЙ КОМПЛЕКС XVII- XVIII СТ. З РОЗКОПОК 2020 РОКУ У М. НІЖИН	50
Карпенко Ігор ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ ТРАГЕДІЇ ГУТИ ПЕНЯЦЬКОЇ У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ ТА ВІЙСЬКОВІЙ МЕМУАРИСТИЦІ .	52
Клюєв Володимир Володимирович СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОЇ ОБОРОНИ «КАРПАТСЬКА СІЧ» ЯК ОДИН З ЕТАПІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА НА ЗАКАРПАТТІ В 1938-1939 РР.	55
Коцур Тетяна Андріївна ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТИЛИЩА ГУРЗУФСЬКЕ СІДЛО У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ Н. Г. НОВИЧЕНКОВОЇ.....	58
Кулик Аліна Андріївна ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СМТ ВОРОНІЖ...	61
Кулик Аліна Андріївна КОНОТОПСЬКИЙ МІСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ.....	62
Курінной Олександр Станіславович ВАСИЛЬ АНДРІЄВСЬКИЙ Й АНДРІЙ ЛІВИЦЬКИЙ: ЗУСТРІЧІ В ЕМІГРАЦІЇ.....	66
Лаврик Володимир Вікторович 3-ТЯ ЗАЛІЗНА ДИВІЗІЯ - ПОГЛЯДИ, ЩО ДОМІНУВАЛИ ТА ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ НАЙБОЄЗДАТНУ ФОРМАЦІЮ АРМІЇ УНР ОСЕНІ 1919 РОКУ	68
Леонтенко Дмитро ГЕРАЛЬДИЧНІ НЕДОЛІКИ РАДЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГЕРАЛЬДИКИ	71

Лисенко Владислав Олександрович НАЙМАНЕ ВІЙСЬКО ГЕТЬМАНЩИНИ ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ	74
Масенков Богдан Олександрович ПОЧАТОК КОНФЛІКТУ Й. ТІТО ТА Й. СТАЛІНА	77
Матюшенко Інна Володимирівна «ТЕТЧЕРИЗМ» ЯК ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ «ШОКОВОЇ ТЕРАПІЇ»	79
Онацький Валентин Олександрович ВІДНОСИНИ МІЖ ГЕТЬМАНАТОМ П. СКОРОПАДСЬКОГО І БІЛОРУСЬКОЮ НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ.....	81
Осадчий Дмитро АМЕРИКАНО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ 1991-2000 рр.	84
Парфило Богдан Сергійович ВПЛИВ ЄРУСАЛИМСЬКОГО ПАТРІАРХА ПАЇСІЯ ТА КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА СИЛЬВЕСТРА (КОСОВА) НА РЕЛІГІЙНУ ПОЛІТИКУ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО	86
Пасєвін Валентін Русланович АНАЛІЗ ДОСТОВІРНОСТІ ІКОНОГРАФІЧНОГО ДЖЕРЕЛА ЗА ДОКУМЕНТАЛЬНИМ МЕТОДОМ.....	89
Петрова Світлана Вікторівна АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ КРАСНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ	91
Ребенок Вікторія Русланівна ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ЯДЕРНОЇ ПРОГРАМИ ІРАНУ В 1960-Х РОКАХ	94
Самотуга Інна Сергіївна АНТИВОЄННИЙ РУХ У США ПІД ЧАС АМЕРИКАНО- В'ЄТНАМСЬКОЇ ВІЙНИ.....	96
Самотуга Юлія Сергіївна РОЛЬ ООН У ВРЕГУЛЮВАННІ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В 1940-1970-Х РР. XX СТ.	98
Свиридов Андрій РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ ШОСТКИНЩИНИ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ.....	101
Сидоренко Яна ЕТАПИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 РІК.....	104

Скрильов Юрій Юрійович ЧЕХОСЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА ТА СПРОБИ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ 1919 Р.	106
Соколовська Евеліна Володимирівна АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ М. КОНОТОП	108
Суббота Єгор Ігорович БУДИНОК-МУЗЕЙ А.П. ЧЕХОВА У МІСТІ СУМИ.....	111
Сугоняко Діана Русланівна ПИЛИП ОРЛИК І ЙОГО «ПАКТИ Й КОНСТИТУЦІЇ ЗАКОНІВ І ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО»	113
Тарасова Лілія Володимирівна ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ МЕШКАНЦІВ СУМЩИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.).....	115
Токаренко Ігор Олександрович ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ КИЇВСЬКОЇ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ 1943 РОКУ	118
Усова Євгенія Вікторівна ВПЛИВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ В УРСР	121
Фірсова Маргарита Віталіївна ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ МІСЬКОЇ СИМВОЛІКИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА ТА ХАРКОВА).....	123
Ходун Едуард Олегович ПРАВОВІ НОРМИ ІСНУВАННЯ ТА ФАКТИЧНИЙ СТАН РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В СРСР ДО ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	127
Чабанова Дар'я, Півень Максим ДАВНЬОРУСЬКІ ПАМ'ЯТКИ НА ТЕРИТОРІЇ СМТ. ВОРОНІЖ.....	129
Чегринець Святослав Віталійович РЕПЕРЗЕНТАЦІЯ ТАБУЙОВАНИХ РАДЯНСЬКИХ ТЕМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ ХАРКОВА ТА ДОНЕЦЬКА.....	130
Черкес Ігор Володимирович ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ У ВІДНОВЛЕННІ ДЕРЖАВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	133
Шеремет Олександр Романович МАСШТАБИ ТА НАСЛІДКИ ГОЛОДУ НА ЧОРНУХИНЩИНІ (ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	136

Шолудько Ілона

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ
ФРОНТУ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 138

Юдченко Юлія Леонідівна

УЧАСТЬ РУГШ РСЧА В ПАРТИЗАНСЬКОМУ РУСІ
НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В РОКИ НІМЕЦЬКО-
РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (1941-1943РР.) 141

Беседін Сергій Миколайович
магістрант 2 року навчання
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

«БЕССАРАБСЬКЕ ПИТАННЯ» В РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИНАХ ПЕРІОДУ ЛИПЕНЬ 1939Р. - ЧЕРВЕНЬ 1941Р.

До 1917 р. Бессарабія входила до складу Російської імперії. Але Лютнева революція 1917р. в Росії послабила її позиції на цій території. У середині січня 1918р. за домовленістю з командувачем Румунського фронту генералом Д.Щербачовим, румунські війська зайняли територію Молдовської демократичної республіки, яка була створена 15 грудня 1917р. В умовах румунської окупації крайовий парламент «Сфатуп Церій» (Рада Країни) проголосив 25 листопада 1918р. про приєднання Молдовської демократичної республіки до Королівства Румунії. У подальшому Румунія намагається добитися визнання нового статусу Бессарабії з позицій міжнародного права. Так, 28 жовтня 1920р. у Парижі підписано Угоду стосовно об'єднання Бессарабії з Румунією. Великобританія, Франція, Італія і Японія визнали автономію Бессарабії у складі Румунії [4, с. 151].

СРСР, який встановив на території Росії більшовицьку владу, неодноразово звертався до Румунії з вимогами дипломатичним шляхом вирішувати «Бессарабське питання», але не досяг успіхів. Європейські країни в цьому питанні підтримували Румунію. Ситуація змінилася в 1933р., коли до влади в Німеччині прийшла НСДАП на чолі с А.Гітлером і почалося поступове збільшення двох тоталітарних держав. Свою зацікавленість територією Бессарабії СРСР фіксує у таємному додатковому протоколі договору про ненапад, що був підписаний між Радянським Союзом та Німеччиною 23 серпня 1939р. та увійшов в історію під назвою Пакт Молотова-Ріббентропа. У пункті 3 цього протоколу мова йшла про наступне: «Відносно Південно-Східної Європи радянська сторона вказала на свою зацікавленість в Бессарабії. Німецька сторона ясно заявила про повну політичну незацікавленість в цих територіях» [5, с.8].

Слід відзначити, що румунські правлячі кола були проінформовані про зміст таємного протоколу. Занепокоєння ситуацією уряд Румунії став виявляти після вступу Червоної армії на території Західної України та Білорусії. 21 вересня 1939 р. міністр

іноземних справ Румунії Г. Гафенку заявив, що Польща та Румунія до цього часу виконували функцію бар'єра проти більшовизму, а Румунія не може одна справитися з цим завданням [6, с. 260].

У цій ситуації Румунія починає концентрувати свої війська на території Бессарабії та Північної Буковини і також починає розбудову фортифікаційних укріплень уздовж Дністра, яка отримала назву «Східний вал» або «Лінія Кароля» [6, с. 43].

У свою чергу Політбюро ЦК ВКП(б) наприкінці березня 1940 р. затвердили рішення про формування військового угруповання з метою подальшого захоплення Бессарабії. У свою чергу, народний комісар оборони СРСР видав директиви за № ОУ583 та № ОУ584 про формування Південного фронту із з'єднань та частин 12-ої та 5-ої армій Київського особливого військового округу та 9-ої армії Одеського військового округу. Командувачем Південним фронтом призначено генерала армії Г.К.Жукова [3, с.70].

Перехід до практики дій у вирішенні «бессарабського питання» розпочався 29 березня 1940р., коли голова РНК СРСР В.М.Молотов доповідаючи на сесії Верховної Ради СРСР, заявив наступне «У нас немає пакту про ненапад із Румунією. Це пояснюється наявністю невирішеного спірного питання про Бессарабію, загарбання якої Румунією Радянський Союз ніколи не визнавав» [1, с. 322].

Наприкінці червня 1940р. радянська дипломатія активізує свою співпрацю з Німеччиною у контексті вирішення проблеми Бессарабії. 23 червня 1940р. відбулася зустріч з німецьким послом у Москві В.Шулленбургом. Останній у телеграмі Міністерству іноземних справ Німеччини повідомляв наступну інформацію: «Молотов зробив мені сьогодні слідуючу заяву: вирішення бессарабського питання не виключає подальше відтермінування. Радянський уряд все ще намагається вирішити питання мирним шляхом, та він має намір використати силу, якщо румунський уряд відкине мирну угоду...» [1, с. 343]. Реакція німецької сторони у відповідь кремлівському керівництву була наступного змісту: «Німеччина залишається відданою Московським угодам... і висловлює побажання врегулювати дане питання мирним шляхом» [1, с. 345].

Таким чином, забезпечивши собі підтримку Німеччини, Й.Сталін санкціонував передачу румунській стороні відповідної ноти. Вона була вручена В.М.Молотовим послу Румунії у Москві Г.Давідеску 26 червня 1940р., у якій сталінське керівництво в ультима-

тивній формі вимагала передачу Бессарабії до СРСР. У цій ситуації німецький радник у Бухаресті В.Фабріціус знайомить румунське керівництво із рекомендацією Ф.Ріббентропа про те, щоб румунська сторона поступилася вимогам радянського уряду [1, с. 357].

Вже 28 червня 1940р. румунський посол у Москві Г.Давидеску передав відповідь на ультиматум Москви. В цей же день В.М.Молотов вручив Г.Давидеску відповідь уряду СРСР, у якому була поставлена вимога протягом 4 днів, починаючи з 28 червня о 2 години за московським часом очистити від румунських військ територію Бессарабії та Північної Буковини [5, с. 20]. Румунською стороною було прийнято вимоги Кремля, але за умови продовження терміну евакуації румунської армії. 29 червня 1940р. о 17 годині 30 хвилин В.Молотов заявив, що уряд СРСР не продовжить термінів евакуації до 14 годин 3 липня 1940р. [5, с. 71].

Війська Червоної армії спираючись на радянсько-румунські домовленості, о 14 годині 28 червня 1940р., перейшли міждержавний кордон. 3 липня 1940р. о 14 годині за московським часом було закрито новий кордон з Румунією по річці Дунай [5, с. 79]. Таким чином територія Бессарабії була повернута до складу СРСР при дипломатичній підтримці Німеччини, яка сумлінно виконувала домовленості таємного протоколу «Пакту Молотова-Ріббентропа».

Література

1. Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. Документы и материалы. /Отв. ред. В.Н.Виноградов. Москва: «Индрик», 1996 г. 380 с.
2. Гакман С. Приєднання Бессарабії та північної Буковини до СРСР: військові аспекти// Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Чернівці, 2000 р. Вип. 96-97: Історія. с. 69-81.
3. Лазарев А.М. Год 1940 – продолжение социалистической революции в Бессарабии. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1985 г. 318 с.
4. Освобождение Бессарабии и Северной Буковины: документы / Сост. А.Антосян// Международная жизнь. 1991 г. № 8. 148-157 с.
5. Пакт Молотова-Риббентропа для Бессарабии: сборник документов / Сост. В.Вэратек, И.Шишкану. Предисл. В.Матей. Кишинев: Университас, 1991г. 124 с.
6. Семира М.И. Тайна сталинской дипломатии. 1939-1941. Москва: Высшая школа, 1992 г. 308 с.

СТАНОВИЩЕ РЕПАТРИЙОВАНИХ ПРИМУСОВИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР СТАНОВИЩЕ РЕПАТРИЙОВАНИХ ПРИМУСОВИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР

Актуальним на сьогоднішній день залишається питання подальшої долі репатрійованих колишніх примусових працівників в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (далі – УРСР).

Саме ця проблема в історичній науці України є мало досліджуваною й викликає різні питання і часом дискусії у науковців. Це можна пояснити тим, що дослідники в СРСР (включно з УРСР) не мали змоги повністю розкрити й дослідити дане питання. На це вплинуло те, що Радянська влада ретельно засекречувала всю інформацію щодо процесу репатріації в УРСР. Тому, щоб більш детально вивчити становище репатрійованих примусових робітників ми звернулись до фондів Державного архіву Сумської області (далі – ДАСО).

У архівних справах, які містяться у ДАСО є дані про статичну інформацію та акти, що стосувались даного питання, законодавчі документи тощо. Наприклад, із «Свідчення Семенівської сільської ради Глухівського району про кількість репатрійованих громадян станом на 5 грудня 1946 р.» [1, арк.4] можна побачити, що всі, хто були направлені на роботу (59 осіб, з яких 30 чоловіків, 29 – жінок) в Німеччину – всі повернулись у такому обсязі на Батьківщину. Така сама ситуація виникла у Слоутської сільської ради Глухівського району –105 осіб було вивезено, така сама кількість повернулася [2, арк.19].

На кожного репатрійованого складалися автобіографічні відомості за участі двох свідків (9 запитань). Ось такого зразка:

1. Прізвище, ім'я та по батькові: Цера Володимир Іванович
2. Рік народження: 1926
3. Чим займався під час німецької окупації: не працював
4. Чи служив у партійних загонах, керуючих органах: ні не служив
5. Коли виїхав у Німеччину? 5 червня 1943 року
6. Як саме? Під час вербування
7. Коли повернувся додому? 27 червня 1945 року
8. Соціальне походження. Із сім'ї робітників
9. Де працював зараз? Не працював [3, арк. 31-32].

Розглядаючи акти, щодо повернення колишніх примусових робітників, ми можемо стверджувати, що влада певним чином матеріально піклувалась про повернення громадян на Батьківщину, але все таки репатріанти зазнавали постійно утисків, як із боку співвітчизників, так і з боку влади.

У акті «Про перевірку роботи та організацію прийому репатрійованих, їх працевлаштуванню та господарської допомоги радянським громадянам на території Глухівського району від 8-11 січня 1946 р.» йде мова, про матеріальну допомогу «у порядку надання допомоги репатрійованим видано 600 руб. двом особам по 300 руб. кожному»[2, арк. 56].

Також, у даному документі йшла мова проте, що колишнім примусовим працівникам взагалі не надавалась допомога у вигляді: товарів першої необхідності, наділів землі, робочої худоби, сільгоспінвентарів тощо. Це пояснювалось тим, що вони не вели самостійного домашнього господарства.

Розглядаючи III акт «Працевлаштування та господарське забезпечення репатрійованих громадян», можна дізнатися про, те як складались справи з роботою у репатрійованих, їх участі у суспільно-політичному житті тощо [2, арк. 57].

З архівних матеріалів дізнаємось проте, що більшість колишніх примусових працівників Глухівського р-ну були задіяні у сільському господарстві (чол. – 277 осіб, а жін. – 845), промисловості (чол. – 33, жін. – 71 людина) [2, арк. 24].

На рахунок їх життя з суспільством відомо, що репатрійовані через деякий час після повернення одразу взялись за працю з ентузіазмом, було зазначено, що вони були переважно «доброросовісно активними». Приймали участь у політичних заходах тощо. Були серед них й ті, котрі мали «антирадянський» характер, вони не хотіли працювати й могли ухилитись від роботи. Також, під час вступу на роботу репатріантам видавали по 300 гр. хлібу, що «не відповідає постанові РНК СРСР № 2307» [2, арк. 24 зв.].

Отже, по-різному склалася доля репатрійованих примусових працівників. Радянський уряд контролював їх діяльність. Вони постійно проходили перевірки. Працювали у різних сферах господарства, але здебільшого у сільському господарстві, промисловості тощо.

Джерела

1. ДАСО. Ф.Р.-1815. Оп. 3. Спр. 8, 122 арк.
2. ДАСО. Ф.Р.-1815. Оп. 3. Спр. 9, 300 арк.
3. ДАСО. Ф.Р.-4556. Оп. 8. Спр. 20, 220 арк.

Бондар Вікторія Олексіївна
студентка 3 курсу

*Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. О. Вовк)*

ЛІКВІДАЦІЯ ГЕТЬМАНСТВА ТА УТВОРЕННЯ ПЕРШОЇ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ КОЛЕГІЇ

Ліквідація автономії Гетьманщини – це адміністративна реформа уряду Російської імперії, проведена у 1764–1765 роках та націлена на ліквідацію автономії Гетьманщини. З приходом до влади в Російській імперії Катерини II взаємини українського Гетьманату та російського самодержавства набули якісно нового звучання. Власне, у цей час розпочинається новий, як з'ясувалося згодом, останній етап їхнього розвитку, коли українська сторона була представлена власною ранньою державною організацією та, відповідно, певною мірою консолідованою навколо неї елітною верствою українського суспільства. [1, с. 263]

Поштовхом до безповоротних змін у відносинах Української держави і Російської імперії безсумнівно стали українські петиції, підготовлені на ім'я Катерини II козацькою старшиною, які мали яскраво виражений автономський характер. «Прошение малороссийского шляхетства» фактично містило програму значного розширення політичної автономії України. Зокрема, вказувалося на необхідність поновлення традиції підтвердження чинності договірних статей Богдана Хмельницького, укладання новообраними гетьманами та російськими царями договірних статей, відновлення порядку вільного обрання гетьмана з наступним підтвердженням результатів виборів імператрицею, зрівняння українських старшин за «Табелью о рангах» з російським дворянством.

Також, запровадження вищої апеляційної установи – трибуналу, запровадження з'їздів старшин як регулярного сейму або генеральної ради, повернення Україні територій, відторгнутих за часів Самойловича – Розумовського, відновлення митниць на кордоні з Росією, звільнення України від утримання своїм коштом

російських військових частин та спрямування вивільнених коштів на козацьке військо, відшкодування українському народу збитків, завданих попередніми війнами, а у майбутньому «чтоб все на готовые деньги покупаемо было». [4, с. 13]

Таким чином, звернувшись до російської імператриці у традиційній формі чолобитної, українські старшини запропонували Катерині II затвердити підготовлену ними у вигляді договірних статей програму значного розширення політичної автономії України та одночасного проведення реформ, які сприяли б консолідації українського суспільства навколо зміцненої центральної влади. Згідно з донесенням прусського посланця Віктора Фрідріха фон Сольмса, дані петиції так розпалили Катерину II, що вона хотіла віддати гетьмана під суд за зраду. [2, с. 363]

Однак прибічники Кирила Розумовського зуміли вплинути на імператрицю і врятувати графа від її гніву. У січні 1764 року Катерина II викликала гетьмана до Петербурга, де поставила йому вимогу не з'являтися до двору, поки він «не випросить собі увільнення від Гетьманства». Одночасно в Україну було вислано три нові полки. Спочатку Кирило Розумовський відмовлявся, але потім під сильним тиском з боку царського уряду у лютому 1764 року написав рапорт про відставку. [2]

10 листопада 1764 р. з'явився указ імператриці про остаточне скасування гетьманства. Управління Лівобережною Україною передавалося Малоросійській колегії на чолі з президентом Петром Рум'янцевим: «Після всемілостивішого від нас звільнення графа Розумовського, за його проханням, з чину гетьманського наказуємо нашому Сенатові для належного управління в Малій Росії створити там Малоросійську колегію, в якій бути головним нашому генералу графу Румянцеву...» [3, с. 532]

З ліквідацією українського гетьманства російське керівництво приступило до відмежовування старшини від рядового козацтва. Одним із помітних кроків на цьому шляху стала остаточна ліквідація принципу виборності старшин на нижчому, сотенному рівні. Старшинські двори нарешті було звільнено від постів російських військ. Унормовано надання козацьким урядникам табельних чинів тощо. [1, с. 238]

Таким чином, російський царизм ще з другої половини XVII століття, почав обмежувати автономію Гетьманщини і нарешті ліквідував її повністю в останній чверті XVIII століття. На шляху до

створення «добре регульованої держави», яку почав будувати уряд імператриці Катерини II, автономія Гетьманщини стала однією з головних перепон. Як наслідок, питання ліквідації автономії Лівобережної України стало для імператриці одним з першочергових. Цим пояснюється швидкість і радикальність дій Катерини II у цьому напрямку.

Література

1. Верстюк В. Ф., Горобець В. М., Толочко О. П. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Том.1: Українські проекти в Російській імперії. / Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2004. 528 с.
2. Григорчак І. Політика російського царизму відносно України в другій половині XVIII ст. // Українознавство. 2003. № 4. С. 363–366.
3. Гуржій І. О. Указ Катерини про ліквідацію гетьманства та утворення Малоросійської колегії (10 листопада 1764 р.) // Хрестоматія з історії Української РСР: з найдавніших днів до кінця 50-х років XIX ст. / Ред.–Київ: Радянська школа, 1959. Т. 1. С. 532.
4. Струкевич О. К. Україна – Гетьманщина та Російська імперія протягом 50-80-х рр. XVIII століття (політико-адміністративний аспект проблеми) Київ: Абрис, 1996. 100с.

Бондар Ігор Володимирович

студент 2 курсу

ІНІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

(Науковий керівник: к.п.н. С. Авхутська)

ЕТНОНІМ «МАЛОРОСИ»: ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА

Інтерес до історичної науки, як шлях до пізнання власної держави, викликаний отриманням Україною незалежності, революційним подіями 2004, 2013-2014 років, поставив проблему непрофесійного історичного висвітлення певних неоднозначних сторінок історії України. Це виявляється, насамперед, у поданні інформації з вигідної певній ідеології позиції, причому, факти, що кидають тінь на утвердження такої позиції – замовчуються. Так, термін «малорос» нині має стійке ідеологічне забарвлення та певну невизначеність змісту, що робить його предметом дискусій. Але це невірна позиція, бо наукова етика історика не дає права осучаснювати бачення будь-якого аспекту вивчення. Тому, дуже важливо розуміти, в яких обставинах виник цей термін, що він означав тоді і означає зараз.

Термін «малорос», що походить від топоніма Мала Русь, почав своє існування на початку XIV ст., коли монгольська навала поділила територію єдиної Русі на Північно-Східну Русь (Володимир-Суздальську, пізніше Московську) і Південно-Західну (Галицько-Волинську). Вживання цього етноніма пов'язане з візантійськими церковними та політичними діячами, які, спілкуючись з розділеною надвоє Руссю, почали вживати класичні географічні терміни: країна Мала та країна Велика. Термін Мала Русь, або ж за грецькою транскрипцією – Мала Росія, етимологічно пов'язаний не з розмірами країни, а з її територіальною основою. Розгляд поняття «Малоросія» як чогось меншовартісного у порівнянні з «Великоросією», повністю неправильний, адже тогочасне, а навіть античне суспільство визначало Малу країну (Мала Русь), як корінну етнічну територію, метрополію, а Велику (Велика Русь) – землі, на які з цієї метрополії розселився народ [2]. Потрібно зауважити, що широке поширення у XIV ст. термін не набув і використовувався лише у офіційному діловодстві, прийнявши політично-географічне забарвлення. Зокрема, вживали у титулах галицько-волинських князів (Юрій-Болеслав під 1335 р. іменував себе «князем всей Малой Руси») і церковних ієрархів, під 1347 р. використано у посланні візантійського імператора Іоанна VI Кантакузена до митрополита Київського і всієї Русі Феогноста. У 1371 р. у петиції до константинопольського патріарха Філофея Коккіна галицькі бояри, які клопоталися у справі відновлення митрополії, іменували польського короля Казимира III Великого «королем Ляхів і Малої Русі» [3, с. 79].

Починаючи з кінця XV ст. православні книжники обох частин древньої Русі все частіше використовують це слово в грецькій формі «Росія» («Рос(с)ия»). Термін «Мала Росія» і похідні від нього почали широко вживатись після заключення Берестейської унії 1596 р., коли у ході міжконфесійної та літературної полеміки православні Речі Посполитої почали відроджувати ідеї про єдність культури, віри і «слов'яноросійського народу». У першій половині XVII ст. термін «Мала Русь» використовували у зносінах київських митрополитів з Москвою для вирізнення Київської митрополії від Московського патріархату, від середини того ж століття – в етнополітичному контексті щодо Гетьманщини, а згодом – Наддніпрянської України. У російських законодавчих актах і розпорядженнях поняття «Мала Русь» з'явилося після

Переяславського договору 1654 р. В народній мові самоназвою залишались головним чином слова «русин», «руський» [4].

Етніонім «малорос» отримав широке розповсюдження з початку XVIII ст. серед населення Лівобережної України у складі Російської імперії на ґрунті його об'єднання з «великоросами» спільним монархом і православною вірою. До XIX ст. воно трансформувалося на позначення населення Малоросії, лівого берега Дніпра. Згідно з офіційною державотворчою концепцією Російської імперії, малороси являли собою одну з трьох гілок загальноросійського народу (поряд з великоросами та білорусами). У XX ст. з розпадом Російської імперії та утворенням СРСР радянською владою проводилася політика українізації в рамках нової національної політики коренізації. У зв'язку з цим поняття «малорос» виявилось «поза законом», втратило легітимність і у широкому вживанні повсюдно було замінено поняттям українець [1]. Але протягом свого існування термін «малорос» неодноразово використовувався носіями і борцями за українську ідею: Б. Хмельницький у своєму універсалі 1648 р.; П. Орлик, у своїй «Конституції» визначає «малоросійський народ», «Вітчизну Малоросійську»; Г. Сковорода називав «Малоросію» своєю матір'ю, а «Україну» (Слобожанщину) - тіткою [3, с.83].

Таким чином, етніонім «малорос», залежно від контексту, визначається як назва українців, хоча самоназвою до XVIII ст. не був. Його використання у сучасному спілкуванні недоцільне і може визнаватися ідеологічною маніпуляцією.

Література

1. Котенко А.Л., Мартынюк О.В., Миллер А.И. «Малоросс»: эволюция понятия до Первой мировой войны. Новое литературное обозрение. 2011. Вып. 2 (108). С. 9-27.
2. Моця О.П. Робота П.П. Толочка «від Русі до України» і археологічні реалії. Археологія. 2018. № 1. С. 9-17.
4. Півторак Г.П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ: Академія, 2001. 152 с.
5. Рус-Руст. Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-II). Париж, Нью-Йорк, 1973. Т. 7. С. 2400-2800.

Бондар Вікторія Олексіївна
студентка 3 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Коцур Тетяна Андріївна
студентка 3 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. І. Кедун)

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ В ОКОЛИЦЯХ СМТ ВОРОНІЖ

Селище міського типу Воронеж знаходиться на півночі Сумської області, у Шосткинському районі Сумської області, розташоване по обидва береги річки Осоти.

Серед краєзнавців-дослідників існує думка, що саме тут знаходилось згадане в літописі під 1177 р. м. Вороніж. Вороніж та Воронізькі ліси згадуються і в літописах XIII ст. Протягом довгого часу іде дискусія про Вороніж XII ст. Так, історик Е.А. Болховітінов ще 1800 р. досконало вивчаючи історію міста Вороніж, писав: «Є в Росії ще два однойменних Вороніжу містечка, із яких перший Вороніж знаходиться в колишній Новгород-Сіверській, а нині Чернігівській губернії, і був містечком Ніжинського полку». Саме це місто, за думкою Е.А.Болховітінова, і дало своє ім'я «лісам Воронізьким», в яких, згідно літопису, переховувався Святослав Липецький після розгрому його князівства. [3] Хутір Вороніж виник на початку 17 ст. Розташований біля шляху, яким жителі присеймських сіл їздили в Новгород-Сіверський, хутір зростав і під час визвольної війни українського народу 1648 – 54 рр. був уже значним населеним пунктом. В 1654 р. він став сотенним містечком Ніжинського полку. [1, с. 1301]

Територія сучасного Воронежа була заселена з давніх часів. Доведено, що найдавнішими пам'ятками археології на території Сумщини є місцезнаходження кісток тварин і артефактів кам'яної індустрії епохи пізнього палеоліту, що охоплює близько 35 тисячоліть (40 - 13 тис. років тому). У кінці 70-х рр. 19 ст. були знайдені в с. Вороніж Шосткинського району скупчення кісток носорога, ведмедя і мамонта разом з палеолітичними знаряддями. [1, с. 14] Поблизу смт Воронеж знайдено крем'яні знаряддя праці доби пізнього палеоліту (15 тис. років тому); виявлено поселення: доби бронзи, скіфських часів, слов'янське 7 - 8 ст. та давньоруський курганний могильник. [1, с. 1301]

Іван Спиридонович Абрамов (1874–1960), відомий археолог та етнограф проводив розкопки курганів у рамках підготовки до XIV Археологічного з'їзду. Зібрана ним невелика колекція “курганних древностей” – інвентар поховань за обрядами трупопокладання та трупоспалення – експонувалась на виставці з'їзду, а згодом надійшла до музею ЧАК. Початково до збірки входили і антропологічні матеріали, проте вони не збереглися. [4, с. 25]

За даними місцевого краєзнавця, археолога І. С. Абрамова, в VII-VIII ст. в околицях Воронежа побували скіфи, а на рубежі IX ст. цю територію стало заселяти слов'янське плем'я сіверян. Біля північної околиці селища ще на початку XX ст. існувало декілька курганів-могильників. Після вивчення знахідок зроблено висновок, що вони датуються IX-XI ст. нашої ери. [2]

Отже, орієнтуючись на археологічні пам'ятки в околицях, можна сказати, що селище міського типу Воронеж має досить давню історію. Писемна його історія починається з 1177 р.. З археологічних досліджень відомо що по території сучасного Воронежу ходили шерстисті носороги, ведмеді та мамонти, а також давні люди які залишили по собі знаряддя праці. За І. С. Абрамовим можна дізнатися, що на цю територію приходили скіфи та слов'янське плем'я сіверян.

Джерела та література

1. Звід пам'яток історії та культури України. Сумська область // НАН України. Інститут історії України; Центр досліджень історико-культурної спадщини України. Київ, 2017. 1855 с.
2. Абрамов І.С. Літописний Вороніж на Чернігівщині //Ювілейний збірник на пошану Академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. К. 1927. С. 462-468.
3. Селище міського типу Вороніж (інтернет джерело) <http://www.voronizh-rada.gov.ua/about-village/history.html>
4. Скарбниця української культури: Збірник наукових праць. Вип. 9. Спец. вип. 1: О. Черненко Археологічна колекція Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського (1896–1948 рр.). Чернігів. 2007. 136 с.

ВПЛИВ ПОЗИТИВІЗМУ НА ЗАХІДНЕ ІСТОРІОПИСАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ. ОСНОВНІ РИСИ ПОЗИТИВІСТСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Позитивізм – це концепція, яка зазначає, що людське мислення проходить три етапи розвитку: теологічний (релігійний), метафізичний (філософський) та позитивний (науковий). Істинне знання про світ є результатом конкретних наук, очищених від гуманітарних інтерпретацій, які є безпідставними і неістинними.

Передумовою виникнення позитивізму був стрімкий розвиток науки: математики, фізики, хімії, біології. Теоретичним джерелом позитивізму виступало Просвітництво з його вірою у всемогутність розуму. Позитивісти вважали, що вивчення людського суспільства можливо і потрібно проводити науковими методами [2].

Для історичної науки поширення позитивізму означало нові основоположні установки, які зближали її з фізикою, біологією, психологією, методами котрих вона повинна була відшукати «природні закони» історії для створення істинної, універсальної, загальнолюдської історії. Засновник позитивізму, Огюст Конт твердив, що ще не існує істинної історії, створеної в науковому дусі, тобто такої, яка має на меті дослідити закони, що управляють соціальним розвитком людського роду. Головна категорія філософії історії – "розвиток" – розумілась як сукупність одиничних елементів і сконструйованих за природничими законами їх зміни. Зрозуміти їх можливо було лише засобами, виробленими природничими (позитивними) науками. Історія повинна була вирішити те саме завдання, що й точні, природничі науки – описати явище, виявити структуру, відповісти на запитання – як вони протікають? Встановлення законів історичного розвитку повинне надати історії прогностичну функцію.

Найбільш послідовним втіленням образу позитивного методу в історичній науці стала історична школа Леопольда фон Ранке (1795–1886), професора Берлінського університету, «батька німецької класичної історії». Ця школа набула провідного становища в європейській історіографії як еталонна щодо культури історичного дослідження.

Дослідницька методика Ранке ґрунтувалася на позитивістському розумінні завдань історичного аналізу, а саме:

- факти містяться, головним чином, в архівних матеріалах політичного характеру (повідомлення послів, листування державних діячів);
- те, чого немає в документі (думки, чутки), не існує для історії;
- правильне використання джерел вимагає філологічного аналізу, встановлення автентичності й достовірності документа й інших прийомів зовнішньої та внутрішньої критики тексту.

Великий вплив на історичну науку мали ідеї визначного представника позитивізму – англійського філософа Г.Спенсера. Його теорія була вершиною натуралістичного розуміння історії. Г.Спенсер будував історію на соціології, ділячи останню на соціальну статистику і соціальну динаміку. В основі соціальної статистики лежала ідея поступового, плавного прогресу. За прикладом біологічної еволюції філософ заміняв термін «прогрес» нейтральним «еволюція». Встановлена О.Контом аналогія між суспільством і тваринним світом привела Г.Спенсера до загального еволюційного природничого закону розвитку суспільства.

В його праці розглядається взаємозалежність і зумовленість різних структурних форм суспільства, виділяється головний чинник суспільного розвитку – боротьба за існування, яка пристосовується до зовнішніх умов, здійснює природний відбір і наділяється організаторською функцією. На основі загального закону еволюції Г.Спенсер конструював універсальну історію людства як поступове сходження від теологічної стадії, неорганізованих орд, які через боротьбу за існування і милітаризм створюють перші деспотичні держави, де відбувається внутрішня диференціація у формі поділу праці, до індустріальних держав, заснованих на свободі, справедливості, розвитку науки й раціональному веденні господарства.

З точки зору Г. де Моно історія повинна розвиватися як позитивна наука, а історик повинен обмежуватися сферою документів і фактів, уникаючи будь-яких політичних і філософських теорій. Історикові належало працювати із джерелами й фактами. Критерієм відбору свідчень було їхнє значення для подальшого розвитку подій. Настанова на об'єктивність дослідження припускала, що основну увагу потрібно було приділити емпіричним пошукам.

Позитивісти розглядали історичний факт як окремий ізольований об'єкт, незалежний від усіх інших і від його дослідника. Вважали, що готові факти наявні в джерелах, і кожний з них може бути встановлений і досліджений без зв'язку з іншими. Завдання полягало в тому, щоб їх виявити, а потім вибудувати історичну концепцію, причому всі суб'єктивні моменти, пов'язані з поглядом дослідника й оцінкою факту, відкидали. За висловом видатного історіографа Шарля Віктора Ланглуа (1863–1929), «вірити чи не вірити – це справа Бога», тоді як обов'язок історика – чітко описувати факти. Робити це належало в жорсткій хронологічній послідовності [1, с. 27-28]

Отже, позитивізм впливає на відхід науковців від ідейно-політичних принципів, до позиціонування історичного джерела, як єдино правильного твердження фактів, де історик який виступає очевидцем подій лише констатує фактологічну базу, і відмовляється від ідеологічних міркувань.

Література

1. Драч О.О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник: Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2015. – 164 с.
2. Стельмах С. П. Позитивізм в історичній науці // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2011. Т. 8: Па Прик. С. 312.
3. Ланглуа Ш., Сеньобос Ш. Введение в изучение истории. Санкт-Петербург, 1899 – С. 305.

Буріков Віталій

магістрант 1 року навчання

*Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка*

«ПЕРШИЙ ЕТАП» КУЛЬТУРНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В КИТАЇ 1966–1968 РР.

На сьогоднішній день КНР виступає одним з найвпливовіших гравців світової політики, «другою» економікою в світі, найбільшому світі споживачем світового культурного продукту. Однак не завжди Китай виступав провідною силою світу менше ніж століття тому в Китаї відбувалася політика котра отримала назву «Культурна революція»

Перш за все потрібно зрозуміти, що ж таке культурна революція: Культурна революція — ініційована Мао Цзедуном масова суспільно-політична кампанія в КНР, спрямована на

відновлення його домінуючих позицій в КПК, послаблених провалом «великого стрибка», а також утвердження маоїзму як державної ідеології та усунення бюрократизму. Програма «Культурної революції», викладена Мао Цзедуну протягом квітня-травня 1966 у кінцевому підсумку передбачала побудову «китайської моделі комунізму», але в настановах голови КПК не містилося визначення, що має прийти на зміну наявній авторитарній системі, лише наголошувалося, що коли учасники «Культурної революції» успішно пробудять свідомість мас, «проблема розв'яжеться сама собою», й маси самі створять власні інституції. Зіткнувшись із опозицією в столичному партійному середовищі, Мао Цзедун закликав молодь розпочати власну критику привілеїв та політики, що їх породжує, тобто явища «бюрократизації політики»; це не мало бути спрямоване проти певних персон, на думку проводирів «Культурної революції» слід було критикувати саму систему й лише на тій підставі, що, попри усупільнення засобів виробництва, взаємини між вождями й масою, по суті, й далі залишалися капіталістичними, а реформи, розроблені на кшталт угорських чи косигінських в СРСР, лише погіршили б функціонування системи [1 с. 251].

Отже, на початку своєї діяльності Мао вбачав у «Культурній революції» лише засіб для боротьби з невдачами під час «великого стрибка» та подальшого утвердження культу своєї особи як офіційного державного курсу. Однак розпливчастість термінів та формулювань Мао призвела до справжньої «війни всіх проти всіх». Реалізуючи утопію егалітарного суспільства, Мао Цзедун спрямував соціальну активність на ліквідацію 4-х пережитків минулого, що нібито гальмували розвиток країни: культури, звичаїв, поглядів і звичок; правоохоронні органи не втручалися в лінчування, що чинили студенти у вузах, а в середовищі «ганьбу» вважали, що ця кампанія відкриє шлях новим чиновникам, оскільки чистки в КНР стали вже звичним явищем; лише протягом серпня-вересня 1966 в Пекіні «хунвейбінами» було вбито 1722 особи, у 33695 сімей конфісковано майно, понад 85 тис. осіб вигнано за межі столиці, а всього в країні жертвами кампаній «перевиховання» на той час стало 400 тис. осіб.

У серпні 1966 р. був скликаний XI пленум ЦК КПК 8-го скликання, в роботі якого не брали участь багато членів ЦК, які стали жертвами переслідувань. 5 серпня Мао Цзедун особисто

написав і вивісив у залі засідань свою дацзибао «Вогонь по штабах!», Він оголосив учасникам пленуму про існування в партії «буржуазного штабу», обвинуватив багатьох партійних керівників у центрі і на місцях в тому, що вони здійснюють «диктатуру буржуазії», і закликав відкрити «вогонь по штабах», припускаючи цілком розгромити або паралізувати керівні партійні органи в центрі і на місцях, народні комітети, масові організації трудящих, а потім створити нові «революційні» органи влади [2 с. 260].

Після «реорганізації» партійного керівництва на пленумі з п'яти заступників голови ЦК партії залишився один міністр оборони Лінь Бяо, про який говорилося як про «наступника» Мао Цзедуна. У результаті загравань Мао Цзедуна з хунвейбинами до і під час пленуму (мається на увазі його листування з хунвейбинами, зустрічі з ними), закликів відкрити «вогонь по штабах», безчинства хунвейбінів після пленуму придбали ще більших масштабів. Почався розгром органів влади, громадських організацій, парткомів. Хунвейбіни були поставлені, по суті, над партією і державними органами [3 с. 14].

У листопаді 1968 року в Пекіні збирається центральний комітет комуністичної партії, метою підготовки до того дня, коли Мао вирішить, що хаос продовжується вже досить довго. Лінь Бяо виступає з програмною промовою. Цзян Цинн та інші члени лівого крила партії неофіційно намічені на певні пости в бюро. За підсумками проведеного голосування Лю Шаоци який перебуває під домашнім арештом назавжди виключений з партії. На його місце Мао призначає Лінь Бяо. І не тільки своїм заступником, а й наступником. Хунвейбінів котрі виконали поставлені Мао завдання відсилають працювати в сільську місцевість. Перед від'їздом вони клянуться йому у вірності особисто Мао. Батьки молодих «революціонерів» нескінченно віддані Мао відправляють своїх дітей в сільську місцевість працювати. І багатьох з них чекало гірке розчарування. У бідних районах умови життя були гірші, ніж вони могли собі уявити. Мао Дзедун відправив всіх студентів в сільські регіони і ось тоді вони побачили, що десятки мільйонів селян в китайських селах тягнуть жалюгідне існування. Вони жили в жахливих умовах. І колишні хунвейбіни почали сумніватися у перевазі соціалізму над іншими системами і в підсумку остаточно в ньому розчарувалися. Через пів року Мао нарешті зміг скликати з'їзд партії. Перший за 11 років, на якому оголосив, що Культурна

революція успішно завершена. У новому партійному статуті Лінь Бяо був названий найближчим соратником Мао. Такої честі раніше не вдоволювався ні один з колег голови. Мао відчував, що нарешті створив стійку політичну спадкоємність. Представники армії стали в ході культурної революції провідною політичною силою в країні зайняли ключові пости. У своїй заключній промові – останньому публічному зверненні Мао висловлює задоволення тим, як склалися події [4 с. 321].

Так званий «перший етап» культурної революції являє собою процес боротьби Мао з наслідками невдалої політики «великого стрибка». Цей період котрий складається з двох років систематичного винищення населення, боротьби з культурної та національної самостійністю деяких регіонів Китаю та хаосом в державному апараті, ці два роки характерні домінування над партійними та державними органами «хунвейбінів» та «дзаофанів».

Література

1. Головченко В. Культурна революція // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011.
2. Усов В.Н. КНР: от «большого скачка» к «культурной революции» (1960–1966 гг.). Москва: ИДВ РАН, 1998.
3. Усов В.Н. Культурна революція в Китаї. Китай: історія в обличчях та подіях. М.: ИДВ РАН, 1991.
4. Богатуров А.Д. Великі держави на Тихому океані: Історія та теорія міжнародних відносин у Східній Азії після Другої світової війни (1945-1995). – М.: Конверт-МОНФ, 1997.

Вітенко Алла Віталіївна

студентка 4 курсу,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ Й ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА ОСНОВНИХ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Збереження й охорона археологічної спадщини в Україні залежить від належного правового забезпечення відповідного процесу. Зважаючи на мету та предмет цього дослідження, в основу роботи були покладені положення Законів України «Про охорону культурної спадщини» від 25.05.2017 № 2073-VIII та «Про охорону археологічної спадщини» від 12.12.2012 № 5461-17 [2; 3].

На сьогодні в законодавстві існують численні прогалини та колізії, які загрожують охороні та збереженню археологічної спадщини. Автор розглядає такі: термінологічну плутанину; фінансу-

вання охоронно-рятувальних археологічних робіт; руйнування та виявлення артефактів під час будівництва; потрапляння археологічної спадщини в приватну власність («чорна археологія»).

Такі ж проблеми були предметом пильної уваги вчених у ряді досліджень. Наприклад, В. Антоненко та І. Крупа [1, с. 37-44] зауважують, що Закон України «Про охорону культурної спадщини» має термінологічні проблеми, наприклад, із дефініцією «культурна спадщина». У статті 1 Закону зазначено, що «...культурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини»[2; 3]. Однак, на думку окремих дослідників, це визначення не можна назвати вдалим через його розпливчастість, неконкретність і часткову тавтологію. У юридичній літературі вважається також, що воно не відображає в повному обсязі сутність поняття «культурна спадщина» в аспекті розв'язаної дискусії; важливо також з'ясувати значення термінів «охорона» та «збереження», тому що в Конституції України зазначається, що охорона культурної спадщини має здійснюватися законними засобами й обов'язок громадян — не заподіювати шкоду культурній спадщині. У статті 66 Конституції України встановлено, що громадянин не має право шкодити культурній спадщині, а щодо культурних цінностей такий обов'язок не встановлений [2; 3]. Тобто можна зробити висновок, що українське законодавство потребує термінологічного редагування з метою покращення системи охорони археологічних пам'яток й уникнення плутанини.

Окрім термінологічної проблеми, постає ще фінансова. 24 жовтня 2002 року було схвалено проект постанови «Про затвердження Порядку надання органами охорони культурної спадщини дозволу, погодження чи висновку та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 316». Цей документ регулює проведення археологічних досліджень перед будівництвом. Забудовники не хочуть платити зайве, а проведення розкопок коштує недешево. Крім того, іноді навіть фахівцям годі точно визначити обсяг робіт і, відповідно, їхню вартість. У країнах ЄС за проведення археологічних охоронно-рятувальних робіт сплачує забудовник. Але, за інформацією Спілки археологів України «...Постмайданна Україна вирішила на будмайданчиках не проводити археологічних досліджень зовсім». Але в статті 11 Конституції України зазначено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, з

чого можна зробити висновок, що за сприяння держави, її фінансової та законодавчо-організаційної підтримки можливий культурно-історичний розвиток української нації [5, с. 40].

Поряд із термінологічною існує також проблема виявлення артефактів під час забудови. Відповідно до статті 37 Закону України «Про охорону культурної спадщини» охоронно-рятувальні роботи повинні виконуватися на території пам'ятки, однак не всі об'єкти мають цей офіційний статус, тому, таким чином, археологи можуть втратити багато важливих об'єктів історії. Наприклад, на будівельному майданчику з ковша екскаватора можуть бути знайдені цінні речові матеріали [5, с. 40]. Виходячи з цього, на нашу думку, ця стаття є некоректною і її потрібно викласти в новій редакції.

Таку ж юридичну неточність має Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони археологічної спадщини», тому що обмежується сфера проведення археологічної експертизи виключно землями історико-культурного призначення [5, с. 40]. Це може призвести до втрати багатьох артефактів, тому що вони можуть бути виявлені будь-де. Тому, на нашу думку, дані статті є некоректними і їх потрібно змінити.

«Чорна», тобто незаконна, археологія посідає окреме місце серед проблем охорони пам'яток, адже, за повідомленням колишнього заступника директора Інституту археології НАН України Д. Козака [5, с. 40], правоохоронними органами Служби безпеки України (далі – СБУ) та Міністерством внутрішніх справ України (далі – МВС) були встановлені численні факти зловживань службовим становищем з боку посадових осіб, котрі надавали дозволи на будівництво споруд на землях природно-заповідного фонду та в місцях розташування пам'яток археології, історії та культури. Непоодинокими були й факти несанкціонованих розкопок на територіях археологічних пам'яток. Так, пам'яткоохоронниця Н. Рудика наголошує, що діяльність приватних колекціонерів в останні роки набула значного розвитку, і норми щодо колекціонування не упорядковані в Законі України «Про охорону археологічної спадщини» від 2004 року [2; 3].

У 2006 році в Інституті археології НАН України був прийнятий Кодекс етики професійного археолога, який займає важливе місце в пам'яткоохоронній діяльності, проте нині залишаються невизначеними статуси та режими охорони об'єктів, ареалів, територій пам'яток культурної спадщини, механізм організації охоронної

роботи, сучасні форми та принципи укладання охоронних договорів. Українське законодавство малоефективне в цій сфері, тому що, як зазначив Г. Івакін [4], голова Спілки археологів України: «...свого часу взагалі видалили з закону про охорону археологічної спадщини усі жорсткі статті проти колекціонування. Виникає питання, чи можна побороти «чорну археологію» в Україні, якщо вона процвітає в світі? На це питання знову відповів Г. Івакін у своєму інтерв'ю від 02.09.2017 року [4]: «В Єгипті й Румунії вже зуміли навести порядок. А в Ізраїлі є відділ охорони спадщини, який очолює генерал Зеєв Ількін. У нього підлеглих – 2 тисячі. Це окрім музейних працівників. І всі вони слідкують за виконанням законодавства щодо збереження культурної спадщини. Але там і люди законослухняні. За кордоном навіть вікна не мають права поміняти в старих будинках без спеціального дозволу влади. А те, що у нас робиться, навіть неможливо ні з чим порівняти. Те ж саме в Данії. Але там єдине погане – їм дозволено працювати з металодетекторами, а у нас – ні».

Джерела та література

1. Антоненко В., Крупа І. Культурна спадщина як історико-культурний та науково-пізнавальний ресурс туризму: проблемні питання // Географія та туризм. – 2012. – №. 20. – С. 37 – 44.
2. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» [Електронний ресурс]: офіційний веб-портал Верховної ради України / Верховна рада України. – Електрон. дані. – [К.], – 2012. – режим доступу: <https://goo.gl/3g1joR>
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс]: офіційний веб-портал Верховної ради України / Верховна рада України. – Електрон. дані. – [К.], – 2017. – режим доступу: <https://goo.gl/Ei1ABk>
4. Івакін Г.Ю. про приватні колекції та "чорну археологію" [Електронний ресурс]: офіційний веб-портал ІА НАНУ / ІАНАНУ. – Електрон. дані. – [К.], – 2017. – режим доступу: <https://goo.gl/e5bTGf>
5. Козак Д. Стан та перспективи охорони і дослідження археологічної спадщини в Україні. – К., 2009. – 40 с.

Голуб Наталія

*студентка V курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(Науковий керівник: к.і.н, доц. О.М.Білобровець)*

ГЕТЬМАНАТ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Гетьманат Павла Скоропадського є найбільш дискусійним періодом Української революції 1917–1920 рр. У його оцінках і сучасники, і науковці завжди трималися діаметрально протилежних суджень – від абсолютного захоплення, сприйняття як єдиної

реальної на той час можливості відтворення української державності до трактування контрреволюційним, антидемократичним та антинародним режимом.

Метою статті є формування системних знань про державно-правові погляди П. Скоропадського як складову частину українського консерватизму і ідейну основу гетьманського руху в Україні початку та середини ХХ століття.

Ідея встановлення в Україні диктатури з метою протидії «руйнівним силам» виникла у Павла Скоропадського ще в першій половині січня 1918 р. Падіння авторитету Центральної Ради, успіхи більшовиків ще більше переконували Скоропадського діяти. Усвідомлюючи хиткість становища Центральної Ради та її уряду, генерал П. Скоропадський ще у грудні 1917 р. – січні 1918 р. ретельно готувався до зміни влади в Українській Народній Республіці саме силовим шляхом. Він був почесним отаманом Вільного козацтва, яке фактично мало дві течії – проурядову (демосоціалістичну) та антиурядову (консервативну).

У Києві ж тоді у Скоропадського вже сформувався гурт, який, власне, був акумулятором повалення Центральної Ради. Останній міністр військових справ Української Народної Республіки за Центральної Ради полковник О. Жуковський згадував, що ще перед приходом у столицю більшовиків ця група (П. Скоропадський, І. Полтавець-Остряниця, І. Луценко) вже була сформована і провадила активну діяльність із залучення до своїх лав прихильників, надто з кола військовиків [1, с. 13-14].

Вирішальну роль в організації державного перевороту та приході Павла Скоропадського до влади відіграли Українська народна громада та Союз земельних власників. Перша оформилася наприкінці березня 1918 р. у Києві з ініціативи Павла Скоропадського. На думку її організатора, вона мала стати осередком і центром опозиції, об'єднавши всіх незадоволених політикою Центральної Ради. Можна зробити припущення, що Павло Скоропадський на її базі прагнув створити партію, яка б стала політичною опорою його режиму після переобрання влади. Однак цього не сталося. Із його приходом до влади Українська народна громада припиняє своє існування. Підготувавши та здійснивши державний переворот, вона водночас заклала ідейно-теоретичні підвалини внутрішньополітичного курсу майбутньої Української Держави.

Особливу роль у проведенні гетьманського перевороту відіграв Союз земельних власників. Саме на його конгресі П. Скоропадський був проголошений гетьманом 29 квітня 1918 р., що надало таким чином певну легітимну основу його владі. Позицію союзу було викладено в ухваленій конгресом резолюції. Серед її головних вимог: відновлення та закріплення права власності на землю; відновлення вільного переходу землі з рук у руки; відновлення права вільного розпоряджання землею; негайне вжиття заходів щодо відновлення порушеного сільського господарства; розпуск насамперед земельних комітетів. Щодо земельної реформи, то вона визнавалася необхідною, але за умов, що це стане не предметом випадкових експериментів органів управління, а завданням невідкладної роботи законодавчого органу [2, с. 32].

Чи не найпотужнішою рушійною силою стало заможне селянство, яке пізніше буде віднесено більшовиками до так званого куркульства. Річ у тім, що даний суспільний прошарок вихований на старожитностях та традиціях козацтва завжди шанував землеробські традиції, а політика царизму в перше десятиліття ХХ ст. зумовила інтерес до проведення власної політики. Усі намагання соціалізувати село, проведені Центральною Радою, ще більше спричиняли посилення опозиції більшості селян до неї, про що згадує Д. Дорошенко – прихильник утвердження Гетьманату. Саме Д. Дорошенко охрестив селян як «широкі кола хліборобів»[3, с. 20].

Отож, ставку було зроблено не на просте селянство, і це не випадково. Як нам відомо, в основу Гетьманщини було покладено концепцію еліти В. Липинського. У Гетьманаті 1918 р. В. Липинський вбачав спробу до влади несоціалістичних, хліборобських елементів, великих, середніх і дрібних землевласників, серед яких і вчорашні поміщики-малороси, що з відродженням нації відчували себе українцями, згадали своїх дідів, які колись будували і боронили ту стародавню, традиційну національну форму нашої державності – гетьманщину[4, с. 39].

Таким чином, 28 квітня німці розігнали Центральну Раду, яка поринула в небуття, залишивши, між тим, яскравий слід в історії української революції. Наступного дня з'їзд хліборобів-власників привів до влади Павла Скоропадського, який був проголошений гетьманом України. Так на авансцену політичної історії вийшов Павло Скоропадський – видатний суспільно-

політичний і військовий діяч періоду Української революції та національної державності [5, с. 81].

Отже, 29 квітня 1918 р. стало переломним днем в історії Української національної революції. В цей день завершився перший і почався другий, новий етап її розвитку. Гетьманщина Павла Скоропадського стала другою формою української державності в рамках Українського національно-визвольного руху 1917-1921 рр. Гетьманська держава проіснувала сім з половиною місяців – від 29 квітня 1918 р., коли на Хліборобському конгресі у Києві був проголошений гетьманом України Павло Скоропадський, і до 14 грудня того ж року, коли гетьман зрікся влади.

Джерела та література

1. Гай-Нижник П. 1918-й: два перевороти / П. Гай-Нижник. – Київ: Видавець Марко Мельник, 2019. – 298 с.
2. Любовець О. Політична опора Гетьманату П. Скоропадського / О. Любовець Український історичний журнал. – 2013. – №3. – С. 31–44.
3. Пархоменко В. Становлення Гетьманату Павла Скоропадського в історико-мемуарній літературі / В. Пархоменко // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець». – 2010. – №6. – С. 19–23.
4. Гелей С. Гетьманат Павла Скоропадського в українській консервативній політичній думці / С. Гелей // С. 38–46.
5. Проданюк Ф. Лідери КП(б)У про Гетьманат Павла Скоропадського / Ф. Проданюк // С. 78-86. Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1893/1/20160614_501.pdf

Гура Єгор Романович
студент 2 курсу

*ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. В. Михтуненко)*

КРЕЙСЕР USS INDIANAPOLIS (CA-35): ВІЙСЬКОВИЙ ТРИБУНАЛ ЯК ПРИХОВУВАННЯ НЕКОМПЕТЕНТНОСТІ КОМАНДУВАННЯ

Наприкінці війни крейсер USS Indianapolis (CA-35) став особливим через те, що йому доручили виконати секретну місію по доставленню частин першої атомної бомби «Малюк» до острова Тініан. Повертаючись з острова Гуам до Філіппінських островів судно було потоплено японською субмариною I-58.

В 1944 році командування судном назначили капітана Чарльза Б. Маквея III, який очолював об'єднаний розвідувальний штаб у Вашингтоні, округ Колумбія. Розглядаючи військову кар'єру

капітана, то можна з упевненістю зазначити, що він був морським офіцером зі зразковим послужним списком [1].

Під командуванням Чарльза Б. Маквея III крейсер пройшов через вторгнення на Іодзіму та бомбардування Окінави. В середині липня 1945 року USS Indianapolis (CA-35) відправився з секретним вантажем до Гаваїв для дозаправлення та 26 липня до Тініану, де крейсер розвантажив компоненти атомної бомби. Відправившись з Тініану до Гуаму, де розпочалася точка неповернення й крейсер був приречений на загибель.

Курсувавши 29 липня крейсер USS Indianapolis (CA-35) перетинав Філіппінське море до Лейте. Розглядаючи погодні умови, то можна зазначити, що була сильна хмарність та видимість була сильно обмежена. Крейсер рухався до настання темряви зигзагами, а потім судно прямувало незмінним курсом. Незабаром після опівночі корабель був уражений двома торпедами та потонув за 12 хвилин [2].

Протягом 5 днів вцілілі члени екіпажу дрейфували по морю, поки 2 серпня їх випадково помітив лейтенант Вілбур Гвінн, який побачив велику маслянисту пляму, після цього він направив літак дещо нижче й помітив військовослужбовців. Передавши повідомлення, то на рятунок екіпажу за командуванням лейтенанта Андріана Маркса піднявся у повітря гідролітак РВУ та через деякий час прибули судна, які врятували 316 членів екіпажу.

Після порятунку екіпажу, капітана крейсера направили до Гуаму, де він постав перед комісією з розслідування затоплення, яка була зібрана 13 серпня за наказом адмірала Честера Німіца.

Згодом було пред'явлено капітану обвинувачення за двома статтями, за якими Чарльз Б. Маквей III буде переданий до військово-польового суду, а саме:

- Командир крейсера не дотримувався зигзагоподібним рухом, що спричинило затоплення;
- Командир крейсера не відправив повідомлення про затоплення [4].

Долаючи опір як головнокомандувача Тихоокеанським флотом Честера Німіца, так і адмірала Реймонда Спрюенса, військово-морські посадовці у Вашингтоні, зокрема міністр флоту Джеймс Форрестол та адмірал Ернест Кінг, начальник військово-морських операцій, розпорядилися провести військово-морський розгляд проти капітана крейсера.

Капітана повідомили, але не уточнили, які конкретні звинувачення будуть пред'явлені йому. Причина була проста. Військово-Морські сили ще не вирішили, в чому його звинуватити [5].

Чарльз Б. Маквей III був єдиним капітаном корабля ВМС США, втраченим в бою через дії противника під час Другої світової війни, який був підданий судовому розгляду у зв'язку з такою втратою, хоча кілька сотень кораблів ВМС США були втрачені в бою з противником дію під час Другої світової війни.

Перед тим як перейти до подальшого розгляду справи треба розглянути суперечливі факти, які не були розглянуті судом:

- Відмова капітану в наданні есмінця, який відіграв би важливу роль у долі екіпажу, бо саме в есмінцях було обладнання підводного виявлення; Жоден корабель у якому був відсутній даний прилад не здійснював транзит через Філіппінське море без супроводу;
- За нетривалий проміжок часу перед затопленням крейсера був потоплений у тому районі інший есмінець, а саме USS Underhill (DE-682);
- Морська розвідка розшифрувала повідомлення з субмарини, де повідомлялося про затоплення американського лінкора, де в той же час перебував USS Indianapolis (CA-35), але дане повідомлення було проігноровано;
- Військовий трибунал вважав, що крейсер затонув дуже швидко, щоб подати сигнал лиха, але за розсекреченими даними все було інакше;
- Ігнорування запізнення прибуття крейсера до порту за графіком [5].

Розглядаючи свідчення командира японської субмарини I-58 Мачіцури Хашимото та командира американського підводного човна Глінна Р. Донахо, то вони одноголосно зазначили, що I-58 міг потопити крейсер незалежно від дотримання зигзагоподібного курсу [3].

В кінцевому результаті за рішенням військового трибуналу стосовно капітана крейсера USS Indianapolis (CA-35) Чарльза Б. Маквея III був винесений вердикт:

- Виправдання капітана крейсера Чарльза Маквея III по звинуваченню в несвоєчасному виконанні наказу «покинути судно»;
- Визнання винним капітана крейсера Чарльза Маквея III по звинуваченню в «створенні загрози для свого корабля з необе-

режності через невиконання наказу йти зигзагоподібним курсом» [3].

Таким чином, за судовим процесом зробили винним капітана крейсера USS Indianapolis (CA-35) Чарльза Б. Маквея III за принципом козла-відбувайла, але разом з цим не були враховані помилки планування операції та помилок з боку командування флоту, які могли показати їхню некомпетентність.

Джерела та література

1. Charles Butler McVay III. Naval History and Heritage Command. URL: <https://www.history.navy.mil/research/histories/biographies-list/bios-m/mcvay-charles-b-iii/mcvay-charles-b-iii-text.html>
2. Court of Inquiry-McVay Testimony. Naval History and Heritage Command. URL: <https://www.history.navy.mil/research/histories/ship-histories/loss-of-uss-indianapolis-ca-35/investigation-and-court-martial/court-of-inquiry.html>
3. Jeffrey S. Bagnell. One Question Too Many: The Trial of Captain Charles B. McVay III. Cite as 10 Litigation Commentary & Rev. 6 (Spring 2018). 2018. URL: <https://litigationcommentary.org/contributors/1384-one-question-too-many-the-trial-of-captain-charles-b-mcvay-iii>
4. Sinking of the USS Indianapolis - Capt Charles McVay. Naval History and Heritage Command. URL: <https://www.history.navy.mil/research/library/oral-histories/wwii/sinking-of-the-uss-indianapolis-capt-charles-mcvay.html>
5. THE HISTORY OF THIS SITE. USS Indianapolis Official. URL: <https://www.ussindianapolis.org/history-of-the-site>

Дегтярьов Вадим Анатолійович

студент 4 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

БОЇ ЗА БЕНДЕРИ 1992 Р. У КОНТЕКСТІ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Бої за місто Бендери в червні 1992 р. в контексті придністровського конфлікту важко переоцінити. Вони стали кульмінаційним моментом боротьби між силами Молдови та Придністров'я. Ані до, ані після конфлікт не набирав таких гострих форм, не призводив до такої кількості жертв та руйнувань. Пам'ять про ці події досі виступає в якості чинника психологічного впливу на процес врегулювання конфлікту.

Політика перебудови в СРСР у другій половині 1980-х рр. спричинила глибокі зміни в усіх галузях суспільно-політичного життя, економічній системі та системі державного управління, міжнаціональних відносинах тощо. Подібна трансформація зумовила появу конфліктів на території ще існуючого Радянського Союзу. В деяких республіках з'явилися регіони, де

ці процеси набули форми збройного протистояння. Одним із них став придністровський регіон Республіки Молдова [3, с. 89].

Станом на кінець 1991 р. сторони Придністровського конфлікту вичерпали аргументи політичного характеру. Спостерігалася значна активізація військово-політичного протистояння. Для відновлення своєї влади над лівим берегом Дністра та містом Бендери Молдова вирішила скористатися силовим методом. Для цього в державі було оголошено надзвичайний стан. Метою Молдови був розгром військових сил Тирасполя і відновлення контролю над територією Придністровської Молдавської республіки (ПМР). Тирасполь розцінив це як агресію й почав підготовку збройних сил, які врешті й призупинили наступ молдовських сил. Справа була навіть не в оснащенні і чисельності військ сторін, загалом протистоянню був швидше притаманний характер «повзучої війни» в якій брали участь більше поліція, ніж армія. Оскільки соціальних чи етнічних протиріч Молдови і Придністров'я не було, то воєнні дії у Придністров'ї не викликали схвалення більшості молдован, хоч частина Засобів масової інформації (ЗМІ) і вела активну пропаганду. З березня по квітень 1992 р. в армію Молдови призвали близько 18 тисяч резервістів, багато призовників ухилилися від мобілізації. В молдовському парламенті під впливом громадськості поступово переважали помірковані настрої [2, с. 103].

16 червня молдовський парламент затвердив основні принципи мирного розв'язання конфлікту в Придністров'ї. І хоча частина цих принципів не відповідала інтересам лідерів ПМР, та все ж створювався широкий спектр можливостей для мирного врегулювання конфлікту. Здавалося, що бажаний мир був майже досягнутий, та кульмінація всього протистояння була ще попереду [1, с. 41].

Місто Бендери, яке розташоване на правому березі Дністра, повинно було б мати долю, спільну зі всією Бессарабією. Проте, це так лише на перший погляд. Після Другої світової війни до міста активно переселяли значну кількість кваліфікованих робітників – переважно росіян та українців. Усе це зумовлювало негативне ставлення до румунофільства Народного Фронту Молдови, чії прибічники прийшли до влади наприкінці 1980-х рр.

Увечері 18 червня 1992 р. президент Молдови М. Снегур зустрівся з групою бендерських поліцейських. На зустрічі пролунали промови про готовність припинити «бандитські

вибрики» гвардійців ПМР. Природно, що інформація про подібну акцію просочилася й до керівництва Придністров'я, проте запобіжних заходів вони не прийняли. 19 червня близько 17:30 біля бендерської типографії були затримані двоє гвардійців та обстріляно машину з підрозділом Гвардії ПМР. Якогось стратегічного значення типографія не мала, але інцидент був використаний як привід до початку широкомасштабних дій.

Поліція Республіки Молдови розпочала вуличні бої, поступово до міста з різних напрямків входили Молдовські війська та бронетехніка. Молдовське військове керівництво розпочало операцію «Троянський кінь», керівником якої призначили генерала Ф. Дабіжу. Протягом кількох годин місто було зайняте, та під контролем оборонців міста ще залишалися вокзал, міськвиконком, міськвідділ міліції та ряд інших будівель. Задум операції полягав у тому, щоб за допомогою поліції та спецпризначенців усунути з міста війська ПМР і створити міцний плацдарм для наступу на Тирасполь, який знаходився всього за 10 км на іншому березі Дністра. Однак цього завдання виконати не вдалося, оскільки Республіканська гвардія ПМР залучила танки з арсеналів 14-ї російської армії, та і саме можливе втручання росіян тимчасово призупинило наступ [4, с. 122].

Згодом молдовському керівництву стало відомо, що командувач 14-ї армії Ю. Неткачов жодних наказів з Москви про втручання в конфлікт не отримував, і тому вже в ніч з 21 на 22 червня молдовські війська розпочали широкомасштабний наступ. Планувалося відокремити місто Бендери від решти території ПМР, зруйнувавши міст через Дністер. Дотримуючись внесених корективів, молдовські винищувачі МіГ-29 завдали ракетного удару, проте схибили і удар припав на прилегле село Паркани.

Наступні кілька днів у Бендерах тривали криваві бої. Сорокаградусна спека створювала загрозу епідемії, морги були переповнені. Станом на 25 червня число біженців орієнтовно складало щонайменше 30 % від загальної кількості населення міста. Велика кількість жертв та безперспективність подальших воєнних дій змусили Молдову погодитися на мирне врегулювання конфлікту [3, с. 90–91]. Вже в липні 1992 р. були підписані перші домовленості про мирне врегулювання конфлікту [2, с. 104].

Отже, бої за місто Бендери стали кульмінацією збройної боротьби в Придністровському конфлікті. Вони продемонстрували

весь жах громадянської війни – безкомпромісної та жорстокої. Можна погодитись із трактуванням придністровських дослідників цих подій як трагедії. З закінченням боїв за місто Бендери військового протистояння сторін перейшло в мирну фазу, перетворившись на заморожений конфлікт, що не вирішений і сьогодні.

Література

1. Бендеры: расстрелянные, непокорённые. Тирасполь: ПГКУ им. Т.Г. Шевченко, 1993. 84 с.
2. Вітман К.М. Придністров'я: перспективи розв'язання конфлікту. Політичний менеджмент. 2008. № 4. С. 101–106.
3. Пінцак В.І. Червневі події 1992 року у Придністров'ї. Історична панорама. Спеціальність: Історія. 2009. Вип. 9. С. 89–96.
4. Садовник О.В. Бої за Бендери у червні 1992 року як кульмінація Придністровського збройного конфлікту 1989–1992 рр. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 111. С. 121–124.

Демиденко Артем

студент 3 курсу

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(Науковий керівник: к. і. н. І. Кедун)

ТИПОЛОГІЯ СПОРУД ЗА МАТЕРІАЛАМИ РОЗКОПОК 2020 Р.

Археологічні розкопки в місті Ніжин 2020 р. проходили в рамках міської програми, по дослідженню історії міста. В ході яких вдалося провести фіксацію різноперіодичних об'єктів. А саме, по всій території міста виявлено три періоди забудови: XI-XIII, XVII-XVIII, XIX-XX ст.

Перший період, XI-XIII ст., представлений однією спорудою і однією ямою, по вул. Василевській, в центрі міста. Втім, вона була пошкоджена більш пізнішою забудовою, а тому дослідити повністю не вдалося. Але беручи до уваги, що в 2019 р. було досліджено одна житлова споруда і чотири ями господарського призначення цілком можна говорити про єдиний комплекс забудови.

Наступний період представлений, XVII-XVIII ст., трьома спорудами і п'ятьма ямами по вул. Василевська, та однією спорудою і ямою по вул. Богушевича. По вул. Богушевича, знаходилася яма з рештками виробництва (?), та споруда яка прорізала цю яму. Що говорить про різні етапи функціонування цих об'єктів.

В ході досліджень по вулю Василівській, було зафіксовано цілий ряд споруд ранньомодерної доби. Однак найбільше зацікавленість представляють три споруди (спор.1 і 4 та яма 3). Яма 3 – являється рештками зернової ями(?). Яку прорізала

споруда 4 з західного боку. Її свою чергу, пошкодила споруда 1, що окреслювалася стратиграфічному розрізі. Але, беручи до уваги археологічний матеріал, що не відрізняється, можемо говорити про не тривалий час функціонування споруд.

Цілий ряд споруд і ям XVII-XVIII ст., являються супутніми споруд описаних вище. Окремо третій період представлений перебудовою XIX-XX ст. що фіксується по всій території міста.

Як висновок варто зауважити, що забудова, що була зафіксована в ході археологічних робіт 2020 р., представлена трьома періодами. Втім дослідження по вул.Богешевича та Василівській говорять про активну будівельну діяльність в ранньомодерну добу.

Дігтяренко Максим

студент 5 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

(Науковий керівник: к.і.н. В.Турков)

ЮНАЦЬКІ РОКИ Н.І. МАХНА (1888-1917)

Нестор Іванович Махно народився 14(27) жовтня 1888 р. У сім'ї державного селянина села Гуляй-Поле Олександрівського повіту Катеринославської губернії. В 1889 році помирає його батько Іван Махно, а його дружина Явдоха Махно залишається у скрутному становищі разом з п'ятьма дітьми: Карпом, Савою, Григорієм, Омеляном та Нестором. З дитинства Нестор працює підпаском разом зі своїми братами. З десяти років він починає працювати конюхом, згодом продавцем вина. Після закінчення 4-класної початкової з 1902 року, Нестор почав заробляти на хліб у малярній майстерні. У 1904 році брат Нестора Сава, що був мобілізований до російської армії, потрапив на російсько-японську війну. Нестор, бажаючи допомогти сім'ї, наймається на завод сільськогосподарських машин Кригера чорноробом, де працював на відливанні чавунних коліс у майстра Петра Великого. В 1905 році на русько-японській війні у Маньчжурії до японського полону потрапляє солдат Сава Махно – брат Нестора [3, с.16].

Попри те, що він був учнем на ливарному заводі, не перетворився на пролетаря, натомість вступив у драматичний гурток. Полюбляв театральні вистави й там зійшовся з хлопцями, які вже входили до складу місцевої гуляйпільської групи анархістів.

Під час революції 1905-1907 рр. в Олександрійському повіті починається селянські виступи. Царська влада жорстоко подавляє їх за допомогою каральних загонів. У відповідь на насильство над селянами робітники оголосили робітничий страйк. Страйкували гуляй-польські заводи Кригера й Кернера, у робітничих страйках брав участь і молодий Нестор Махно [3, с.17].

В 1905-1906 роках Нестор співчуває українським соціал-демократам зі «Спілки» і навіть розповсюджує їхню літературу та листівки. Проте для нього цього було замало, він прагнув до активних дій.

Гуляйпільська анархістська група – «Спілка бідних хліборобів», яка складалася з 50 юнаків, спочатку маскувалася як театральний гурток при заводі. Молодий Нестор Махно, записавшись у театральний гурток, прагнув грати там головні ролі.[3, с.18]. Згодом, Нестор зрозумів, що за гуртком стоїть дещо більше. Він почав вимагати організаторів зарахувати його, але йому відмовили. Нестор вистежив анархістів під час чергової операції і почав вимагати, щоб вони його взяли з собою, якщо ні, то вбили. Так у ночі 14 жовтня 1906 року відбулося перше бойове хрещення Нестора. Троє озброєних анархістів увірвалися до будинку місцевого торговця, на якого колись працював Нестор, і стали вимагати гроші. Вже через місяць, 13 листопада Нестор брав участь у нападі анархістів на помешкання господаря заводу Кернера з метою отримання грошей на користь «голодуючих» [3, с. 19].

Коли він ознайомився з азами анархізму, то це, напевно, відповідало його світогляду. Хлопці були жваві, одразу запропонували рішучі дії, на межі з терором. Напевно, це відповідало характеру молодого Нестора. У розпал першої російської революції 1905–1907 років відбулися перші експропріації. На жаль, ці «екси» інколи супроводжувалися вбивствами. Але хлопці не розкаювалися – вони вважали, що це політичний терор, що вони вбивали пособників режиму [2, с. 15].

Як політик, Махно сформувався дещо пізніше, коли він потрапив під суд і його засудили до в'язниці. Він у тодішньому Олександрівську, Запоріжжі, відсидів декілька місяців, потім понад п'ять місяців – у Катеринославській в'язниці. Нарешті, потрапив до московської «Бутирки». Там відбувся його «університет», бо там він перезнайомився з непересічними представниками революційного табору: есери, більшовики, анархісти. Там Махно зійшовся зі своїм

другом і соратником Петром Аршиновим, відомим анархістом. Почав багато читати художньої і політичної літератури [1, с. 14].

Незабаром відбулися експропріції багатих купців по селах. У 1906-1907 роках у Олександрійському повіті був оголошений воєнний стан. У кінці 1906 року Махно вперше був заарештований за звинувачення у тероризмі, потрапив під нагляд поліції, але за браком доказів був звільнений [1, с. 15].

Таким чином можна констатувати, що дитячі та юнацькі роки Нестора Махна сприяли формуванню непересічної особистості.

Література

1. Волоквинський В. М. Нестор Махно: Легенди і реальність. Київ: Перліт Продакшен, ЛТД, 1994. 256 с.
2. Голованов В. Я. Нестор Махно. Москва: Молодая гвардия, 2008. 256 с.
3. Савченко В. А. Махно. Харків: Фоліо, 2008. 415 с.

Дорошенко Дарья
магістрантка 1 року навчання,
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: д.і.н. В. Абакумова)

ПОНЯТТЯ ТА СТАТУС СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОРГАНІВ ООН, УЧАСНИКОМ ЯКИХ Є УКРАЇНА

У 1945 році Україна стала співзасновницею Організації Об'єднаних Націй. ООН – міжнародна глобальна організація, метою діяльності якої є зміцнення і підтримування міжнародної безпеки і миру, розвиток співпраці між державами світу.

Після здобуття Україною незалежності участь у діяльності ООН було визначено як один з пріоритетних напрямків зовнішньої політики країни. Україна, як одна із членів-засновників Організації Об'єднаних Націй, неухильно дотримується цілей і принципів Статуту Організації, вносить значний внесок у її діяльність у сферах міжнародного миру і безпеки, роззброєння, економічного та соціального розвитку, прав людини [1].

На сьогодні система ООН складається з самої Організації Об'єднаних Націй та понад 30 дочірніх організацій, відомих як програми, фонди, спеціалізовані установи та органи. Вони мають власне членство, керівництво та бюджет. Програми та фонди ООН фінансуються за рахунок добровільних, а не кошторисних внесків [4].

Відповідно до ст. 7 Статуту ООН органи поділяються на такі дві групи: головні та допоміжні (спеціалізовані) органи. Статут не конкретизує правовий статус та поняття допоміжних органів, на відміну від головних. Але тим не менш, аналізуючи Статут та діяльність цих органів, можемо вивести наступне поняття.

Спеціалізовані органи ООН – це автономні допоміжні органи у вигляді рад, комісій, комітетів, трибуналів, фондів тощо, які мають конкретно визначені цілі та функції і діють лише у межах своїх повноважень. Відповідно до статуту ООН такі спеціалізовані органи можуть бути утворені у разі потреби будь-яким органом ООН для допомоги у виконанні покладених на ці органи обов'язків.

Щодо статусу допоміжних органів, то варто зазначити, що функції та робота будь-якого допоміжного органу ООН носять суто обмежений характер. Ці органи виконують лише роботу окреслену їх установчим актом. Діяльність їх повністю визначає головний орган, вони знаходяться під виключним контролем цього головного органу і в повному підпорядкуванні йому. Отже, відповідно головні органи можуть скасовувати будь-яке рішення допоміжного органу чи обмежити функції і повноваження його, прибрати з компетенції будь-яке питання, або ж сам може розглянути його.

Станом на 2021 рік, Україна входить до складу таких органів ООН:

- Рада з прав людини (2018-2020 рр. переобрано на період 2021-2023),
- Економічна і Соціальна Рада (2019-2021 рр.);
- Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ, 2019-2025 рр.);
- Комісія з народонаселення та розвитку (2021-2024 рр.);
- Комісія з соціального розвитку (2020-2023 рр.);
- Комітет конференцій (2019-2021 рр.);
- Консультативний комітет з адміністративних та бюджетних питань (2016-2021 р.);
- Комітет інформації (2019-2021 рр.);
- Виконавча рада ПРООН/ЮНФПА/ЮНОПС (2019-2021 рр., переобрана на строк 2022-2025 рр.);
- Комісія з наркотичних засобів (2020-2023 рр.);
- Міжнародний трибунал з морського права (з 2011 року);
- Виконавча рада Організації із заборони хімічної зброї (2019-2020 рр.) [2]

- Виконавча рада ООН-Жінки (обрана на 2022-2024 рр.) [3].

Кожен із вищезазначених органів виконує свої власні, покладені на нього функції, бере участь у міжнародних самітах, асамблеях, зустрічах, підписує договори, висуває пропозиції, провадить активну діяльність у межах своїх обов'язків та своєї сфери. Зрозуміло, що статус і значимість кожного допоміжного органу ООН різні. Одні є можна сказати міжурядовими організаціями, а інші – власне автономними міжурядовими органами, але кожен із них успішно виконує свої функції. А розподілення обов'язків між такими органами є дуже корисним, для більш якісного виконання покладених на них завдань.

Для України участь у міжнародних організаціях має вагомий значення, через те, що вона є діючим засобом зміцнення національної та міжнародної безпеки, сприяє створенню позитивного зовнішньополітичного середовища і зміцненню загальноєвропейської безпеки. Україна підвищує свій міжнародний авторитет завдяки цій діяльності, демонструє миролюбну політику, стверджує себе як повноправний суб'єкт міжнародних відносин.

Отже, можемо зробити висновок, що спеціалізовані допоміжні органи ООН мають власний правовий статус, конкретно визначені функції, цілі та діють у межах своєї сфери діяльності. На сьогодні Україна входить до складу 13 допоміжних органів ООН, і кожного року цей список розширюється. Завдяки цьому статус України на міжнародній арені лише укріплюється.

Література

1. 24 жовтня світ відзначає Міжнародний день Організації Об'єднаних Націй. *Верховна рада України*. 2020. 24 жовтня. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/198764.html> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Діяльність в рамках ООН. *Постійне представництво України при ООН*. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/activities-in-un/> (дата звернення: 28.10.2021).
3. Україну обрано до складу Виконавчої ради ООН-Жінки на 2022-2024 роки. *Урядовий портал*. 2021. 20 квітня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayinu-obrano-do-skladu-vikonavchoyi-radi-oon-zhinki-na-2022-2024-roki> (дата звернення: 28.10.2021).
4. Система ООН. *Организация Объединенных Наций*. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-system> (дата звернення: 28.10.2021).

Житник Сергій Юрійович
магістрант 2 року навчання
Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. **О. Вовк**)

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА МІСЬКОГО СОЦІУМУ

Перебудова позначилась й на охороні здоров'я та фізичній культурі міського соціуму. І зміни відбувались не у кращий бік. Лише 20% населення могли відпочивати у санаторіях та будинках відпочинку, оскільки доволі важко було дістати путівки. Незважаючи на те, що у Криму було багато санаторіїв, відвідувати їх могли переважно керівники підприємств, керівники партії різного рівня. Для пересічного мешканця умови були незадовільними – відсутність м'ясних страв, проблеми з водопостачанням. Керівництво закладів вирішувало проблему тим, що заміняло м'ясо рибою, яка у багатьох випадках була дуже низьких сортів. Пляжі багатьох курортів були забруднені, місцевим мешканців не вистачало пляжів, оскільки останні були закріплені, переважно, за курортами та санаторіями [5]. Багато турбаз та санаторіїв знаходились у занедбаному стані.

Важливим засобом охорони здоров'я була фізична культура. Координацію із впровадження фізичної культури в повсякденне життя населення УРСР здійснював Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР та його органи на місцях: районні (міські) комітети з фізичної культури та спорту. На підприємствах створювались фізкультурні колективи, ради з фізичної культури та спорту. Організовувались різноманітні спартакіади. Найпопулярнішим лозунгом в трудових колективах був лозунг «Всією бригадою на старт!». Квітневий Пленум ЦК КПРС 1985 р. вагоме місце надавав виробничій фізкультурі. На підприємствах та організаціях за розпорядженням адміністрації створювалися ради з виробничої фізкультури, призначалися відповідальні за її проведення, визначали час і місце. Станом на 20 вересня 1988 р. населення УРСР було забезпечене на 41% спортивними залами та на 24% критими басейнами [4; с.194]. Впродовж 1985-1987 рр. в Україні на 2,4 тис. місць зросла мережа стадіонів, лижних баз, тирів, плавальних басейнів, спортзалів. Було також створено 4 тис. міських, районних сільських культурно-спортивних комплексів. Багато

спортивних площадках мали неналежний спортивний інвентар, були занедбані. Майже не проводилась фізкультурно-оздоровча робота у гуртожитках, де мешкали робітники [1; с.200].

Станом на 1989 р. в УРСР фізкультурою та спортом займалися понад 7,2 млн. осіб, що складало лише 19% населення республіки. Великою проблемою для занять фізкультурою було те, що спортсмени були погано забезпечені інвентарем, одягом та взуттям. Так у 1988 р. торгуючі організації УРСР були забезпечені спортивним взуттям лише на 59%. Згідно офіційної статистики СРСР, станом на 1990 р. до занять фізичною культурою було залучено 90 млн. осіб, або 36% усього населення Союзу. Протягом 1965-1989 рр. в УРСР налічувалось понад 5800 колективів фізкультури. За вказаний період зросла кількість фізкультурних працівників із ученим ступенем (кандидат, доктор наук) – до 579 осіб, на понад 340 одиниць зросла чисельність стадіонів, до 15426 зросла чисельність спортзалів, та до 4194 – чисельність басейнів. Значно зросла чисельність стрілецьких тирів – з 3488 до 9308 [6; с.272].

Сприяти розвитку фізкультури та спорту в СРСР мав фізкультурний комплекс ГПО («Готовий до праці і оборони в СРСР»), який був прийнятий ще у 1930-х рр. Останній комплекс увели в дію постановою Держкомітету СРСР з фізичної культури та спорту від 1 вересня 1989 р. Він охопив населення віком від 10 до 60 років, передбачав активну фізичну підготовку молоді. Для молоді цей комплекс був обов'язковим, незалежно від того, вчилася чи працювала молодь [3; с. 3]. Для популяризації комплексу використовувались різноманітні плакати, лозунги, схеми, спортивні вечори. В рамках ГПО проводили різноманітні фізкультурно-спортивні заходи – спартакіади, турпоходи, всесоюзні тижні. Станом на 1988 р. на території УРСР лише 53,2% молодого покоління, призовного віку, могли підтвердити нормативи ГПО. Існували й платні «центри здоров'я». Загалом по республіці, станом на 1987 р., функціонувало понад 230 таких центрів. У сфері охорони здоров'я також функціонували кооперативи. Платні послуги надавали 214 басейнів (76% загальної чисельності), 172 стадіони (17,9%), 745 спортзалів (5%) [2; с.178]. Станом на 1 лютого 1988 р. в республіці функціонувало 16 кооперативів з надання фізкультурно-оздоровчих послуг.

Таким чином, в роки Перебудови населення отримало змогу знову займатись східними єдиноборствами, які тривалий час були поза законом. Радянські люди займались також китайською оздоровчою гімнастикою цигун. З появою кооперативів поступово спорт стає «платним» – аби займатись потрібно було вносити певні кошти. Болючого удару по фізичній культурі та охороні здоров'я завдавали алкоголізм та наркоманія.

Література

1. Бардашевська Ю. Впровадження фізичної культури в повсякденне життя міського населення Криму в період перебудови (1985-1991 рр.). Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи: Матеріали IV міжнародної наук.-практ. конф. (Переяслав-Хмельницький, 18–19 верес. 2014 р.). Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 199–204.
1. 2.Вербицький В. Історіяфізичноїкультури та спорту в Україні. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2014.
2. Готовся к труду и обороне СССР / сост. А.Волошин. Киев: Здоровье, 1988. 88 с.
3. Даниленко В. Україна в 1985-1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 278 с.
4. Слава Севастополя. 1989. 25 августа
5. Україна: Друга половина ХХ ст.: Нариси історії / Редкол.: П.Панченко (голова) та ін.; Авт.: П.Панченко, О.Веселова, Н.Барановська та ін. Київ: Либідь, 1997. 352 с.

*Ільяшенко Ілона
магістрантка 1 року
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка*

ВНУТРІШНЄ СТАНОВИЩЕ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У 30 - 40- Х РР. ХІХ СТ.

Прихід до влади королеви Вікторії у 1837 році пов'язують з початком процвітаючого періоду історії Великобританії. Коли країна займала першість в світовій торгівлі, славилася могутністю флоту, а розширення колоніальної експансії дало повне право називатися «Країною в якій ніколи не заходить сонце». Та навіть такі досягнення не можуть обходитися без внутрішніх чвар, проблем, виникнення незадоволення серед тих верств населення комфортом яких необхідно пожертвувати заради інших цілей.

Успадкувавши владу у 18-ти річному віці Вікторія відрізнялася від своїх попередників високими моральними цінностями. Велику роль у цьому зіграла мати, змалечку виховуючи доньку в суворій

дисципліні, ізолюваності від зовнішнього світу, особливо від королівського двору. Тож, отримавши «Скіпетр влади» нова королева всіма зусиллями прагнула позбутися докучливої опіки.[1] Новою підтримкою для Вікторії став прем'єр-міністр Мельбурн. Вікторія стала вважати Мельбуерна наставником і особистим другом, йому дали приватну квартиру у Віндзорському замку. [2] Такі приятельські відносини викликали занепокоєння, адже в неписаній конституції монарх визнається джерелом суверенної влади, символом єдності нації та главою англіканської та пресвітеріанської церкви. У зв'язку з тим, що монарх - фігура політично нейтральна, він виступає як гарант стабільності у державі та суспільстві. Це призвело до втрати в 1841 р. Мельбуерном посади прем'єр-міністра [3, с.11]

Швидкий темп розвитку промисловості призвів до великого напливу робочої сили в міста, що посприяло росту кількості середнього класу, який прагнув розширення своїх прав. Невдоволення широких мас реформою 1832 р. та тяжкі умови праці обумовило появу чартистського руху. Він виник на основі двох організацій: Лондонської організації робітників та Великого північного союзу. У «Народній хартії» вони сформуваали свої вимоги, які включали лише шість пунктів: рівне представництво – Великобританія мала бути поділена на 200 виборчих округів, за можливості з рівною кількістю населення, з кожного округу мали посилати по одному виборцю до парламенту; загальне виборче право – кожен чоловік, який міг довести, що має вік від 21 року і проживає у місті від 6 місяців, повинен брати участь у виборах; річні парламенти – вибори мають проводитися кожного року 24 червня; відміна майнового цензу – для кандидата на посаду депутата не повинен встановлюватися майновий ценз. Засобами реалізації вимог чартистів була мирна агітація населення із закликами приєднатися до руху. «Хартію» удосконалювали кілька разів, кожного разу вона збирала все більше підписів, але ці дії не принесли бажаних результатів. У 1840 р. Хартію подають на розгляд до парламенту, де її не затверджують, ці дії викликають хвилю протестів та страйку в кінці 40-их рр. чартистський рух стрімко йде на спад, а в 1868 році на основі цього руху постає Національний Конгрес тред-юніонів. [4, с. 249]

В перші роки правління Вікторії продовжувалася діяльність Ліги Боротьби проти «хлібних законів», що тривала майже не з

початку століття. В її основі розумілося бажання звільнитися від обмежень торгівлі зі зовнішнім світом, особливо питання імпорту. Реформа 1832 року також дала і Лізі можливість поживити активні дії. Урядом консерваторів на чолі з Робертом Пілем за підтримки палати громад була здійснена програма фритрейду. У 1950-х роках фритредери склали окреме політичне угруповання в парламенті. Піль, частково скасував, а частково знизив мито на необхідну для англійських фабрик сировину. Незабаром був здійснений наступ на «хлібний закон», попри відчутний супротив земельної аристократії, у 1846 р. йому вдається домогтися скасування «хлібних законів», після чого були значно зменшені імпорتنі тарифи на багато видів продовольчих товарів. [5, с. 81]

Досягненню відміни таких обтяжуючих «хлібних законів» посприяла також жахлива катастрофа що сталася в Ірландії в 1845-1848 рр. – «Великий голод». До початку XIX ст. територія Ірландії повністю перейшло до англійського уряду. Були відмінені податки, які захищали промисловість Ірландії. Англійські лендлорди захопили більшу частину землі та здавали її в оренду дрібним селянам, які не часто не могли її сплатити, таких людей називали паупери. Продовжуючи свою боротьбу створюється організація ріпілерів. Вони виступали за відміну унії між Англією та Ірландією. Але стан у країні погіршується у зв'язку із початком голоду (1845-1848). Ще більше погіршило ситуацію розгортання епідемії тифу та холери. Як реакція на тяжку обстановку в країні з ріпілерів виділяється радикальне крило під назвою «Ірландська конфедерація», вони боролися за створення самостійної незалежної Ірландії. [6]

Таким чином, у 30-40-ті роки XIX внутрішньополітичне становище було складним. Більшість проблем мали свій початок ще до правління королеви, але за цей період вирішилося питання скасування «Хлібного закону». Чартиський рух припинив своє існування, але наслідком його діяльності було покращення положення робітників. «Ірландське питання» все далі загострювалося, що викликало репресивні дії уряду проти прихильників незалежності Ірландії.

Література та джерела

1. Biography.com Editors. Queen Victoria Biography. URL: <https://www.biography.com/royalty/queen-victoria>

2. Viscount Melbourne URL: <https://web.archive.org/web/20090430160411/http://www.number10.gov.uk/historyand-tour/prime-ministers-in-history/viscount-melbourne>
3. Система державного управління Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії: досвід для України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка; уклад. П. І. Крайнік. Київ: НАДУ, 2011. С. 48.
4. Мірошничко, Ю. Соціальний розвиток англійського суспільства у сер. XIX - на поч. XX ст. / Ю. Мірошничко. Міжнародний науковий вісник : зб. наук. пр. / ред. кол. І.І. Вовканич (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ". 2019. Вип. 1-2 (19-20). С. 245-255.
5. Бураков Ю.В., Питльована Л. Ю. Нариси історії Англії нового часу: навч. посіб. Львів: Центр Європи. 2003. С. 128.
6. Правление королевы Виктории (1837-1901 гг.). URL: <http://adelanta.info/encyclopaedia/politics/victoria>

Камінський Давид Олександрович
 магістрант 2 року навчання
 ННІ історії, права та міжнародних відносин
 Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
 (Науковий керівник: к.і.н.В. Михтуненко)

ПОЧАТОК ХРИСТИЯНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ

Ключовою точкою переходу від античності до середньовіччя стала криза Римської імперії III-IV ст. Виникнення та поширення християнства, створення християнських громад свідчили про застарілу та неадекватність панівних філософсько-моральних навчань, усієї системи цінностей, що пояснювали світоустрій та місце людини в ньому. Все більше людей ставали християнами, з'являлися перші християнські історіографічні праці. Віра все глибше просачувалася в життя як звичайних громадян імперії і солдатів, так і в більш впливових верств населення.

Ще навіть у I ст. почали з'являтися письмові документи, в яких поступово формувалося вчення про нову релігію, яка кардинально відрізнялася від іудаїзму, що прив'язував віру до одного богообраного народу [2, с. 49]. Найвизначнішу роль у формуванні віри і єдності християнських громад відіграв апостол Павло. Його послання увійшли до Нового Завіту і стали канонічними текстами, до яких згодом були додані інші документи – грамоти та євангелія [3, с. 76-77]. Близько 364 р. Церковний собор у Лаодикей затвердив канон Нового Завіту з 26 текстів, відхиливши ряд документів, які називаються апокрифами. Проте тлумачення текстів Нового Завіту та формування християнського віровчення - теології тривало протягом кількох століть [3, с. 37].

Сприйняття основних ідей іудаїзму, що містило зовсім відмінне від тодішнього бачення історії природи та людства, християнство запровадило принципово новий момент: розп'яття і воскресіння Ісуса Христа, що розділило історичний процес на дві якісно різні частини – час Бога-Отця і час Бога-Сина. Від Ісуса Христа, який спокутував людські гріхи, шлях до спасіння відкритий для всіх людей, коли вони досягнуть кульмінації свого розвитку – Страшного суду, який завершить світову історію і почне Царство Боже [3, с. 38].

Першим досвідом християнської історіографії були три праці єпископа з Кесарії Євсевія (бл.263-339 рр.) «Хроніка», «Церковна історія» і «Житіє Константин». Через усі праці проходила ідея божественного провидіння, якому підпорядковане усе людство і яка знайшла концентрований вигляд у втіленні Ісуса Христа. У відповідності з цим історія поділялась на дві частини – «до Різдва Христового» і «після Різдва Христового», при чому перший період був «підготовкою» до пришествя Христа, а вся наступна історія - реалізацією заповіді про настання «Царства Божого» [3, с. 40].

У Євсевія було багато послідовників, котрі продовжили «переписування» історії у провіденціалістському плані, спираючись на історичні праці античних авторів. Серед них були Сульпіцій Север з Аквітанії, Геннадій з Марсилії і, зокрема, єпископ Орозій (V ст.), який у творі «Сім книг історій проти поган» відверто пристосовував історичні факти для доведення факту втручання провидіння у хід історії [1, с. 100].

Найбільш завершений вигляд теологія історії раннього християнства знайшла у праці єпископа м.Гіппон у Північній Африці Августина 354-430 рр.) «Про Град Божий» («De Civitate Dei»). Твір створювався у драматичних обставинах, коли 410 р. Рим був захоплений і пограбований остготами Алариха. Освічені сучасники сприйняли цей факт як початок «кінця світу». Видавалося неприродним, що Рим – «владика всесвіту», «світоч цивілізації» був повалений ордою варварів. Августин, спираючись на Святе Письмо, подав християнську версію історичного розвитку, якій судилося на багато століть стати «альфою і омегою» християнського світобачення. Він не тільки відвів від християнства звинувачення в тому, що падіння Риму було покаранням богів за «зраду» римлянами поганських культів, але відповів на більш

загальне питання: що нового внесло християнство у історичну свідомість європейських народів? [3, с. 40].

У центрі християнського світобачення замість античного Космосу опинився творець всього суцього – Бог, наділений усіма атрибутами трансцендентності, незмінності, всебачення, безмежності і всемогутності. Християнська картина світу засновувалась не на «видовищі» античної свідомості (чуттєво-розумовому сприйнятті), а на вірі, як вихідному положенні орієнтації людини в світі. Напочатку IV ст. християнські ідеологія і культ перетворилися з протесту поневолених і знедолених на офіційно визнану релігію, спосіб світогляду та систему морально-духовних цінностей. Християнство зайняло панівне становище у занепадаючій імперії, організоване в могутню, всеосяжну та суворо ієрархічну структуру релігійного інституту церкви. Християнські громади втратили свій примітивно-зрівняльний характер, а їхня первісна демократія швидко згасла. Християнський культ знайшов своє місце у системі державної влади. У цьому новому статусі християнська церква зустріла навалу варварів та розпад Західної Римської імперії.

Література

1. Головащенко С. Історія християнства. Київ, 1999. 352 с.
2. Донини А. У истоков християнства. Москва, 1989. 341 с.
3. Зашкільняк Л. Методологія історії. Від давнини до сучасності. Львів, 1999. 227 с.

Карпенко Анна

*студентка 4 курсу спеціальності 014 середня освіта (історія),
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
(Науковий керівник: к.і.н. І. Кедун)*

КЕРАМІЧНИЙ КОМПЛЕКС XVII- XVIII СТ. З РОЗКОПОК 2020 РОКУ У М. НІЖИН

Упродовж 2020 року Лівобережною археологічною експедицією ІА НАН України було проведено археологічні дослідження в м. Ніжині. У результаті науково-рятивних досліджень, було обстежено 5 траншей, 12 шурфів та 2 розкопи. Археологічний матеріал, здобутий у ході розкопок, представлений численними фрагментами кругової кераміки та кахель, які в сумі налічують понад 2600 елементів.

За загальноприйнятим розподілом видів посуду, на основі оброблених матеріалів, можна виділити *комплекс кухонного*

посуду XVII - XVIII століть. Він представлений горщиками (котрі налічують більшість), макітрами і кришками (яких наявна дуже невелика кількість) та глеками для зберігання рідин.

Горщики умовно можна розподілити на найпростіші та з додатковими функціональними елементами (ручками). За складністю профілювання вінця, також можна виділити:

- горщики з простим і вигнутим назовні вінцем,
- горщики з простим і прямим вінцем,
- горщики зі складнопрофільованим (часто фігурним) вінцем.

Щодо орнаментації горщиків, можна зазначити, що найпоширенішими є фрагменти зі штапованим і лінійним рельєфним орнаментом, а також лінійно-хвиляста описка. Переважна більшість горщиків не має глазурованого покриття, втім трапляються нечисельні елементи (зазвичай, вкриті поливою зеленою або коричневою кольору).

Глеки для зберігання рідин складають, порівняно з горщиками, менший масив. В основному вони мають тонкі, прості та злегка вигнуті назовні вінця. Щодо орнаментації, то вона, у переважній більшості випадків, відсутня або представлена простою лінійно-хвилястою опискою чи лінійним рельєфним орнаментом.

Також можна виділити комплекс *столового посуду* XVII - XVIII століть, який представлено тарілками та мисками. Тарілки мають характерно профільовані, вигнуті назовні вінця, а подекуди зустрічається загнутий всередину валик. Часто трапляються фрагменти посуду, покритого кольоровими (переважно зеленою, блакитною чи прозорою) поливами. Орнамент представлений лінійним чи хвилястим розписом, часто має фітоморфний характер. Миски мають характерно профільовані, загнуті досередини або злегка назовні вінця. В основному, миски мають або простий лінійний орнамент, або він взагалі відсутній.

До того ж, уваги заслуговує комплекс *будівельної кераміки* XVII - XVIII століть. Він представлений численними фрагментами пічних кахель простої прямокутної форми. Щодо оздоблення, то кахлі найчастіше мають геометричний чи фітоморфний орнамент та покриття зеленою або білою поливами.

Також слід виділити комплекс *дрібноі керамічної пластики* XVII - XVIII століть. До нього відносимо віднайдені фрагменти керамічних люльок (як звичайних, так і димлених), гральні фішки різних кольорів та керамічну іграшку.

Майбутні археологічні дослідження Ніжина дадуть змогу доповнити комплекси керамічних виробів XVII - XVIII століть новими елементами та утворять базу для подальшої класифікації та типологізації керамічного матеріалу.

Карпенко Ігор
магістрант 1 року навчання
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. **О. Вовк**)

ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ ТРАГЕДІЇ ГУТИ ПЕНЯЦЬКОЇ У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ ТА ВІЙСЬКОВІЙ МЕМУАРИСТИЦІ

За даними Інституту національної пам'яті, за роки Другої світової було знищено понад 600 сіл [1]. Але чомусь, резонансним залишається саме знищення Гути Пеняцької. Про жахливі події лютого 1944 року немало було написано публікацій. Однак, як зазначає український історик Д. Чобіт, на початок 2018 р., ні в українській, ні в польській історіографії не було ґрунтовних публікацій, монографічних досліджень, котрі б проливали світло на дійсні обставини трагедії Гути Пеняцької [2, с. 115].

Натомість починають лунати тези про те, що знищення села було типовою пацифікацією і що винні в загибелі сотень його жителів далеко не німці, а так звані «українські поліціанти», «українські солдати», «озброєні ножами і сокирами хлопці із сусідніх сіл» [1]. Серед цих звинувачень знайдеться і місце для «причетності» вояків дивізії «Галичина» та Української повстанської армії, зокрема сотні УПА «Сіроманці» на чолі з Дмитром Карпенком на псевдо «Яструб» [3, с. 8].

Вищезгадані винуватці тих подій раптово «з'явилися» в 80-х роках минулого століття на сторінках публікацій. До цього, в працях, що стосувались трагедії лютого 1944 року не згадуються, а ні дивізія «Галичина», а ні сотня «Сіроманці» [1]. Нові архівні документи? Спогади свідків тих подій? Чи може початок кампанії чергових фальсифікацій радянської історіографії, наслідки якої відчуваються і по нині?

У 1951 році було опубліковано спогади Дмитра Медведєва «Сильные духом». Д. Медведєв був командиром загону НКВД спеціального призначення «Победітелі», група бійців якого, на чолі з Борисом Крутіковим дислокувались в Гуті Пеняцькій

взимку 1944 року [1]. З цілковитою впевненістю можна сказати, що діяльність останніх спровокувала обшуки, розстріли та каральні операції, на чому аргументовано наголошують історики Каліщук О., Литвин М., В'ятрович В. [4, с. 72-76; 5]

У спогадах констатується лише факт, що село було оточене гітлерівськими військами, про сотню УПА, а тим більше дивізію «Галичина» мови не йдеться, хоча про факт існування дивізії командний склад цього партизанського загону знав, про що свідчать і самі спогади.

Варто зазначити, що про деталі своєї діяльності, а саме про перебування в Гуті Пеняцькій, здійснення розвідувальних та терористичних операцій у Львові, пишуть й інші члени загону «Победітелі». Всі вони, пов'язували знищення села лише з німецькими збройними формуваннями. Безсумнівно, до цих мемуарів потрібно ставитись цілком обережно та перевіряти через інші джерела, але немає також і належних підстав недовіряти їм, оскільки автори цих спогадів були добре обізнані безпосередніми учасниками та очевидцями цих подій і користувалися матеріалами архіву НКВД, в якому зберігається найбільший масив документів про львівські теракти та перебування розвідників-терористів у Гуті Пеняцькій [1]. Згодом, радянська пропаганда задля покращення «правдоподібності» міфу про участь УПА та дивізії «Галичина» у знищенні Гути Пеняцької почне навіть вилучати з книжкових полиць мемуари колишнього чекіста Бориса Харитонова, котрий узимку 1944 року перебував у складі загону Б. Крутікова [1]. І це не дивно, оскільки її зміст не лише суперечив новим стандартам комуністичної пропаганди, але й викривав фальсифікації.

У статті «Останній день Гути Пеняцької», український історик Дмитро Чобіт крізь призму спогадів жителів Гути Пеняцької, а також сусідніх сіл наголошує на тому, що в каральній операції брали участь саме німецькі зондеркоманди. По більшій мірі, в статі фігурують спогади Марії Вижньовської, якій чудом вдалось вижити та вибратись до сусіднього села Жарків. Про звуки пострілів 4-ї поліційної моторизованої дивізії СС чули жителі й навколишніх сіл, про що згадували у своїх спогадах [6, с. 6-7].

Поширена теза у польській історіографії про те, що у боях навколо Гути Пеняцької брала участь сотня Д. Карпенка також спростовується спогадами Д. Гуменюка – очевидцем тих подій [3, с. 8].

В історіографії цього питання знайдеться місце публікаціям, котрі мають паралельну точку зору на хід подій лютого 1944 р. У 1981 році у збірнику «Пост імені Ярослава Галана» було опубліковано статтю львівського журналіста Миколи Топоровського «Реквієм убитого села» [7]. Вину за знищення Гути Пеняцької у цій статті покладено на дивізію «Галичина» та УПА. Посилаючись на свідчення, сфабрикованої справи 1944 р., як зазначає у своїй статі Д. Чобіт, проти чотирьох селян Жарків, яких звинуватили в участі у знищенні села, стаття М. Топоровського власне побудована на свідченні кількох осіб. Серед них фігурує прізвище «Кобилянський». Саме таке прізвище зустрічається у виписці з агентурної справи № 40 під назвою «Звірі», у якій також подано свідчення, що наголошують на причетності дивізії «Галичина» та сотні УПА в каральні операції [8, с. 976-981]. Маючи такі факти, виникає питання, чи мова йде про одну і ту особу, свідчення котрої використовуються в обох архівних справах? На думку Дмитра Чобота, свідчення польських жителів, вміщених у справі, на які посилається М. Топоровський є сфальсифікованими [1].

Нині проблема трагедії Гути Пеняцької, як одного із найбільш резонансних питань спільних сторінок історії України та Польщі, залишається малодослідженою та відкритою. Розв'язання цієї проблеми можливе лише завдяки проведенню неупереджених досліджень, метою яких був би не «пошук винуватців» чи «доведення непричетності», а встановлення дійсності про ті події, щоб остаточно позбавитись від взаємних обвинувачень та перекручень...І в той час, коли про це «мовчать» архівні документи, а дослідники перебувають в омані упереджень, спогади очевидців тих подій нерідко можуть дати відповіді на складні питання історії.

Література та джерела

1. Чобіт Д. Гута Пеняцька: правда і вимисли. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/344484> (дата звернення: 31.10.21).
2. Чобіт Д. Передумови і причини знищення гітлерівцями 1944 року Гути Пеняцької. Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Голов. Ред. Микола Литвин; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. Вип. 12. 228 с.
3. Чобіт Д. Воєнно-політична ситуація напередодні загибелі Гути Пеняцької. Культура і життя. 2018. № 46. С. 6-8.
4. Каліщук О. Проблема Гути Пеняцької: історіографічний зріз. Брідщина. Край на межі Галичини й Волині. Мат. шостої краєзн. конф. Вип. 5. Броди, 2012. 198 с.
5. Литвин М. Гута Пеняцька: нацистський слід польської трагедії 1944 р. День. 2009. Ч. 35. Коментар. Володимир В'ятрович - історик, директор

- галузевого державного архіву Служби безпеки України. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/guta-penyacka-nacistskiy-slid-polskoji-tragediyi-1944-roku> (дата звернення: 31.10.21).
6. Чобіт Д. Останній день Гути Пеняцької. Культура і життя. 2018. № 51. С. 5-7.
 7. Топоровський М. Реквієм убитого села. Пост імені Ярослава Галана. Кн. Восьма. Львів. 1981. С. 89-99.
 8. Польша та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття: Невідомі документи з архівів спеціальних служб. Т. 4: поляки та українці між двома тоталітарними системами 1942-1945. Ч. 1. / Ред. кол.: С. Богунов, М. Вінярчик-Коссаковська, З. Гайовнічек, Б. Гронек, П. Кулаковський, П. Мерецький та ін. Державний архів Служби безпеки України; Архів Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща; Інститут національної пам'яті; Комісія з переслідування злочинів проти польського народу; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Варшава-Київ, 2004. 875 с.

Клюєв Володимир Володимирович
студент 4 курсу

*Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. В. Турков)*

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОЇ ОБОРОНИ «КАРПАТСЬКА СІЧ» ЯК ОДИН З ЕТАПІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА НА ЗАКАРПАТТІ В 1938-1939 РР.

Чехословацька республіка, державна самостійність якої була поставлена під питання внаслідок Мюнхенської угоди 1938 р., втрачала свою міць. Прикордонна охорона і жандармерія не могли вже впоратись з періодичними нападами угорських та польських диверсантів. Уряд Августина Волошина мав невідкладно розв'язати проблему охорони кордонів Карпатської України.

9 листопада 1938 р. в Хусті була створена напіввійськова структура – Організація народної оборони «Карпатська Січ» (ОНОКС). Її очолив Дмитро Климпуш, колишній підстаршина австро-угорської армії та керівник спортивно-пожежного товариства «Січ».

Керівним органом Карпатської Січі стала Головна Команда. Її очолили Д. Климпуш, І. Рогач, С. Росоха та І. Роман [1, с. 162]. Окремо було створено Генеральний військовий штаб, ядро якого сформували члени ОУН з Галичини.

13 грудня 1938 р. Генеральний штаб Карпатської Січі очолив фаховий військовий, полковник Михайло Колодзінський (псевдо – «Гузар»). Він був відомий у військових колах Європи,

зокрема своїми працями «Українська воєнна доктрина» та «Партизанська війна». Полковник Колодзінський розробив докладний план організації збройних сил Карпатської України.

До складу штабу увійшов поручик Зенон Коссак («Тарнавський»), який очолив відділ преси і пропаганди. Роман Шухевич («Борис Щука») діяв за особливим дорученням штабу, забезпечуючи закупівлю озброєння для Січі. Ці військовики в обороні Карпатської України покладалися тільки на власні можливості [4, с. 31-32]. Уряд Волошина, навпаки, сподівався на збройні сили Чехословаччини, відводячи Карпатській Січі лише допоміжну роль.

У статуті організації зазначалось, що вона не є партійною, її мета – обороняти державні інтереси Карпатської України. Членами ОНОКС могли стати всі громадяни автономії, які досягли 18 років. Січовики мали право носити військовий однострій, відзнаки та легку зброю. До лав Карпатської Січі записувалися представники національно-свідомої частини мешканців краю: вихідці з інтелігенції – вчителі, лікарі, дрібні службовці; представники молоді – студенти, гімназисти, семінаристи; робітники та селяни. Дуже швидко Карпатська Січ перетворилась у розгалужену та впливову структуру Карпатської України. У складі ОНОКС було чимало вихідців із Галичини, Волині, Буковини та Наддніпрянщини, які нелегально переходили чехословацький кордон і вступали до лав Карпатської Січі, таким чином надавши їй загальноукраїнського характеру. Відтак створення незалежної української держави на Закарпатті стало справою не лише місцевого населення, а й цілого українського народу.

Одним із напрямків діяльності Карпатської Січі в 1938-1939 рр. стала широко розгорнута культурно-просвітницька робота серед українського населення, участь у відзначенні національних і релігійних свят, проведення демонстрацій та мітингів, передвиборної кампанії. Карпатська Січ випускала плакати, відозви, летючки, організовувала регулярні пропагандистські заходи. З просвітницькою метою при Головній Команді ОНОКС у Хусті було засновано січову книгарню, бібліотеку та музей національно-визвольної боротьби [1, с.163].

1 січня 1939 р. була створена «Жіноча Січ». Її очолили Стефанія Тисовська і Марія Химинець. Окрім медичної служби та функцій Червоного Хреста, січовички виконували обов'язки зв'язкових та розвідниць, передавали вказівки та накази Головної

Команди в окружні та місцеві осередки Карпатської Січі. Поряд із цим, вони працювали на радіотелеграфній і телефонній службі, забезпечуючи зв'язок між командами ОНОКС. Жіночі відділи брали активну участь у громадсько-політичному та національно-культурному житті Карпатської України [3, с. 15]. Того ж дня було опубліковано звернення Головної команди до свідомого українського жіноцтва, в якому містився заклик прилучатися до боротьби за утвердження державності, вступати до лав ОНОКС, організувати жіночі відділи Карпатської Січі в кожному населеному пункті Карпатської України [4, с. 102].

В лютому 1939 року особовий склад Карпатської Січі становив майже 15000 зареєстрованих членів, проте через брак інструкторів військовий вишкіл встигли пройти лише 2000 січовиків [2, с. 316]. Основною проблемою була нестача зброї. Правовий статус організації залишався нерегульованим, тому не було легального способу озброїти відділи січовиків.

Карпатська Січ від початку свого створення розглядалась її організаторами як ядро майбутньої регулярної армії, однак командуванню цієї організації в період існування Карпатської України так і не вдалося перетворити її у справжні збройні сили. Цьому завадили відсутність часу, непослідовна політика уряду А. Волошина у питанні забезпечення оборони й безпеки краю, негативне ставлення чеського політичного керівництва та військового командування до можливості створення українських військових структур на території Закарпаття, обмеженні можливості самої організації, яка формувалась на цілком добровільній основі.

Література

1. Буковський І. В. Карпатська Січ: від парамілітарного формування – до національної армії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2013. № 752. С. 160-166.
2. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.). К.: Альтернативи, 1999. 336 с.
3. Пагіря О. М. Жіноча Січ. *Україна молода*. 2010. № 047. С. 15.
4. Пагіря О. М. Карпатська Січ: військове формування Карпатської України. К.: Темпора, 2010. 152 с.

Коцур Тетяна Андріївна
студентка 3 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. О. Вовк)

ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТИЛИЩА ГУРЗУФСЬКЕ СІДЛО У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ Н. Г. НОВИЧЕНКОВОЇ

У 1981 році, в результаті будівництва газопроводу було випадково відкрите святилище біля перевалу Гурзуфське Сідло. Траншея тягнеться заповідними гірськими ландшафтами Головного пасма Кримських гір і на одному з скелястих узвиш Гурзуфської яйли протягом 50 метрів перетинає культурні шари невідомої пам'ятки. Про випадкові знахідки стародавніх предметів довідався краєзнавець І. Д. Дроздов, який повідомив про це в Ялтинський краєзнавчий музей. [1, с. 54] Але відкриття могло відбутися дещо раніше, коли єгерем було підібрано та передано до наукового відділу заповідника стародавні предмети, але цим знахідкам не надали значення.

У жовтні 1981 та 1982 рр. на пам'ятці проводились розвідувальні розкопки. У результаті склалося уявлення про стратиграфію й датування пам'ятки, виявлено перші цінні знахідки й представлено переконливі докази існування святилища біля перевалу Гурзуфське Сідло. [1, с. 54]

Протягом 1981-1990 рр. археологічною експедицією музею розкопано близько 2200 кв. – майже вся площа пам'ятки; одержано матеріали про особливості влаштування святилища на різних етапах його буття. [2]

Консерваційні роботи та встановлення охоронних знаків здійснювалися в 1991 та 1994 роки. Всі роботи були виконані археологічною експедицією Ялтинського історико-літературного музею, в якому і зберігається колекція з розкопок святилища. Керувала експедицією Н.Г. Новиченкова.

Святилище розташоване на прилеглий до вершини пологім ділянці північного схилу височини, що виділяється серед ландшафту яйли і має висоту 1434 м над рівнем моря. Загальна площа пам'ятника становить близько 3 тис. кв. м. Культурний шар античного часу займає всю його територію та має найбільшу товщину до 0,4 м (звичайна товщина шару від 0,1 до 0,2 м). Шари залягають на глибині 0,1 - 0,5 м від поверхні.

Найбільш цінну частину колекції святилища біля перевалу Гурзуфське Сідло становлять античні срібні та бронзові статуетки – двадцять з яких уцілілі, а також фрагменти розбитих під час жертвних обрядів фігурок. Більшість з яких було знайдено при розкопках ритуального комплексу, спорудженого в 20-х роках. I ст. до н. е. У цей час він був важливим громадським та релігійним центром для населення Гірського Криму. У ньому з'являється пантеон, близький до греко-римського, поширюються обряди спалення. Усі статуетки були відокремлені від постаментів, а також у всіх можливих випадках у постатей богів «вилучалися» атрибути.

Сакральний центр був овальним майданчиком, який оточений ямками. Більшість ямок дугоподібної лінії (всього їх налічується 153), мали зазвичай діаметр і глибину 0,2-0,4 м і призначалися для жертвоприношень. [3, с. 69]

Статуетки з Гурзуфського Сідла виділяються серед інших подібних пам'яток мистецтва найвищим рівнем художнього виконання і прекрасною безпекою, завдяки чому проглядаються всі найдрібніші деталі їх зображень та обробки. Середній розмір знайдених статуєток – від 4 до 19 см, звичайна їх висота 9-10 см.

Багато божеств були представлені парою статуєток, різних за розмірами і стилістичними особливостями. Так було знайдено дві бронзові статуетки Зевса, обидві відокремлені від постаменту. Прекрасні статуетки Ареса та Гермеса, обидві статуетки яких були створені у II – I ст. до н. е.

Також знайдені у святилищі статуетки з бронзи, що зображували жіночі божества. Статуетки богинь: Артеміди, Кібели і Тюхе. Статуетка Артеміди чудова по своїм художнім достоїнствам. При всій її красі і витонченості спостерігається порушення пропорційності окремих частин фігури. Інша статуетка Артеміди сильно постраждала від впливу вогню після того, як була розламана на кілька частин. Розрізнені і оплавлені її фрагменти лежали в різних ямках. [3, с. 73]

Статуетки Кібели були пустими. Перша (висота 8,5 см) перебувала в жертвній ямі в комплексі, що складався з срібних предметів. Друга, пом'ята в давнину статуетка Кібели (висота 10 см) була виявлена на північ від сакрального центру, на поверхні зольника, недалеко від торсу пошкодженої в обряді Срібної з позолотою статуетки Тюхе, голова якої лежала на північній ділянці центру. Інша крихітна фігурка Тюхе (висотою 4 см в

повний зріст) перебувала в жертівній ямі. Біля самої вершини височини була виявлена срібна статуетка орла, що сидить в спокійній позі зі складеними крилами. [3, с. 73-75]

Використання статуеток античних божеств свідчить про сильний вплив античної культури межі нашої ери на релігію місцевого населення – скіфо-таврів.

Колекція Гурзуфського Сідла включає в основному звичайні для пам'яток Північного Причорномор'я даного періоду речі, підбір яких приблизно відповідає поховальному інвентарю некрополів Давнього Криму (Херсонес, Неаполь, Бельбек IV і т. ін.), у чому знайшло відображення загальне нівелювання матеріальної культури. В той же час виділяється срібний та бронзовий італійський посуд, що має аналогії в інвентарі сарматських курганів. Чимало скляних литих посудин, які, нарівні з імпортованими витворами античної торевтики, дуже рідко трапляються в античних містах Північного Причорномор'я. На Гурзуфському Сідлі дуже багато й більш пізніх скляних виробів. Трапляються медичні інструменти, деталі терез, стилі, стригелі. Цікаві знахідки римської зброї, рідкісні для пам'яток Північного Причорномор'я. [1, с. 63]

Нумізматична колекція також має свої особливості й містить рідкісні, унікальні екземпляри. У святилищі знайдені монети держав Середземномор'я, в тому числі ранні римські (починаючи з II-го ст. до н. е.). Але найбільша кількість монет відноситься до останніх десятиліть I ст. до н. е. та першої половини I ст. н. е. Виділяються унікальні золоті статери північно-причорноморських центрів: боспорські - Динамії, 21/20 р. до н. е.; Аспурга, 17 р.; два статери Мітрідата VIII, 40 р., карбовані однією парою штемпелів та херсонеський статер 95/96 р. Цікавою особливістю святилища біля перевалу Гурзуфське Сідло є повна відсутність присвятих написів. [1. с. 63]

Іншу частину пожертв святилища становлять фігурки тварин. При розкопках були виявлені статуетка коня (IV–III ст. до н. е.) та статуетка змії I ст. до н. е. Зустрічаються розрізнені фрагменти статуеток: бронзове козляче копитце, відлиті з бронзи крихітна ступня ноги, рука з гаманцем і сагайдак подовженої циліндричної форми.

Серед пожертв святилища є й інші чудові твори античної металопластики: деталі меблів та застібки від скриньок, у яких колись зберігалися предмети, що використовувалися в ритуалі

жертвопринесення. Ретельно опрацьована поверхня бронзового навершя, що служив для прикраси меблів, у вигляді голови пантери з широко розкритою пащею.

Унікальними є зображення на бронзовому предметі з гачком у вигляді фігури сплячого Пана – виріб італійських майстерень IV-III ст. до н. е.

Таким чином, знахідках, виявлених у святилищі Н. Г. Новиченковою, відбився найвищий рівень культури великих держав Середземномор'я та досягнення античної цивілізації, у прикордонній зоні якої знаходився Гірський Крим. Відкриття святилища біля перевалу Гурзуфське Сідло дозволило по-новому поглянути на історичні та суспільні процеси у житті народів Гірського Криму в античний час.

Джерела та література

1. Новиченкова Н. Г. Святилище біля перевалу Гурзуфське Сідло // Археологія. 1993. № 1. С. 54-66.
2. Новиченкова Н. Г. Раскопки на Гурзуфском Седле // АО 1985. Москва, 1987. 382 с.
3. Новиченкова Н.Г. Святилище Крымской яйлы // Вестник древней истории. 1994. № 2. С. 59-86.

Кулик Аліна Андріївна

студентка 3 курсу

ІНІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к. і. н. І. Кедун)

ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СМТ ВОРОНІЖ

Селище міського типу Вороніж – розташоване в Шосткинському районі Сумської області. Історія селища бере свій початок ще в давнину. Серед краєзнавців-дослідників існує думка, що саме тут знаходилось згадане в літописі під 1177 р. м. Вороніж.

На території селища виявлені залишки поселень епохи бронзи, скіфських часів, східнослов'янських 7-8 століття. Біля північної околиці селища ще на початку 20 ст. існувало декілька курганних-могильників. Після вивчення знахідок зроблено висновок, що вони датуються 9-11 ст. нашої ери. [1, с. 3]

Протягом першої половини 20 ст. відомий уродженець Іван Спиридонович Абрамов проводив розкопки 1907 - 1914 роках. Він зафіксував багато унікальних знахідок Сіверян та Радимичів. Багато Воронізьких могил мають у собі рештки трупоспалення, і тільки

за 5 верств від Воронежа, в Гуковому хуторі було знайдено групу могил де були рештки трупопокладення. Всі черепи які були знайдені під час розкопок були передані до музею «Російського археологічного товариства» у 1907 році. Консерватор О.О Спіцин наближає ці знахідки до часів Роменської культури. Більшість знайдених могил, на думку І.Абрамова належать сіверянам. [1, с. 4]

Один зі знайдених черепів описав та визначив Ф.К. Вовк. Череп належав літньому чоловікові, були шви які у скроневій частині та частково потиличних абсолютно зрослись і майже не відрізняються. Надбровні дуги були розвиненими, потилиця була дуже опуклою та різко видавалася назад. Більше подробиць про виміри не знайдено [2, с. 638].

Наступній етап досліджень припадає на 2016-2017 роки. О.В. Петраускас, А.С. Федосова та Н.В. Григорьян провели археологічну розвідку в регіоні втім їх не вдалося зафіксувати нових давньоруських поселень.

В липні 2021 року археологічні дослідження в селищі Воронеж були продовжені. В ході розвідки було зафіксоване давньоруське поселення, що може змінити історичну дату заснування селища. В ході розкопок зібрано колекцію з понад 500 фрагментів кераміки [3].

На сьогодні згідно офіційної інформації, вважається що смт Вороніж 2007-го відсвяткувало своє 830-річчя.

Джерела та література

1. Абрамов І.С. Літописний Вороніж на Чернігівщині //Ювілейний збірник на пошану Академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. К.1927.
2. Бажан О. Г. Вороніж / Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. К.: Наукова думка, 2003. Т. 1: А–В. С. 634–688.
3. <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions>

Кулик Аліна Андріївна

студентка 3 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.і.н. О.Вовк)

КОНОТОПСЬКИЙ МІСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

Конотопський міський краєзнавчий музей ім. Лазаревського – один із найстаріших музеїв Сумщини, скарбниця історії Конотопщини від сивої давнини до сьогодення. На даний час у Конотопсь-

кому міському музею краєзнавчому музеї імені О.М Лазаревського зберігається майже 24 тисячі експонатів основного фонду, серед яких – колекції флори та фауни, стародавні художні твори західноєвропейського, російського та українського мистецтва, нумізматичні та археологічні зібрання, зразки давньої зброї 17-19 століть і періоду Другої світової війни, документи та матеріали, що містять історичні відомості, духовні та матеріальні надбання Конотопщини.

Наприкінці 19 століття в Конотопі місцеве земство і управа вперше почали займатися створенням історії міста. У 1899 році спеціальна комісія обрала своїм членом історика, відомого дослідженнями Лівобережної України, О.М. Лазаревського, на той час гласного Конотопської думи. За його проектом сесія Земського зібрання доручила управі опрацювати документ, який ініціював створення при конотопському земстві історичного музею та архіву. У першій половині 1900 року проект Конотопського повітового земського історичного музею надрукував часопис «Київська старина». Згідно з цим документом, до музею мали увійти не лише історичні пам'ятки, але й мистецькі твори: ікони, картини, вироби декоративно – ужиткового мистецтва. На початку вересня того ж (1900) року земське зібрання схвалило проект, відтак 26 вересня 1900 року в одній із кімнат земського будинку був відкритий перший конотопський музей [2].

Суттєвий внесок у створення експозиції першого конотопського музею зробив сам Олександр Матвійович Лазаревський (1834 – 1902 рр) – відомий історик Лівобережної України, один із найкращих знавців історії Гетьманщини 17-18 ст. статист, літературознавець, всебічно освічена людина. Народився в с. Гирявка (Шевченкове) Конотопського повіту Чернігівської губернії. О.М. Лазаревський планував написати на основі зібраних величезних матеріалів історію Старої Малоросії в десяти томах, але зміг видати лише три томи. У багатьох своїх працях Олександр Матвійович значну увагу приділяв вивченню далекоюжної минувшини Конотопщини, уперше в історичній літературі, дослідив історію заселення нашого краю. Також він подарував перші експонати – твори живопису, старовинну зброю, рукописи в Конотопський музей [1, с. 274].

У фойє краєзнавчого музею розміщені окремі художні твори 19-початку 20 століть. Загалом колекція художнього відділу Конотопського краєзнавчого музею вміщує твори українського, російського та західноєвропейського мистецтва 17-початку 19

століть і сучасності й налічує 675 робіт живопису, 554-графіки, 36-скульптур та 23 ікони. У фойє можна придбати різноманітні сувеніри, у тому числі з видами і символікою Конотопа. Експозиція залу природи розповідає про клімат, природні копалини, ґрунти, водні ресурси, пори року, розмаїття флори та фауни Конотощини, охорону навколишнього середовища. У залі представлені черепи печерного ведмедя та дикого бика-тура, частини бивнів, кістки та щелепа мамонта, знайдені біла с. Шаповалівки у 1877-1878. Представлені пори року з опудалами тварин та зразками рослин. У сухому акваріумі – види риб, які водяться у водоймах Конотопщини. Діорами місцевої природи. Опудала птахів, вовчиці з вовчатами і кабанів [4].

У першому залі можна дізнатися про теорії виникнення життя, первіснообщинний лад, знаряддя праці, устрій трипільської культури, скіфів, черняхівську культуру, Київську Русь, археологічні дослідження 1997-1998 рр, козаччину, релігійне й культурне життя краю 17-18 століття. Також у цьому залі є крісло (фотель) з маєтку генерального судді Війська Запорізького Василя Кочубея кінця 16 – початок 18 століття, та крісло (фотель) гетьмана Кирила Розумовського кінця 18 – початок 19 століття. Експозиція другої зали присвячена історичному минулому Конотопа 19 - перших десятиліттях 20 століття, дає змогу уявити старе місто, побачити його на збільшених копіях світлин, у предметах тогочасного побуту. Наприклад, окремо представлені зразки цегли, що були виготовлені на місцевих гончарнях. У цій же залі розгорнуто експозицію, що висвітлює трагічні події у країні та на Конотопщині в перших радянських десятиліттях (1922-1933-і роки: сталінські репресії, Голодомор в Україні 1932-1933 років) [1, с. 275].

Однією з найяскравіших та героїчних сторінок минувшини нашого краю є Конотопська битва 1659 року. Саме їй та історії козацтва присвячена експозиція залу «Конотопська битва». Конотоп у 1659 році – невелика укріплена фортеця, стратегічно важливе місце, що виступало ключем до всього українського прикордоння в районі Путивля. В експозиції представлені козацька зброя, трофейний посуд, замок та ключ від конотопського укріплення та своєрідні обереги - козацькі люльки. Події оборони Конотопа ілюструє триптих художників В.П. Сердюка «Оборона Конотопа. Наше місто оспіване в піснях, віршах, художніх творах. Славнозвісним є твір Г.Квітки – Основ'яненка «Конотопська

відьма». Це повість про козацьку старшину, славу конотопську сотню і відьму Явдоху Зубиху, яка доїла корів ночами, не тонула у воді, мала гарне почуття гумору і вміла перетворюватися на красуню. У краєзнавчому музеї є ціла зала присвячена цій історії, а екскурсоводи розкажуть чимало цікавого. Автор твору майстерним та колоритним словом переказав історію та уславив на віки «славне сотенне містечко Конотопом» із його «калавурним козацтвом хороброї Конотопської сотні». В експозиції можна побачити образи головних героїв повісті, жорно, яким випробували у старовинному Конотопі жінок на чистоту помислів, національний одяг кінця 19 ст. [3].

Експозиція п'ятої зали присвячена відомим уродженцям краю, котрі залишили неперевершені праці, заклали духовні й культурні підвалини сьогодення та залишили помітний і яскравий слід в історії міста. Тут можна ознайомитись із життям та діяльністю історика, археографа Олександра Лазаревського, відомого бджоляра Петра Прокоповича, генералів Василя Костенецького та Михайла Драгоманова. У шостій залі представлена експозиція, присвячена родині Лазаревських та їхнім культурним зв'язкам з Т.Г. Шевченком, де можна побачити дерев'яну канапу з написом, зробленим особисто рукою історика О.М. Лазаревського: «На сем месте сидел Т.Г. Шевченко року 1859». Також у цій залі знаходяться два унікальних рамкових вулики та особисті речі видатного українського бджоляра П.І. Прокоповича та багато іншого. У сьомій залі демонструється карта, паперові гроші та фото з видами міста часів Перших визвольних змагань. Наявна ціла підбірка матеріалів, документів, особистих речей, що розповідають про участь конотопчан у Другій світовій війні, про діяльність партизанів та підпільників. Також представлена відстріляна зброя, атрибутика добровольчих батальйонів та предмети особистого вжитку учасників АТО. Музей є центром краєзнавчих та народознавчих досліджень, привертає увагу жителів та гостей міста, котрі знайомляться з історією Конотопщини. В експозиційному восьмому залі ми маємо можливість ознайомитись з життям і побутом селян і городян 17-19 століття. Дізнаємося про їхнє релігійне і церковне життя, ознайомимося зі звичаями та обрядами українського народу. Тут представлені предмети українського побуту, одягу, вироби сільських ремісників, знаряддя праці, твори сакрального мистецтва [2].

Отже, музей імені Олександра Лазаревського на вул. Садовій, 2, заснований у 1900 році та є одним із найстаріших в Сумській області. Фондова колекція налічує понад 24 тисяч експонатів: від бивеня мамонта до персонажів з «Конотопської відьми». А ще можна побачити усе про видатних діячів краю, його історичне минуле, зокрема-Конотопську битву 1659 року, під час якої козаки і татари розбили армію московитів.

Джерела та література

1. Принь О.В. Охорона пам'яток культурної спадщини в діяльності Конотопського окружного музею кінця 1920-х – на початку 1930-х років // Праці Центру пам'яткознавства. – Київ, 2014. – Вип. 26. – С. 274–277.
2. Рось Н. (колишня директор музею) Конотопський краєзнавчий музей.
3. Ювілеї. Конотопському музею – 110 років // За матеріалами газети «Конотопський край» на сайті <http://konotop5.com/Konotop5.com>

*Курінной Олександр Станіславович
студент 2 курсу Навчально-наукового інституту права,
Сумський державний університет
(Науковий керівник: к.і.н. В. Власенко)*

ВАСИЛЬ АНДРІЄВСЬКИЙ Й АНДРІЙ ЛІВИЦЬКИЙ: ЗУСТРІЧІ В ЕМІГРАЦІЇ

Тема української політичної еміграції в Югославії широка і багатоаспектна. Незважаючи на численні праці в науковій періодиці, чимало її аспектів залишається недослідженими. Серед них – постать Василя Васильовича Андрієвського – одного з провідних діячів еміграції. Уродженець Чернігівщини, активний учасник Української революції 1917-1921 рр., він, опинившись в еміграції, був серед керівників Українського товариства «*Просвіта*» в Белграді, Української громади в Белграді та Союзу українських організацій Югославії, належав до національно-демократичного середовища політичної еміграції та підтримував зв'язок із Державним Центром УНР в еміграції [1, с. 100]. Виявлена нещодавно у Галузевому державному архіві Служби безпеки України його архівно-слідча справа свідчить, що він неодноразово зустрічався з Головним отаманом УНР Андрієм Лівіцьким. Саме цим епізодам із життя В. Андрієвського і присвячені пропоновані нижче тези.

1. Перша їхня зустріч відбулася 26 червня 1929 р. у Празі одразу після закінчення I Конференції української еміграції, куди В. Андрієвський прибув як делегат від Української громади в Белграді [2, с. 24]. Результатом цього з'їзду стало створення

Головної Української Еміграційної Ради. Після її завершення відбувся прийом делегатів (окремо по 2-3 особи) у А. Лівіцького, який таємно прибув з Варшави. В. Андрієвський був разом із делегатом від українських емігрантів в Болгарії Б. Цибульським та представником військового міністра УНР на Балканах і в Туреччині В. Филоновичем. Зустріч була недовгою. Йшлося про становище емігрантів в Болгарії та Югославії [3, арк. 36].

2. З 1941 р. В. Андрієвський працював в українській редакції німецького «*Інтеррадіо*» (згодом «*Вінета*»), яку в лютому наступного року передислокували до Берліну. Займався коректурою та редагуванням текстів. Очолював українську редакцію «*Вінети*» Микола Лівіцький (син А. Лівіцького). Влітку 1943 р. обидва відбули до Вінниці, звідки робили репортажі з розкопок місця розстрілів жертв радянського режиму. Нині це місце відоме як «*Вінницька трагедія*». Дорогою до України вони завітали до Варшави, де проживав А. Лівіцький. В. Андрієвського запросили на обід, в якому взяли участь Андрій і Микола Лівіцькі, Наталія Лівіцька-Холодна (донька) та Петро Холодний (її чоловік). Після обіду в кабінеті відбулася зустріч В. Андрієвського з А. Лівіцьким. Президент УНР цікавився метою поїздки до Вінниці, зазначав, що не вірить німцям та їх обіцянкам надати Україні незалежність, висловлювався про готовність Великої Британії за певних обставин визнати незалежність України, про зустріч зі Степаном Бандерою, наслідком якої стала домовленість про те, що у відповідний момент Організація українських націоналістів сформує український уряд, до складу якого увійдуть і представники УНР. Як відомо, після проголошення 30 червня 1941 р. Акту відновлення Української Держави уенерівців до уряду не включили. Наприкінці бесіди А. Лівіцький попросив В. Андрієвського доглядати за його сином [3, арк. 41].

3. Втретє В. Андрієвський зустрів А. Лівіцького 1944 р. в Берліні. Саме тоді німецьке командування заgravало з українськими політичними силами, намагалось їх об'єднати та виступити єдиним фронтом проти СРСР, пропонувало приєднатися до армії Власова. Для цього звільнили з в'язниці С. Бандеру, А. Мельника, викликали до Берліну А. Лівіцького. Велися перемовини із П. Скоропадським. Врешті-решт дійшли компромісу – створили Український Національний Комітет. Під час останньої зустрічі, яка відбулася в готелі, де зупинився А. Лівіцький, були присутні Микола Лівіцький, полковник Армії УНР Михайло

Садовський, засновник «Поліської Січі» Тарас Боровець та один представник ОУН(м). Темою бесіди були взаємовідносини з німцями. На думку Головного отамана, німці хотіли використати українців у власних цілях без конкретних зобов'язань. Він критично ставився до співпраці з німцями [3, арк. 44].

Отже, незважаючи на те, що Югославія вважалася провінційним осередком українсько політичної еміграції, її провідні діячі не тільки брали участь в об'єднавчому процесі еміграції, зокрема під егідою Уряду УНР в еміграції, але й особисто зустрічалися з лідерами еміграції, керівниками Державного Центру Української Народної Республіки. Перспективними, на думку автора, є дослідження про співпрацю та зустрічі В. Андрієвського з міністром закордонних справ УНР в еміграції Олександром Шульгиним, адміністратором друкованого органу Уряду УНР в еміграції паризького тижневика «Тризуб» Іларіоном Косенком та представником військового міністра УНР на Балканах і в Туреччині полковником Василем Филоновичем.

Джерела та література

1. Власенко В. Українське товариство Просвіта в Загребі у 1922-1941 рр. (організаційна структура). *Русинистични студии*. Нови Сад, 2017. № 1. С. 97-112.
2. Власенко В. Українська еміграція в країнах Південно-Східної Європи і Всеукраїнський національний конгрес. *Сумська старовина*. 2017. № L. С. 20-33.
3. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 6, оп. 1, спр. 73081фп. 185 арк.

Лаврик Володимир Вікторович

магістр 2 року навчання

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.і.н. **О.Вовк**)

3-ТЯ ЗАЛІЗНА ДИВІЗІЯ - ПОГЛЯДИ, ЩО ДОМІНУВАЛИ ТА ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ НАЙБОЄЗДАТНУ ФОРМАЦІЮ АРМІЇ УНР ОСЕНІ 1919 РОКУ

Сучасні Збройні Сили України – є дивною сумішшю традицій радянської армії та націоналістичних уявлень нового поповнення, що масово влилося під впливом подій початку 2014 року. Радянські традиції тримаються в силу історичної інерції, а націоналістичні уявлення представляють досвід, що пройшов рух, що отримувачи поразки не втратив живучість.

Мета мого дослідження показати частину цієї еволюції - руху, що й зараз користується критикою сучасного українського уряду, якому 100 років тому довелося боронити українську демократію перед російською диктатурою, що був зародком так званого «українського націоналізму».

Листопадове постановля проти уряду, що очолював гетьман Скоропадський, відбувалося як боротьба «революції» проти «контрреволюції»:

Аби відрізнити частини та загони УНР від військ, які визнавали гетьмана П. Скоропадського, Директорія запровадила для своїх прибічників відзнаки. З 15 листопада 1918 р. це була «біла перевязь на лівій руці». Практично одночасно з нею виникла й інша відзнака, яка повністю витіснила «білу перевязь» та на тривалий час залишилась у військах УНР – червона розетка.

Використання червоної символіки Директорією можна пояснити двома причинами:

- по-перше, червоний колір був революційним символом, а керівники УНР цілком закономірно також вважали себе революціонерами;

- по-друге, в очах пересічних селян, яких упродовж 1918 р. тероризували гетьманські карні загони з українськими відзнаками на формі, національна символіка була частково дискредитована.

Як згадував старшина Окремого загону Січових Стрільців та автор «Історії Січових Стрільців» Вачиль Кучабський, одразу після оголошення повстання «розпущені зі збірки стрільці начіпали на шоломи червоні стрічки під тризубом – знак стрілецької калини», готовності полягти у бою.

Червоний колір у військах Директорії фігурував лише на кокардах. Кольори прапорів лишилися національними – синьо-жовтими [0, стр. 94-96].

Тому нам важливо знати, чи розділяли цю думку ті частини, що в певний період були найбоєздатними. Основний тягар боїв припав на долю осені 1919 р. – 3-ї Залізної дивізії, Київської та Волинських груп.[2, с. 124]

Ось випадок, що наводить командир Удовиченко Олександр Іванович, командир 3-ї Залізної дивізії у книзі, що відбувся після взяття міста Кам'янця-Подільського в червні 1919 року: в приватних розмовах ми почули, що в українських лівих політичних колах, головним чином серед ес-ерів, обвинувачують

мене й мій командний склад у контр-революційних, «білогвардейських» чинах ... аж до зради українських інтересів... Щож стало підставою до такого підлого і ганебного обвинувачення? Напередодні наступу з Кам'янця на Шатаву, я скликав був нараду старших командирів для обговорення стану частин і зазнайомлення їх із бойовим наказом. Після наради, вирішено нашвидко разом пообідати. Не мавши часу йти до реставрації, що була в центрі міста, ми пішли до «робітничого клубу», який був поруч. Що то за «клуб» – ніхто з нас не знав. У залі клубу, досить таки брудній, після перебування в ньому большевиків, залишився на стінці великий червоний прапор, на якому в московській мові закликалося: «Пролетарі всіх стран об'єднійтесь!» Хтось із моїх старшин, перед тим як сісти за стіл, із обуренням зірвав цей прапор і кинув його на підлогу. Після цього він звернувся до когось із адміністрації клубу з проханням повісити на звільнене місце національний український прапор. Йому відповіли, що українського прапору нема. Ось, це й був той інцидент, що став підставою до обвинувачення нас в «контр-революції». Пізніше цей клуб перейшов до есерів. а червоний прапор – той самий чя інший – знову зайняв почесне місце на стінці цього клубу.

Але на цьому не скінчалось. За тиждень, коли ми були в тяжких боях на протибольшевицькому фронті, в одній газетці, ліво-партійного напрямку, що виходила в Кам'янці, вміщено, з приводу повищого інциденту, статтю з брутальним нападом на мене й мій командний склад. Нас усіх обвинувачували в «контр-революційних гріхах» і «зраді українській революції». Мені персонально надано в тій статті епітет «вовк в овечій шкірі», з яким треба «жорстоко розправитися», бо такі особи «стають на перешкоді революційній боротьбі українського народу».

Прикро було читати таку безглузду статтю наших есерівських «інтелігентів», та ще в той час, коли уживалось неймовірних зусиль, щоб перемогти споконвічного ворога України; прикро не так за себе, як власне за ту Україну, що в такий рішальний для її державности час, має серед її проводу таких політичних невігласів. Зрозуміло, що така ганебна стаття викликала була загальне обурення в наших бойових частинах. До редакції вислано нашим штабом листа з вимогою вмістити в черговому числі газетки залучений докладний перебіг інциденту

з червоним прапором, але редакція відмовилася це зробити. Тоді до редакції делеговано двох старшин із дорученням ужити всіх заходів до змушення редакції вмістити нашого листа. Усе закінчилося тим, що редакція дала слово спростувати закиди, але того свого слова не додержала, а дивізія була на фронті, що все далі віддалявся від Кам'янця, отже, не мала можливосте реагувати на нечесне поступування редактора.

Джерела та література

1. Тинченко Я. Дієва армія УНР, листопад 1918 – листопад 1919 р.: науково-популярне видання. – К.: Темпора, 2017. – 164 с.
2. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917-1921). Книга II. Наукове видання. – К.: ТЕМПОРА, 2011. – 424 с.
3. Удовиченко О. Третя Залізна Дивізія. Матеріали до історії Війська Української народної Республіки. РІК 1919. – Н. Йорк, Червона калина, 1971. – 264 с.

Леонтенко Дмитро

студент 1 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: д.і.н.В. Абакумова)

ГЕРАЛЬДИЧНІ НЕДОЛІКИ РАДЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГЕРАЛЬДИКИ

Досліджуючи геральдику міст радянського періоду, можна знайти багато відмінностей порівняно із геральдикою міст Російської Імперії після указу 1857 року. Це спричинено впливом радянської ідеології та індустріалізації. Як результат виникає нова атрибутика на гербах, але й в свою чергу починається масове недотримання геральдичних правил, які були встановлені історично.

Стає популярним зображувати на гербах елементи, які вказують на розвиток певної галузі у цьому регіоні. Такими елементами були: шестерня, колосок, ківш, атом, якір, терези та деякі інші. Серп і молот також часто зустрічались на гербах [1, с.5].

Іноді стилізували та зображували декілька елементів одночасно, наприклад: герб міста Луцьк, де зображено вежу Луцького замку, яка оточена кільцем, ліва половина якого складається з підшипника, а права половина з шестерні. Це символізує розвиток машинобудування у цьому регіоні.

Ще один приклад – герб міста Ромни, на якому розташована ромашка в центрі якої ми можемо розгледіти

шестерню, що вказує нам на розвиток промисловості та машинобудування, а в нижній частині герба знаходяться терези, які є символом економічних відносин. І це не дивно, адже місто Ромни ще з часів Іллінського ярмарку славилось торгівлею. Розглядаючи герб міста Мелітополь, ми бачимо зображений на ньому колос, а також половину шестерні, таким чином автор герба демонструє розвиток машинобудування та сільського господарства у цьому краю.

Місто Маріуполь представлено гербом, який має форму п'ятикутного щита розділеного на два поля. *Верхнє* – червоне поле на якому зображено ківш, як символ провідної галузі промисловості – металургії, в центрі червоного поля зображена шестерня, яка спирається на *нижнє* блакитне поле, яке символізує море. Море є також відображенням того, що це місто є портовим.

Цікавий приклад розташування радянської символіки можна прослідкувати на гербі міста Путивль, адже сам щит розсічений на дві частини по діагоналі за допомогою орденської стрічки, а на кожній із половин зображений певний атрибут. На правій від глядача частині золотом на червоному тлі зображений колос, а на лівій фортеця, яка символізує древність міста.

Дещо схожий стиль зображення елементів індустріалізації використано на гербі Кривого Рогу, адже щит також розсічений на дві частини, але тут використані більш складні зображення. На лівій від глядача частині сріблом на червоному тлі зображена шахта з териконами, а на правій хімічний комбінат. Цей герб демонструє великий промисловий потенціал цього краю.

Іноді використовували фрагменти з історичних гербів та змінювали їх на радянський лад. Таким є герб міста Суми, який розділений на дві частини, верхню та нижню. Верхню частину ілюструє зображений на червоному тлі атом, колба і шестерня. Таким чином ми розумієм, що в місті гарно розвинена хімічна промисловість, машинобудування, а атом є символом заводу електронних мікроскопів, розташованого тут. Нижня частина узята з історичного герба Сум, на ній сріблом на блакитному фоні зображено три сумки.

Однак, радянська епоха в геральдиці міст не була досконалою. Деякі нововведення суперечили геральдичним традиціям, які зберігались раніше. Так головне правило: «Метал на метал і фініфть на фініфть не накладаються» недотримувалось у біль-

шості випадків. Одним із прикладів є герб міста Тростянець на якому зображено три тростини з листям золотого кольору, яке розташоване на срібному фоні, що недопустимо, згідно з правилом. Показовим також є уже згаданий раніше герб Путивля, де під час зображення орденської стрічки не виконується правило. Схожа ситуація і з гербом Львова, де міська стіна зображена червоною емалюю накладається на блакитний фон герба.

Герб кожного міста повинен містити певні символи, які б натякали на його здобутки, визначні місця, події, історичний підтекст, таким чином повинен представляти місто. Виходячи з цього, небажано писати його назву на гербі, адже це буде недоцільним. Та у радянський час такий недолік був доволі розповсюджений. Прикладами є герби: Черкас, Запоріжжя, Кривого Рогу, Путивлю, Луцька, Ніжина, Мелітополя, Тростянця, Сум, Ромен та багато інших, в деяких навіть одразу порушувалось два основних правила, адже назва міста могла писатись «металом по металу», або «фініфтю по фініфті».

Важливо згадати ще одну геральдичну традицію, яка була проігнорована в цей період, а саме дотримання геральдичної спрямованості фігур, одним з вдалих прикладів дотримання цього правила є герб міста Маріуполь, де присутній ківш, спрямований вліво від глядача, що є цілком правильно. Однак, прикладів невірної спрямування фігури чимало, один із них це герб міста Запоріжжя, де цей же самий ківш, який знаходиться в центрі щита, спрямовано вправо від глядача, а також герб білоруського міста Кобрин в центрі якого на блакитному тлі зображений лелека, що летить вправо.

Підсумовуючи, треба сказати, що вивчаючи радянську міську геральдику потрібно попередньо розуміти вплив ідеології та індустріалізації на зміст гербів. На мою думку, причиною розміщення на гербах назви міста та певна схожість в елементах, однакові недоліки та порушення правил геральдичної спрямованості це – невдалі спроби перетворення історичних гербів на радянський лад.

Джерела та література

1. Гречило А. Українська міська геральдика. – Київ-Львів, 1998. – 192 с.
2. Українська міська геральдика. – К.; Л.: Укр. геральд. т-во, 1998. – 191 с.

Лисенко Владислав Олександрович
магістрант 2 року навчання
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. О. Вовк)

НАЙМАНЕ ВІЙСЬКО ГЕТЬМАНЩИНИ ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ

Вивчаючи історію України часів Гетьманщини, не можливо оминати такого визначного гетьмана, як Івана Мазепу. Хоча гетьман вбачав головний сенс в будівництві держави саме за рахунок високоосвіченої аристократії, та ніколи не забував про військові формування, які б стали опорою для держави. В зазначеному дослідженні хотілось би більше приділити уваги саме не просто військовим формуванням Гетьманщини, а найманому війську.

Важливою складовою військ Гетьманщини були наймані полки – охотники. Аналізуючі історичні джерела можна зазначити, що охотницькі полки беруть свій початок з підписання на раді в Глухові 3 березня 1669 року україно-московського договору, де зазначалось про створення регулярного полку виключно з правоохоронними повноваженнями. За родом військ наймані полки можна було чітко поділити на кінноту або, як ще їх називали, компанійці чи охочекомонні та піхоту, яка носила назву сердюки або охочепіхотні. Можна зазначити ще той факт, що назва охотницького полку, на відміну від реєстрових козацьких полків, які носили назву відповідно до територіального розміщення даного полку, не залежала від місцезнаходження полку, а саме наймані полки називались прізвищем полковника.

В першу чергу хотілось би розглянути різницю між охотницькими та реєстровими козацькими полками:

- Охотники не були осілими, тобто не були прив'язані до конкретного місця як реєстрові полки ;
- Охотницькі полки знаходились на повному гетьманському утримуванні харчами, зброєю та одягом;
- Охотницькі полки були створені для виконання конкретних завдань, а саме наділені поліційними повноваженнями.
- Крім того, охотницькі полки відрізнялись чисельністю та комплектуванням від реєстрових, а саме до них входило від 400 до 700 осіб та від 3 до 8 сотень.

- Іван Мазепа, зайнявши посаду гетьмана, просив «для всілякої остроги і для страху свавільникам царь дозволив йому оточити себе найманими сердюками і драгунами»(6). Крім того, одним із пунктів Коломацькі статті Івана Мазепи з Москвою 1687 року теж визначали «Позаяк охотницькі полки кінні та піші під сей час на оборону малоросійського краю суть потрібні, щоб вони були збережені, так як і при попередньому гетьманові, а давати їм плату збираючи гроші в посполитих людей, які не вписані до козацького реєстру»(7), тому виходячи з зазначеного вище, з впевненістю можна сказати, що при гетьмануванні Івана Мазепи охотницькі полки не втратили свого значення та завдань, які були визначені для них ще за гетьманування Дем'яна Многогрішного.

Комплектування компанійських та сердюцьких полків було суто добровільним. Взамін вбитих, хворих, та старих здійснювався набір добровольців з числа місцевих охотників, міщан або селян. Інколи в особовому складі охотницьких полків можна було зустріти іноземців, а саме поляків, сербів, волохів, молдаван та румунів. На увагу заслуговує той факт, що до охотницьких полків не можна було брати селян, які втекли від державців та козаків із реєстрових полків. Також гетьманом Іваном Мазепою в 1690 році проведено ревізію охотницьких полків, яка мала на меті підвищення бойової підготовки. Зазначена ревізія стосувалась не тільки особового складу полку, а також перевірку коней та забезпечення полку.

Загалом, щоб потрапити до охотницького полку, кандидату потрібно було пройти лише одне випробування, а саме прослужити певний час «молодиком» та спробувати зарекомендувати себе з найкращої сторони. Запис до полку здійснювався особисто полковником в присутності осавула та писаря, а прийом «молодиків» до полку здійснювався за розпорядженням гетьмана.

Іван Мазепа пильно слідкував за тим, щоб в охотницьких полках завжди був порядок. Якщо в полку хтось з особового складу здійснював вбивство, то рішенням полкового суду винуватця могли приговорити до страти шляхом відрубання голови. А якщо здійснювалась крадіжка, бійка, самовільне залишення полку, то такого правопорушника приговорювали до побиття киями або батогами.

Також потрібно згадати, що охотницькі полки не тільки займались відловом селян-втікачів, слідкували за настроями

місцевого населення та охороняли гетьмана, а й залучались до військових походів. В яких вони займались розвідницькою діяльністю, а саме збором інформації про чисельність, озброєння та місця розташування противника. Та ще одним з заходів до якого залучались особи, які проходили службу в охотницьких полках, це була контррозвідувальна діяльність, як приклад, займались пошуком ворожих агентів в особистих рядах.

Вивчаючи та читаючи історичні джерела про військове мистецтво українського козацтва не можливо оминати охотницькі полки. Вони були сформовані в важких умовах іноземної окупації і постійної національно-визвольної боротьби та змогли залишити свій слід в історії. Завдяки охотницьким полкам та загалом найманому війську часів правління гетьмана Івана Мазепи, ми можемо бачити позитивні та негативні риси зазначених військових формувань. На мою думку, ця тема є ще не вивченою до кінця та потребує більш ґрунтовного вивчення науковцями України. Тема військових формувань, які різняться за принципом набору осіб на службу та їх ефективність в виконанні бойових завдань, є дуже актуальною в наш час. Ми можемо знайти відображення тих подій в сучасному суспільстві та зробити так звану «роботу над помилками», щоб не допускатись помилок минулого.

Список використаної літератури

1. Авторський колектив: М. Відейко, А. Галушка, В. Лободаєв, М. Майоров, Я. Примаченко, А. Руккас, Є. Синиця, О. Сокирко, А. Харук, Б. Черкас, Історія українського війська. Популярне видання. Харків: КСД, 2016. 416 с.
2. Величко С. Літопис подій, 1855, т.3, С. 51.
3. Гуржій О.І. Історія козацтва. Держава – військо – битви. Київ: Арій, 464 с.
4. Гуржій О. Козацька Україна. Історія Гетьманської держави (XVII – XVIII ст.). Київ: Арій, 368 с.
5. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 304 с. (Україна крізь віки. Т.8)
6. Журавльов Д. В. Мазепа: людина, політик, легенда. Харків: Фоліо, 2007. 382 с.
7. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. Т. 1 / Редкол.: В. А. Смолій. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 800 с.
8. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З., Думін О., Шрамсенко С. Історія українського війська. Т. 1. Київ: Варта, 1994. 384 с.
9. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью Йорк – Париж – Торонто, 1960. 408 с.
10. Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669–1726 рр. Київ: Темпора, 2006. 280 с.
11. Соловйов С.М. Історія Росії з давніх часів. – М., 1962 р., т.13–14, С. 407.

Масенков Богдан Олександрович
магістрант 2 року навчання
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. В. Михтуненко)

ПОЧАТОК КОНФЛІКТУ Й. ТІТО ТА Й. СТАЛІНА

6 червня 1946 року, маршал Йосип Броз Тіто був сповнений гордості і почував себе тріумфатором. У рамках офіційного візиту до Москви відбулася сердечна бесіда, під час якої два переможці, два Йосипи, обговорювали територіальні проблеми післявоєнної Європи. Після цього Сталін запросив Тіто, єдиного з іноземних гостей, на центральну трибуну Мавзолею Леніна, немов вирішивши продемонструвати всьому світу і свого наступника, і силу своєї політики. Тоді Тіто, кавалер ордена «Перемога», що пройшов наприкінці 1930-х сувору комінтернівську школу в Москві, не підозрював, що ця зустріч зі Сталіним виявиться останньою і що в їхніх взаєминах «братство» зміниться непримиренною ворожнечею та злістю [1].

Навесні 1948 року Сталін і Молотов надіслали югославському керівникові та його соратникам листи, в яких звинуватили їх у найстрашнішому для тих років – у «троцькизмі». Що сталося у ці два роки, що так різко змінило стосунки? Пояснити це лише підозрілістю Сталіна та його нетерпимістю стосовно політичних суперників неможливо, хоча це, безумовно, було психологічним підґрунтям конфлікту.

Під час війни Сталін допомагав Тіто та його соратникам постачанням озброєнь, військовою та зовнішньополітичною підтримкою. З самого початку допомогу було підпорядковано цілям радянської зовнішньої політики – боротьбі не лише за Югославію, а й за Балкани, за Європу, за вплив у повоєнному світі. Найближчі соратники Тіто Едвард Кардель, Мілован Джилас та інші, що були в Кремлі, розмірковували про можливість приєднання соціалістичної Югославії до СРСР. Але, як згадував М. Джилас, «приховані тертя тривали безперервно» [2, с. 214].

І стосувалися вони насамперед економічного розвитку Югославії, яка, за словами одного з близьких співробітників Тіто тих років Володимира Велебіта, хотіла «мати розвідку та видобуток нафти, а також розвивати хімічну та металургійну промисловість. А в СРСР казали, що нам це не потрібно, оскільки вони постачатимуть нас металом і нафтою. Вони прагнули отримати

командну позицію, з якої могли б спостерігати за розвитком усієї югославської промисловості» та через спеціально створений банк «тримати її під своїм контролем . На це ми не погоджувалися».

Розбіжності стосувалися і зовнішньополітичних проблем. Тіто прагнув розширити територію та вплив Югославії створенням так званої Балканської федерації. До неї передбачалося включити Болгарію та Албанію. Тоді здавалося, що якщо об'єднати кілька держав в одну, то етнотериторіальні претензії зникнуть самі собою, як «будівництво соціалізму». Однак Сталіну велика, сильна і не залежна від нього держава на Балканах, а також комуністична партія, яка претендувала на керівну роль нарівні з ВКП(б), були зовсім не потрібні [3].

Невдоволення Сталіна викликала і внутрішня політика КПЮ. Тіто та його товаришів з керівництва КПЮ звинуватили у тому, що вони підтримують «кулаків». За свідченням сучасників подій тих років, комуністичні функціонери дорікали 1948 року заможним селянам: «Це через вас товариш Сталін нас лає!» До цього можна додати невдоволення Сталіна применшенням, як йому здавалося, ролі СРСР у перемозі у Другій світовій війні і тим, що Тіто в одній зі своїх промов поставив СРСР на одну дошку зі США та Великобританією [4].

Але безпосередньою причиною конфлікту аж ніяк не була якась особлива програма будівництва соціалізму, нібито запропонована Тіто. Навпаки, його тоді вважали найтвердішим послідовником Сталіна. У Белграді були впевнені, що конфлікт — це непорозуміння, засноване на «помилковій інформації», яку повідомляли до Москви члени керівництва КПЮ та прихильники максимального зближення з СРСР Сретен Жуйович та Андрія Хебранг. Під час війни, писав Джилас, ніхто не вбачав у співпраці з радянською державою та її спецслужбами нічого поганого: «Контакти з радянською розвідкою були необхідні партії, яка знаходилася на нелегальному становищі з організаційних міркувань, і зв'язок члена партії з радянською розвідкою... зміцнював його престиж ». Але після відтворення незалежної держави становище докорінно змінилося. Югославія мала свої інтереси, свої секрети і тепер така співпраця вважалася злочином. Спроби Кремля захистити своїх прихильників успіхів не мали. Відповідно до радянської традиції Жуйович і Хебранг були виключені з партії і засуджені. Згодом Хебранг загинув ув'язнений за нез'ясованих обставин [3].

Джерела та література

1. Інтернет ресурс, режим доступу: <https://newtimes.ru/articles/detail/3418/>
2. Пономарева Е.Г, Политическое развитие югославского пространства (внутренние и внешние факторы), Издательство МГИМО-Университет, 2007 рік, 235с.
3. Інтернет ресурс, режим доступу: <https://www.dw.com/ru/kak-ljubov-possorila-stalina-s-tito/a-56650377>
4. Інтернет ресурс, режим доступу: https://uk.hrvwiki.net/wiki/Titoism#Tito-Stalin_Split

Матюшенко Інна Володимирівна
магістрантка 2 року навчання
НИ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. В. Михтуненко)

«ТЕТЧЕРИЗМ» ЯК ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ «ШОКОВОЇ ТЕРАПІЇ»

Економічна теорія «шокової терапії», розроблена економістом Дж. Саксом, стала одним із підходів до економічних змін у загальній теорії перехідної економіки. Ця концепція заснована на монетаризмі як сучасному варіанті ліберальної ринкової теорії, розробленому американським економістом М. Фрідманом та його послідовниками К. Бруннером, А. Мелцером, Д. Лейднером, М. Паркі та ін.

Концепція «шокової терапії» полягає у радикальних змінах економічного курсу країни, які призводять до соціальних та економічних потрясінь. Такий підхід направлений на «оздоровлення» економіки та вивід її зі стану кризи [3, с. 315]. Серед економічних концепцій протилежністю теорії «шокової терапії» є градуалізм або градуалістська концепція (від англ. «gradual» – «поступовий»), яка передбачає послідовні, уповільнені еволюційні реформи економіки країни.

До комплексу реформ, передбачених у курсі «шокової терапії», дослідники включають миттєву лібералізацію цін, скорочення грошової маси та приватизацію збиткових державних підприємств. Особливістю реформ за моделлю «шокової терапії» є потенційні вагомні позитивні зміни для економіки країни, які, втім, оплачуються досить високою ціною – різким зниженням рівня життя населення, скороченням інвестиційного попиту, зниженням обсягів виробництва споживчих товарів, зростанням кількості безробітних [4, с. 15]. Через це втілення концепції «шокової

терапії» вважається ризиком для країни, адже цей підхід веде до непопулярних серед населення соціальних реформ.

Прикладами позитивного досвіду реалізації стратегії «шокової терапії» для економіки слугують лібералізація економіки у після-воєнній Німеччині (ФРН) наприкінці 1940-х рр., так звана «роджерноміка» у Новій Зеландії з 1984 р., реформи у Польщі з 1989 р. Однак найбільш відомим практичним втіленням економічної теорії «шокової терапії» стала політика «тетчеризму» у Великобританії з 1979 р.

Поняттям «тетчеризм» позначають консервативну політику Великої Британії на чолі з прем'єр-міністеркою Маргарет Тетчер у 1979–1990 рр. М. Тетчер отримала в управління країну після правління її попередника Дж. Каллагана, кейнсіанський підхід до керування попитом якого провалився. Економіка Великобританії знаходилася у стагнуючому стані, характеризувалася високим рівнем інфляції та потребувала реформування.

Економічна політика М. Тетчер включала у себе приватизацію національних підприємств, монетаризм у фінансово-економічній сфері, зменшення фінансування галузей освіти й охорони здоров'я, обмеження діяльності профспілок, вагомим зменшенням впливу держави на економіку. Політика М. Тетчер мала вагомий вплив на економіку Великобританії та на суспільство [1, с. 135].

Дії прем'єр-міністра стали шоком для громадян країни та спричинили безліч страйків, протестів та демонстрацій по всій країні. Початок розгортання стратегії «шокової терапії» призвів до збільшення кількості безробітних у державі, росту злочинності, невдоволенню населення новими обмеженнями.

Однак, якщо у соціальній сфері назривала криза та справжній колапс, економічні показники Великобританії невпинно покращувалися за всіма прогнозами М. Тетчер та її уряду. Наприкінці 1980-х рр. інфляція у Великобританії знизилася до 3% на рік (тоді як у 1980 р. її рівень становив 16%). Вже до середини 1980-х рр. середні темпи економічного зростання Великої Британії відповідали темпам розвинутих країн, зросла продуктивність праці, підвищувався рівень життя населення, а Лондон закріпив за собою статус одного із фінансових центрів світу [2, с. 245].

Загалом, політика «тетчеризму» стала поворотним етапом в історії Великобританії. Реформи М. Тетчер були радикальними та ризикованими, однак у сукупності з професіоналізмом її самої та її

уряду стратегія «шокової терапії» у Великобританії стала одним із найуспішніших прикладів практичного втілення цієї економічної теорії. Успіх та швидкий розвиток Великобританії спочатку в економічній, а потім і в соціальній та інших галузях якнайкраще ілюструють основну ідею економічної концепції «шокової терапії».

Відтак, М. Тетчер є однією з найвпливовіших політичних діячок у світі, яка прославилася як «Залізна леді» саме своїм непорушним професіоналізмом та здатністю впевнено вести країну із кризи попри неймовірний тиск соціуму й політичної еліти, обурених її радикальними та шокуючими реформами. Із найбільш ненависної для британців політичної лідерки М. Тетчер стала одним із символів Великобританії другої половини ХХ ст. та переобиралася на пост прем'єр-міністерки ще двічі після своєї першої каденції.

Література

1. Коваль К. І. Особливості економічних реформ епохи тетчеризму // Історіосфера. Одеса, 2018. С. 135-138.
2. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. Історія економічних учень: Підручник. Київ: КНЕУ, 1999. 564 с.
3. Кравчук Ю. Б. Основы экономической теории: Учебное пособие. Харьков: ХНУВД, 2014. 341 с.
4. Савченко В. Ф., Долгополов М. Г. «Шокова терапія»: польські здобутки, прорахунки і невдачі українських реформаторів // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2014. № 3. С. 14–20.

Онацький Валентин Олександрович

студент 2 курсу

ІНІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: д.і.н. В. Абакумова)

ВІДНОСИНИ МІЖ ГЕТЬМАНАТОМ П. СКОРОПАДСЬКОГО І БІЛОРУСЬКОЮ НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ

Початок дипломатичних відносин між Україною й Білорусією були встановлені ще за часів Центральної Ради. Згодом в 1918 року до Києва прибула делегація з білорусії. 20 квітня почалися наради цієї делегації з комісією українського Міністерства закордонних справ в справі границі між Україною і Білорусією. Наради були перервані наслідком зміни українського правительства з проханням допустити офіційно білоруських представників до українсько-російських переговорів. Рада Міністрів відхилила це прохання бо ще поки що нема офіційного білоруського правительства, але постано-

вила поставитись прихильно до білоруських інтересів і чим можна допомогти білорусам в будіванні їх власної держави [3, с. 144].

У травні 1918 р. було відкрито білоруське консульство в Києві, а призначили на цю посаду П. Тремпович, а представляти Україну в Мінську мав А. Квасницький. Згодом і в Одесі з'явилося білоруське консульство. Воно мало реєструвати та видавати відповідні посвідчення білорусам.

На початку червня на засіданні делегації Народного Секретаріату БНР в Україні була озвучена пропозиція про встановлення федеративних відносин між Білоруссю і Україною. Це викликало бурхливі обговорення серед білоруських делегатів, які не змогли ухвалити жодного конкретного рішення. Згодом у взаємовідносинах почалися занепокоєння щодо відсутності спільного бачення українсько-білоруського прикордоння. Уряд П. Скоропадського проголосив про утворення Поліської губернії до якої були включені деякі білоруські повіти. Почалася українізація цих територій. Але представники Союзу землевласників Пінського, Мозирського, Речіцького і Гомельського повітів, з цим не погодилися і звернулися до Народного Секретаріату БНР з про надання підтримки білоруському населенню цих територій [2, с. 109].

22 липня уряд Білорусії відкрив генеральне консульство під керівництвом П. Трембовича, якого невдовзі замінив О. Модзольський. 30 серпня призначено консулом в Одесі С. Некрашевича. Водночас у Мінську працювало українське генеральне консульство на чолі з А. Квасницьким, а в Орші — консульство на чолі з К. Ільченком.

Українсько-білоруські стосунки зводилися до розв'язання двох проблем: сприяти Білорусії у її прагненні домогтися міжнародного визнання і в першу за все від Москви, оскільки досі тривали українсько-російські переговори, а також домовитися про кордони. Ситуація ускладнювалася тим, що, вся територія Білорусії була окупована німцями, по-друге, Мінськ заявив, що не визнає Брестського договору, тоді як українська дипломатія базувалася саме на цих рішеннях, і також білоруські дипломати висували претензії на етнічні українські землі.

О. Цвікевич звернувся до міністерства закордонних справ Української Держави з проханням на переговорах з Москвою підтримати визнання Білорусії Росією і розпочати розгляд проблеми кордонів. Голова української делегації на переговорах з росія-

нами С. Шелухин не раз дискутував з Х. Раковським про визнання Білорусії, але вони не привели до позитивного результату.

Як і Москва, так і Берлін не збирався визнавати Білоруську республіку. Коли Україна і Білорусія встановили дипломатичні відносини на рівні консульств, 12 вересня міністерство закордонних справ Німеччини надіслало спеціальний запит Д. Дорошенку і висловило незадоволення заснуванням в Україні білоруських консульств [1, с. 282-283].

В жовтні 1918 р. до Києва прибула чергова делегація БНР на чолі з Антоном Луцкевичем. Делегація двічі зустрілася з міністром закордонних справ Дмитром Дорошенком, а вже 9 жовтня – з гетьманом Павлом Скоропадським, який на словах підтвердив визнання *de facto* незалежності Білорусі своїм урядом та обіцяв пришвидшити рішення про формальне визнання незалежності БНР українською Радою Міністрів. Дуже важливим та неспівмірним наслідком білорусько-української співпраці була фінансова позика надана Україною. Дозволила вона не лише фінансування виїздів делегації БНР на чолі з Антоном Луцкевичем до Парижу під час мирної конференції, але й подальшу роботу, крім іншого, Дипломатичної місії БНР в Берліні. Саме ця допомога уможливила розбудову дипломатичних представництв [4, с. 40].

Хоча українсько-білоруські відносини були складними. Ставлення Києва до Мінська було неоднозначним: з одного боку він був зацікавлений мати на півночі союзника, з другого, гетьман не міг поступатися територією і відстоював у першу чергу національні інтереси.

Література

1. Дацків І.Б. Дипломатична діяльність гетьманату П. Скоропадського із державними утвореннями на руїнах Російської імперії. Ігор Дацків. Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр. 2011. 6. С. 273-294.
2. Дедурін, Г. Український напрямок зовнішньої політики БНР (1918 – 1921 рр.) / Геннадій Дедурін // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. - 2017. - Вип. 2, ч. 2. - С. 107-112.
3. Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923: документально-наукове видання. В 2-х т. Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 року / Упорядн. К. Ю. Галушко. Київ.: Темпора, 2002. 352с
4. Міхалюк Д. Дипломатичні архіви Білоруської Народної Республіки 1918–1921 років як джерело вивчення білорусько-польських та білорусько-українських відносин / Д. Міхалюк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - 2017. - Число 28. - С. 33-50.

Осадчий Дмитро
студент 4 курсу
*ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. В. Михтуненко)*

АМЕРИКАНО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ 1991-2000 рр.

Після розпаду СРСР у 1991 році, країни, що входили до нього почали по-своєму визначати власну долю. Поставали питання про розвиток власної економіки, суспільного життя, оборони та міждержавних відносин з іншими великими країнами. З числа країн, що входили до СРСР була і Україна.

Серед країн світу, з якими Україна мала на меті встановити відносини стали США. Точкою відліку з якої почалась історія творення американо-українського партнерства стала промова Дж. Буша, виголошена 1 серпня 1991 в Києві [2]. Президент висловлювався про підтримку М. Горбачова та ідею збереження СРСР. Причиною цьому послугувало те, що в США з острахом сприймали розпад СРСР та утворення ряду самостійних країн. Зрештою, позицію США можна пояснити і нерозумінням ситуації, яка на той момент панувала на пострадянському просторі.

Але не дивлячись на основну позицію американського уряду стосовно України, серед його представників були і ті, що підтримували ідею розвитку американо-українських відносин. Серед них були такі: Генрі Кісінджер, Збігнєв Бжезінський, Дік Чейні. Проте, розділити ідею про визнання України та міждержавні відносини в більшості американського уряду не судилось.

Офіційне визнання України як незалежної суверенної держави США здійснило 25 грудня 1991 р. Вже в січні 1992 році було встановлено дипломатичні відносини [4, с. 35].

Станом на 1992 рік, провідною ідеєю України в стосунках з США стало визнання останньою України, як незалежної держави. З цією метою 5-11 травня 1992 року відбувся перший офіційний візит Президента України Л. Кравчука до США. В ході робочого візиту було підписано ряд документів, що стали основою побудови американо-українських відносин. Одним з таких документів став «Меморандум про взаєморозуміння між урядами України та США.

Не зважаючи на налагодження відносин України з США на 1993 рік, важливим питанням, яке тривожило Америку стало

наявність в Україні ядерної зброї, що залишилась після розпаду Радянського Союзу. США та Росія не хотіли бачити на світовій арені нову ядерну державу, яка ще визначається зі своїм зовнішнім вектором політики. Зі свого боку США в ультимативній формі намагається змусити Україну відмовитись від ядерної зброї.

В умовах зовнішнього впливу з боку вищезгаданих країн, Україна йде шляхом найменшого спротиву і починає активно декларувати наміри про відмову від ядерної зброї та позбавлення України ядерного статусу [1, с.2].

Зміни в відносинах США та України поклав візит американського представника Струоба Телбота, в ході якого обговорювалась низка питань американо-українських відносин. Але на відміну від попередніх перемовин, цей візит не мав на меті підняти тему ядерного роззброєння.

Після приходу до влади Б. Клінтона, відносини між Україною та США позначились значним потеплінням. Пояснюється це тим, що в Росії почали зростати недемократичні тенденції. Тому США починає звертати більшу увагу на Україну, а партнерство з Росією розглядається у випадку збігу інтересів. Вже в 1994 році в США було проголошено «роком України». З цього моменту Україну починають залучати до світового співтовариства та інституцій [4, с. 36].

У липні 1994 року до влади в Україні приходить Л. Кучма. Новообраний президент обирає курс на впровадження ряду ліберальних реформ. Разом з цим в Україні було запроваджено «багатовекторність» зовнішньої політики. Значною мірою «багатовекторність» зводилась до налагодження відносин з США. У листопаді 1994 року до США прибув Президент України Л. Кучма. Метою робочого візиту стало підписання важливого для розвитку американо-українського партнерства документу – «Хартії українсько-американського партнерства, дружби та співробітництва» [5, с. 12].

Вже в травні 1995 році Україну відвідав Президент США Б. Клінтон. Україна пройшла процедуру ядерного роззброєння і її авторитет як країни, що прагне до демократичних тенденцій значно підвищився. В 1996 році Л. Кучма знову відвідав США. Після цих подій Україна увійшла до створення міждержавної комісії на чолі з Альбертом Гором та Леонідом Кучмою. Ця комісія допомогла в розвитку зовнішньої політики України в напрямку безпеки, економіки та економічного співробітництва, торгівлі, інвестицій [3, с.74].

Завдання закріпити відносини США та України було покладено на міністра закордонних справ України Г. Удовенка, що прибув до Вашингтона в жовтні 1996 року. Цей візит закріпив відносини США –Україна на рівні стратегічного партнерства. Через рік в 1997 році, Україна отримує гарантії безпеки.

З поліпшенням економічної ситуації в 1999-2000 роках, відносини Америки та США позначились стабільністю. Україна починає налагоджувати відносини з Заходом.

Після розпаду СРСР Україна починає вести власну зовнішню політику. Пріоритетним вектором Україна розглядає США. Протягом перших років незалежності, відносини США та України доволі динамічними з урахуванням світових подій. За перше десятиріччя української незалежності вдалось побудувати фундамент для подальшого розвитку американо-українського співробітництва. Але зростання авторитарних тенденцій Л. Кучми занепокоїло США та світову спільноту, що позначилось на американо-українських відносинах.

Джерела та література

1. Декларація про державний суверенітет України: затв. Верховною Радою Української РСР від 16.07.1990 р. №55.
2. Дж. У. Буш -старший пояснює промову "Котлета по-київськи" THE WASHINGTON TIMES [Електронний ресурс]. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2004/may/23/20040523-101623-2724r/>. Дата звернення 17.10.2021
3. Л. Журавльова. У рамках комісії "Кучма – Гор" *Політика і час*. 1996. № 12. С. 73–74
4. Середюк Н. Стратегічне партнерство Україна – США. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2017. №22. С. 34-38.
5. Хартія українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва. *Армія України*. 1994. №12. С. 12–13.

Парфило Богдан Сергійович

студент 2 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.і.н. В. Оліцький)

ВПЛИВ ЄРУСАЛИМСЬКОГО ПАТРІАРХА ПАЇСІЯ ТА КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА СИЛЬВЕСТРА (КОСОВА) НА РЕЛІГІЙНУ ПОЛІТИКУ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Зустрічі патріарха Паїсія та Київського митрополита Сильвестра (Косова) з Б. Хмельницьким передувала успішна фаза національно-визвольної війни. Варто звернути увагу на те,

що однією з причин війни було посилення політики насадження уніанства і католицизму та переслідування православ'я. Одним із ключових завдань в створенні держави Б. Хмельницького було відновлення прав і свобод православних вірян.

Після успішних битв під Жовтими водами, Корсунем та Пилявцями 1648 р. Б. Хмельницький повернувся до Києва і на Різдво Христове 1648 р. триумфально входить до Києва. Урочистий вхід гетьмана вітали Єрусалимський патріарх Паїсій, Київський митрополит Сильвестр (Косів), духовенство, професори Києво-Могилянської колегії, студенти [2, с. 297]. Під час перебування гетьмана в Києві єрусалимський патріарх не відступав від Б. Хмельницького і по проведенню служби у Софії Київській, гетьману було відпущено не лише всі наявні на той час гріхи, а й гріхи майбутні. Патріарх намовляв Б. Хмельницького використати успіх та силу в інтересах усього східного православ'я, розвивав перед ним плани союзу православних держав, котрий оборонив би православні народи, поневолені Туреччиною.

Б. Хмельницький після перемог 1648–1649 рр. майстерно використав релігійні вимоги в переговорах з Річчю Посполитою, і не тільки домігся поступок від польського короля, але і зміг залучити митрополита Сильвестра (Косова) до дипломатичних відносин. Варто звернути увагу на відміненне ставлення до козацтва митрополита Сильвестра (Косова) від Петра (Могили), який відмовився від козацьких послуг під час свого перебування на митрополичій кафедрі. Митрополит Сильвестр (Косів) у виборі між царем Московії та гетьманом Війська Запорозького віддавав перевагу гетьманові [4, с. 329].

Митрополит Сильвестр (Косів) мав брати участь в ратифікації Зборівського договору та отримати місце в Сенаті, проте влада Речі Посполитої всілякими способами намагалась не допустити його на сейм. Вищезгаданий сейм став ареною політичних маневрів Б. Хмельницького в підписанні Зборівського договору. Митрополит активно відстоював права Православної церкви. Хоча сам митрополит, орієнтувався радше на Захід та був схильний іти на поступки заради примирення православ'я з уніатством [5, с. 200].

Намагання Б. Хмельницького укласти союз з Московським царством стало великим потрясінням для митрополита Сильвестра (Косова), бо в переговорах релігійний фактор відіграв найпомітнішу роль. Москва у свою чергу бажала, щоб Українська

Церква якнайскоріше була підпорядкована Московському патріархату. Митрополит Сильвестр (Косів) далекоглядно передбачив тяжкі наслідки Переяславської угоди для українського народу і його Церкви і не хотів підтримувати Б. Хмельницького в його військово-політичному союзі [1, с. 66].

Звертаючись до царя Олексія Михайловича, в листі з 17 лютого 1654 р. Б. Хмельницький писав – «зволь ... пожалувати ущедрити права Церкви, привілеї і всякі свободи й держави дібр духовних і світських людей у всякім чину і стані сущих». Стаття 18 чигиринського проекту гарантувала права духовного стану й зокрема голови Церкви – київського митрополита. В VI статті Переяславської угоди читаємо: «Царська величність пожалував: митрополитові і всім людям духовного чину велів дати свою государську жалувану грамоту на маєтності, котрими вони тепер володіють». Грамоту було приготовано, але не вислано, тому що, митрополит (Косів) відмовився скласти присягу цареві [3, с.382].

Отже, можна стверджувати, що митрополит Сильвестр (Косів) та єрусалимський Патріарх Паїсій відіграли значну роль у формуванні поглядів Б. Хмельницького на релігійне життя держави. Сильвестр (Косів) відстоював Зборівський договір, хоча, сам був прихильником зближення з Річчю Посполитою. Патріарх Паїсій же, навпаки, підштовхував Б. Хмельницького до союзу з Московським царством.

Література

1. Гордієнко Д., Мицик Ю., Клос В., Преловська І., Історія Української Православної Церкви. Харків: Фоліо, 2018. 244 с.
2. Ісіченко І. Історія Христової Церкви в Україні. Харків: Акта, 2014. 760 с.
3. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви. 723 с.
4. Плохій С. Наливайкова віра: Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. Київ: Критика, 2006. 494 с.
5. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Торонто, 1990. 364 с.

Пасєвін Валентін Русланович
студент 1 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: д.і.н. В. Абакумова)

АНАЛІЗ ДОСТОВІРНОСТІ ІКОНОГРАФІЧНОГО ДЖЕРЕЛА ЗА ДОКУМЕНТАЛЬНИМ МЕТОДОМ

Народна мудрість «Краще один раз побачити, аніж сто раз почути» характеризує зорове сприйняття істориком зображальних джерел, як першу, і одну із найголовніших умов джерелознавчого аналізу. Беручи до уваги, і порівнюючи, цей контакт і самі історичні факти, закодована інформація на картинах стає більш-менш зрозумілою. Метою дослідження є аналіз достовірності іконографічного джерела за документальним методом. Він вимагає ретельного опрацювання літописів, щоденників, листів, карт, планів та інших документів з метою отримання необхідної інформації для з'ясування ступеня достовірності іконографічного джерела, що досліджується.

Для аналізу я взяв картину художника Василя Сурикова «Утро стрелецкой казни» (укр. – «Ранок стрілецької страти»), на якій Суриков наважився звернутися до історичних подій кінця XVII ст. На карті зображено страту учасників повстання державних стрілецьких полків.

Для встановлення достовірності такого іконографічного джерела скористаємось записами сучасників тих подій, зокрема: щоденником Патріка Леопольд Ґордона (1696-1699) і щоденником поїздки до Московської держави Ігнатія Христофора Гварієнта (1698 та 1699 рр.).

Так, з щоденника Патріка Ґордона ми дізнаємося: *«Найдя 24 человека, по их собственному признанию, виновными в гнусных преступлениях, как то: намерении, когда дойдут до Москвы, перебить кое-кого из главных бояр, силой добиться прибавки к жалованью или окладу и упорядочения своей службы, мы вынесли им смертный приговор через отсечение голов. Их поместили отдельно и велели исповедаться, причаститься и готовиться к смерти»* [1].

«Иные, кто признал свою вину, подготавливались, были казнены через повешение. Мы написали в Москву за указом касательно

остальных, повинны в двойном дезертирстве, возмущении и смуте» [1].

«Многие из полка полковника Гундер[т]марка допрошены и подвергнуты пытке, но ни один из них не сознался, что более виновен, чем другой, а все-же наравне. Итак, мы велели им бросить жребий, дабы каждому десятому принять смерть, что они и сделали.

Свыше 200 человек биты кнутом после полудня» [1].

«Сегодня 72 человека были повешены по пятеро и по трое на виселицах. Много стрельцов, как и в прежние дни, отослано; конвоировавшие их офицеры и солдаты получили месячный оклад, солдаты получили провизию, присланную из Москвы, а остающиеся с нами подводчики получают по копейке в день» [1].

Отже, Патрік Гордон у свої записах дуже детально описує події, які відбувались у 1698 році, а також інші деталі, що стосувались покарань стрільців. Факт того що на картині зображена саме шибениця є обґрунтованим, адже в тексті саме спосіб страти через повішання був найбільш популярний.

Із щоденника поїздки до Московської держави Ігнатія Христофора Гварієнта, який вів секретар Йоганн-Георг Корб, дізнаємося наступне: *«Пятнадцать из недавно приведенных и уличенных мятежников были подвергнуты колесованию, а затем тех из них, которые остались в живых после этих мучений, были обезглавлены» [2].*

«Мятежников за упорное молчание подвергают пыткам неслыханной жестокости. Высеченных жесточайшим образом кнутами их жарят на огне; опаленных секут снова, и после вторичного бичевания опять пускают в ход огонь. Таким образом чередуется Московская пытка (Equuleus). Царь питает в душе такое недоверие к Боярам, что убеждённый в том, что они ничего не делают справедливо, боится доверять им даже малую часть настоящего розыска» [2].

«Мятежники упорно молчат, по чему их подвергают неслыханным пыткам: жестоко избитых кнутами жарят на огне, за тем вновь начинают сечь, после чего опять тащат к огню. Таким порядком производится Московская кобылка. Царь до того не доверяет Боярам и так убежден в том, что они ничего не в состоянии сделать добросовестно, что опасается допустить их хотя малейшее до участия в

производстве настоящего следствия. Поэтому сам он составляет вопросы, сам допрашивает преступников, вымогает у них сознание, тех же, которые продолжают молчать, велит пытать на дыбке (Equuleus). По тому-то в Преображенском (где производится этот жесточайший допрос) ежедневно пылают больше тридцати костров» [2].

Уривки з щоденника Ігнатія Гварієнта, дають нам підстави вважати, що зображений на картині Петро I справді міг бути присутній на стратах, адже його недовіра до бояр, описана в тексті доволі детально. Замучений вигляд стрільців пояснюється жорстокими допитами та знущаннями, які проводились над стрільцями.

Дослідивши велику кількість документів та записів я дізнався подробиці стрілецького бунту та його наслідки – жорстокі тортури та страти. Зі слів воєначальників, дипломатів та найближчого оточення царя стають відомі всі подробиці. Тому можу стверджувати, що іконографічне джерело є достовірним, адже відображене художником має також і документальне підґрунтя. Тому можна впевнено говорити, що використання цієї ілюстрації в дослідженні періоду зображеного на картині буде доцільним.

Джерела та література

1. Гордон П. Дневник 1696—1698. Ред. М. Р. Рыженков. М., «Наука», 2018. (326 с.). URL: <http://www.vostlit.narod.ru/haupt-Dateien/index-Dateien/G.htm>
2. Дневник поездки в Московское государство Игнатия Христофора Гвариента, посла императора Леопольда I к царю и великому князю Московскому Петру Первому, в 1698 году, веденный секретарем посольства Иоанном Георгом Корбом. — СПб.: Изд. А.С. Суворина, 1906. — 366 с. URL: <https://archive.org/details/korb1699/page/n15/mode/2up?view=theater>

Петрова Світлана Вікторівна

студентка 2 курсу

ІНІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.п.н. С. Аехутська)

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ КРАСНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Краснопільський край є багатим на археологічні пам'ятки. Кожна із пам'яток несе в собі відомості про минуле, що дає великий вплив на формування цілісної археологічної картини України.

У селі Порозок Славгородської сільської ради на південно-західній околиці села, 150 метрів на захід від магазину знахо-

дяться поселення раннього залізного віку, раннього середньовіччя, Київської (III – IV ст.) та Колочинської (V – VII ст.) культур. За 1,5 кілометрів на південний захід від південної околиці села, на краю першої надзаплавної тераси лівого берега ріки Пожня, сто метрів на південь від шлюзу – поселення бронзового віку, раннього залізного віку. За 2,5 кілометрів на південний захід від південної околиці села, на мису першої надзаплавної тераси лівого берега ріки Пожня – поселення раннього залізного віку, раннього середньовіччя. За два кілометри на північ від села, 160 метрів ліворуч автодороги з селища міського типу Краснопілля – шість курганів, 180 метрів праворуч від дороги – один курган, все разом об'єднано в курганний могильник. Біля в'їзду до Славгорода, праворуч автодороги до селища міського типу Краснопілля – курганний могильник [1, с. 2].

За два кілометри на захід від західної околиці села Барилівка Сіннівської сільської ради, на краю першої надзаплавної тераси лівого берега ріки Псел, на північ від дороги Суми – Миропілля – поселення бронзового та раннього залізного віку (скіфська культура VII – III ст. до н. е.).

Село Велика Рибиця Запсізької сільської ради одне із найбагатших на поселення VIII – X ст. За 0,75 кілометрів на схід від села, на мису лівого берега ріки Псел при впадінні в неї ріки Рибиця – городище розвинутого середньовіччя (роменська культура VIII – X ст., Київська Русь). За 0,5 кілометрів на захід від західної околиці села, на мису першої надзаплавної тераси лівого берега ріки Псел, на місці, де терасу перетинає долина безіменного струмка – поселення № 1 бронзового віку. За 0,5 кілометрів на південний схід від південно-східної околиці села, на плато лівого корінного берега ріки Псел, в урочищі Герасименка, 150 метрів на південь від городища – поселення № 3 раннього і розвинутого середньовіччя (роменська культура VIII – X ст., Київська Русь). За один кілометр на південь – південний схід від південно-східної околиці села, на схилі мису лівого корінного берега ріки Рибиця – поселення № 4 раннього залізного віку (скіфська культура VII – III ст. до н. е.). За триста метрів на південний схід від південно-східної околиці села, на схилі мису правого корінного берега ріки Псел – поселення № 5 раннього і розвинутого середньовіччя (роменська культура VIII – X ст., Київська Русь) [1, с. 2].

Між селами Запсілля і Могриця, двісті метрів від літнього табору МТФ – поселення бронзового віку, раннього залізного віку, раннього середньовіччя. В західному кінці Запсілля, в урочищі Глотове, поруч з ґрунтовою дорогою до села Миропілля, на піщаному мису надзаплавної тераси правого берега ріки Псел – поселення бронзового віку [2, с.7].

Миропілля - центр Миропільської територіальної громади, розташоване на лівому березі річки Псел, за 30 кілометрів від обласного центру, і за 25 кілометрів від міста Суджа. Археологічні знахідки свідчать, що люди селилися тут протягом багатьох століть. При розкопках, які велися далеко не фахівцями, були виявлені залишки городища і курганні могильники сіверян VIII – X ст., скарб із 295 арабських монет [3, с. 6]. Професор Д.Я. Самоквасов, який у 1878 р. проводив розкопки в цій місцевості, а також автор праці «Сіверська земля і сіверяни по городищах і могилах», описав городище, яке складало два окопи, котрі лежали поруч на правому підвищеному березі річки Псел, біля Миропільської пустині. Д.Я. Самоквасов назвав це городище Миропільським[4, с.85]. Сама ж Миколаївська Білогірська пустинь, яка виникла в Християнську епоху на місці древнього місця язичеської епохи, була найстаршим у групі місць поблизу Миропілля. Поблизу згаданих курганів, в той час було відкрито Миропільське городище, за яким біля великого шляху з Миропілля на Суджу стояв великий кам'яний стовп – кам'яна баба. Поселення бронзового і раннього залізного віку знаходяться в північній частині Миропілля на березі річки Псел.

Отже, аналіз згаданих вище археологічних пам'яток дає нам зрозуміти, що життя в давнину на Краснопільщині проходило активно і подорожуючи селами району можна зустріти велику кількість городищ, курганних могильників.

Література та джерела

1. Газета «Перемога». № 34. 20 серпня 2021 року.
2. Перелік об'єктів культурної спадщини, складений за результатами перегляду списків (переліків) пам'яток історії та культури, передбачених пунктом 4 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України від 16 грудня 2004 року № 2245-IV «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» у Сумській області. 2020 р.
3. Самоквасов Д.Я. О городищах и курганах в земле северян и их значении в истории. Чернигов: ГТ, 1872. 16 с.
4. Самоквасов Д.Я. Основания хронологической классификации, описание и каталог коллекции древностей. Варшава, 1892. 100 с.

Ребенок Вікторія Русланівна
студентка 4 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. О. Жуков)

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ЯДЕРНОЇ ПРОГРАМИ ІРАНУ В 1960-Х РОКАХ

На сьогоднішній момент світове співтовариство переймається у зв'язку з ядерною програмою Ірану. Продиктовано це вірогідністю виходу Тегерану з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Наслідками цього можуть бути: підвищення вірогідності конфлікту і застосуванням ядерної зброї та можливості її несанкціонованого використання та подальшого поширення. Інший сценарій невдалої дипломатії – практично неминучий воєнно-силовий спосіб вирішення проблеми з сторони США та його союзників. У такому випадку наслідки будуть катастрофічними з урахуванням того, що в сусідньому Іраку і з іншого кордону Ірану, в Афганістані, уже відбувається і розростається повстансько-терористична війна.

Вивчення першого етапу розвитку ядерної політики Ірану, який відбувся за сприянням такої країни, як США, і характеристика причин становлення ядерного потенціалу Ісламської Республіки Іран – обумовлено актуальна тема.

Ядерна програма Ірану почала формуватися з кінця 1950-х – початку 1960-х рр., а бажання західних держав зробити інвестування в тогочасну Персію – на початку ХХ століття. На початковому етапі створення програми Іран запозичував зразки оволодіння технологіями ядерного виробництва у США, Франції, Великобританії та СРСР.

У 1963 р. Іран став учасником Договору про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі та під водою. Серед учасників виділено країни: СРСР, Сполучене Королівство, США. Підписання відбулося у Москві поданого року [1, с. 156].

Для зазначеного періоду характерний значний розвиток Ірану в ядерній сфері. Важливим було створення ядерно-дослідницького центру при Тегеранському університеті. В нього було введено дослідний реактор і в цьому сприяли Сполучені Штати Америки в 1967 р. Введений в експлуатацію реактор мав потужність 5МВт, використовував у якості палива більше ніж 5,5 кг високозбагачено-

го урану. США забезпечило встановлення спеціальних «гарячих камер» для роботи з радіоактивними матеріалами високої активності та виділення 600 г плутонію щорічно, зокрема [1, с. 156].

Розуміючи ризики, якщо Іран стане володарем ядерної зброї, безпекове становище в регіоні кардинально зміниться, і зросте загроза розповсюдження ядерної зброї на Близькому Сході [3, с. 159], саме Сполученими Штатами Америки було розпочато створення науково-технічної та інфраструктурної бази для розвитку ядерної програми Ірану. З точки зору сьогодення це може виглядати парадоксально

Іран зосереджував свою зовнішню політику у трьох напрямках. Крім багаторічної співпраці з США в якості форпосту забезпечення та підтримки безпеки, також почав розвиватися радянський вектор зовнішньої політики, оскільки шах Реза Пехлеві був переконаний, що політичні та економічні вигоди переважатимуть ризики для національної безпеки Ірану [2, с. 64]. Про це свідчить курс «незалежного націоналізму», проголошений у 1950-1960 роках. В свою чергу, він передбачав при збереженні військово-політичного союзу із Заходом і проведення політики економічного співробітництва з соціалістичними країнами. 15 вересня 1962 р. іранський уряд запевнив уряд СРСР у тому, що не дозволить розміщення іноземних ракетних баз усіх видів, у тому числі й ядерних, на своїй території.

Політика США у 1960-70-х рр. ХХ ст. перетворила Іран в активного гравця в регіоні Перської затоки, модернізувавши його збройні сили, сприяючи економічному зростанню та політичній самостійності.

Отже, ядерна програма Ірану була розпочата в 1950-1960-х роках при підтримці Сполучених Штатів в рамках програми Атоми за мир. В поданій програмі брали участь США та країни Західної Європи аж до Ісламської революції 1979 р.

Література

1. Завада Я. Формування ядерної програми Ірану з 1950-х років до президентства М. Ахмадінежада. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2018. Випуск 17. С. 155–160.
2. Павлюк О.І. Зовнішньополітичний курс Сполучених Штатів Америки щодо Ісламської Республіки Іран: від співробітництва до політики «стримування»: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Чернівці, 2015. 249 с.
3. Цветков О.Г. Загрози та виклики гонки ядерних озброєнь на сучасному етапі. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. Київ: Ін-т історії України НАН України. 2020. Вип. 29. С. 147–165.

Самотуга Інна Сергіївна

магістрантка 2 року навчання

Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

АНТИВОЄННИЙ РУХ У США ПІД ЧАС АМЕРИКАНО-В'ЄТНАМСЬКОЇ ВІЙНИ

У другій половині ХХ ст. рух за мир стає важливим фактором суспільного життя США. Особливого значення антивоєнний рух в США набуває в 1960-х рр., під час війни у В'єтнамі. Американо-в'єтнамська війна була вкрай не популярною серед багатьох верств американського суспільства, особливо серед молоді.

«Бурхливе десятиліття» в США ознаменувалося, як відомо, сплеском молодіжного руху, який так і називали – «молодіжна революція». Це говорило, що молодь ставала реальною суспільно-політичною силою та показувало, що, порвавши із загальноприйнятими цінностями, молодіжний рух 1960-х рр. став унікальним громадсько-культурним феноменом. Основним мотивом, зближувачим різні молодіжні об'єднання, що спонукав їх виступити проти суспільної системи, була війна в В'єтнамі [3, с. 31].

Американо-в'єтнамська війна породила в США дуже сильний протестний рух, який почався відразу після бомбардувань території Демократичної Республіки В'єтнам та відправлення до Південно-Східної Азії нових контингентів американських військ. Цей рух посилювався невирішеністю цілого ряду внутрішніх соціально-економічних проблем і в основній своїй масі охоплював студентство – людей, які потенційно могли взяти участь у дедалі більш непопулярній війні. Невдоволення ходом військових дій поширилося на вельми широкі верстви суспільства [6, с.105].

Біля витоків антивоєнного руху, що виник США під час війни у В'єтнамі, стояли ліві громадські діячі, які традиційно були пацифістами. Іншою впливовою групою пацифістів на початковому етапі руху стала «Ліга противників війни», яка організувала 16 травня 1964 р. демонстрацію в м. Нью-Йорку, під час якої 12 людей спалили свої призовні повістки, а вже у грудні 1964 р. з її ініціативи відбулася перша загальнонаціональна демонстрація проти війни у В'єтнамі. У жовтні 1965 р. відбулася ще одна загальнонаціональна (у кількох десятках американських міст) за характером акція протесту, у якій взяло участь близько 100 тис. людей [2, с. 223].

Антивоєнний рух включав в себе різні форми та методи боротьби від пасивних до активних. До пасивних методів належали сидячі страйки, поширення усної та друкованої пропаганди, проведення антивоєнних конференцій, агітація в армії. Новою формою протестів студентів було проведення «teach-in», яка поєднувала ознаки навчального семінару, наукової дискусії та політичного мітингу. Активними формами такої боротьби були: студентські заворушення, страйки всередині університетів та виступи за межами кампусів, антивоєнні мітинги. Ще однією активною формою боротьби проти війни був протест проти військового призову. Американці мали право відмовлятися від служби в армії через релігійні чи моральні переконання. Число таких осіб було малочисленим, але після початку війни в Індокитаї кількість осіб, які відмовлялися служити в армії значно зростає. Почали виникати антипризовні організації, зокрема Національна рада за скасування призову з центром у Вашингтоні (1969 р.) та Союз національної опозиції закликів з центром у Принстонському університеті (1970 р.) [1, с. 34-35].

Антивоєнний рух у США досяг свого піку в 1966-1967 рр., охопивши широкі верстви населення країни – молодь, а також численні групи афроамериканців, робітників та підприємців, релігійні кола, жінок. У багатьох американських містах неодноразово проходили багатотисячні демонстрації. Організований «Національним координаційним комітетом за припинення війни у В'єтнамі» стотисячний «Марш на Пентагон» (21 жовтня 1967 р.) – справжня кульмінація антивоєнного руху, коли до Вашингтона з'їхалося до 100 тис. молодих людей, які протестували проти війни [2, с. 226].

Реальних успіхів антивоєнний рух досяг у період президентського правління Річарда Ніксона. Перемогою під час виборів 1968 р. він багато в чому був зобов'язаний своїй обіцянці домогтися «почесного миру». Однак, його спробу виграти війну за допомогою масштабної ескалації було зірвано через три події. Перше, масові демонстрації, серед яких виділявся марш на Вашингтон «За мораторій» 15 жовтня 1969 р., коли перед Капітолієм зібралося 250 000 чоловік. Друге, Зимові солдатські слухання 1971, на яких колишні учасники в'єтнамської війни сповідалися у своїх злочинах. І третє, найзначніше, – ухвалення конгресом поправки Купера-Черча, яка забороняла використовувати американські війська за межами В'єтнаму. Так, до кінця 1972 р. стало

зрозумілим, що припинення фінансування війни у В'єтнамі конгресом – лише питання часу [4, с. 34].

Агресивний характер протестів посилювався у період з 1969 по 1970 р., було зафіксовано 197 випадків нападу студентів на корпуси підготовки офіцерів резерву, що знаходилися в студентських містечках. До 1970 р., коли Р. Ніксон поступово зменшив військовий контингент на території В'єтнаму студентські виступи скоротилися [5, с. 34].

Отже, антивоєнний рух проти участі у війні у В'єтнамі розпочинається одразу ж після початку ескалації конфлікту. У наступні роки він набуває більш масштабного характеру і охоплює дедалі ширші кола. Основною його рушійною силою було студентство, яке не бажало приймати участь у війні і вступати до лав армії. Антивоєнний рух пішов на спад після початку виведення військ з В'єтнаму.

Джерела та література

1. Бабич Д. В. Основні напрями протестів молодіжного руху 60-х років ХХ століття в Сполучених Штатах Америки. *Юридичний вісник*. 2021. №1. С. 30–37
2. Кузнецов Д.В. «Тень» Вьетнама над Америкой. Американское общественное мнение и использование военной силы США после войны во Вьетнаме (1973-2009 гг.). СПб: Нестор-История, 2016. 752 с
3. Орлов Н.С. Методы борьбы антивоенного движения в США В 60-е гг. ХХ века. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки*. 2018. №1. С. 30–36.
4. Смит Нил. Вьетнамская война. Москва: Эксмо, 2014. 62 с.
5. Фельдман А.Д. Деятельность американского студенческого движения и его влияние на ход вьетнамской войны (1964-1973 гг.). *Вестник Брянского государственного университета*. 2020. № 2. С. 113–118.
6. Фролов А.В. Война во Вьетнаме: взгляд через полвека. *Обозреватель-Observer*. 2015. – № 7 (306). С. 100–110.

Самотуга Юлія Сергіївна

магістрантка 2 року навчання

Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

РОЛЬ ООН У ВРЕГУЛЮВАННІ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В 1940-1970-Х РР. ХХ СТ.

Після проголошення у 1948 році держави Ізраїль, вибухнув арабо-ізраїльський конфлікт, який продовжується і в ХХІ ст. Важливе значення у його врегулюванні належало і належить Організації Об'єднаних Націй.

ООН почала свою роботу в 1946 році і не могла запобігти появі арабо-ізраїльського конфлікту, оскільки передумови його

сформувалися задовго до цієї дати. Сіоністський рух, що сформувався ще у ХІХ ст. виступав за створення незалежної єврейської держави на Близькому Сході, і з початку ХХ ст. ініціював масове переселення євреїв у Палестину. Європейські держави не перешкоджали переселенню, однак поява єврейських поселень сприяла виникненню протиріч з арабським населенням, які в підсумку і привели до великомасштабного конфлікту [6, с. 41].

Прийняття рішення з палестинського питання було покладено на Спеціальну комісію ООН по Палестині (UNSCOP), яка була створена 15 травня 1947 року на першій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї. 15 червня комісія прибула в Палестину для вивчення становища на місці. 1 вересня Спеціальна комісія представила в ООН свою доповідь, в якій містився ряд рекомендацій, прийнятих комісією одногolosно: відміна мандату на Палестину, надання Палестині незалежності тощо [5, с. 142].

29 листопада 1947 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію № 181/ІІІ «Майбутній уряд Палестини». Ця резолюція передбачала припинення дії мандата Великобританії на Палестину не пізніше 1 серпня 1948 року, виведення англійських військ до цього терміну, створення на території Палестини не пізніше 1 жовтня 1948 року двох незалежних держав – арабської та єврейської й виділення Єрусалима в особливу одиницю. Здійснення адміністративної влади від імені ООН у Єрусалимі покладалося на Раду з опіки ООН [7, с. 143].

Арабо-ізраїльська війна 1948-1949 рр. стала першим серйозним випробуванням для ООН, яка до цього не брала участі у врегулюванні конфліктів подібного масштабу. ООН виявилася не в силах будь-яким чином вплинути на ситуацію, що склалася, але вона намагалася всіляко допомогти поліпшити життєві умови людей, вигнаних зі своїх будинків. З часом були організовані спеціальні агентства, організації з підтримки палестинських біженців. Але в цілому ці спроби виявилися недостатньо ефективними [6, с. 44].

30 жовтня 1956 р. розпочалася Троїста агресія Франції, Великої Британії та Ізраїлю проти Єгипту. Це був прецедент, оскільки, ООН вперше зіткнулася з фактом застосування сили членами Ради Безпеки. Проекти Резолюції, які були представлені на Раді Безпеки, були відхилені Францією та Великою Британією. Таким чином, питання перенесли на розгляд Асамблеї згідно резолюції «Єдність заради миру». Асамблея спочатку прийняла резолюцію 997, яка закликала припинити вогонь для відновлення роботи

каналу, потім резолюцію 998, яка наділяла Генерального секретаря повноваженнями надати план створення надзвичайних міжнародних сил ООН. 6 листопада 1956 року, Генеральний секретар Даґ Гаммаршельд представив план створення Надзвичайних збройних Сил, які мали займатися миротворчою діяльністю. Англо-французькі війська було виведено з території Єгипту 22 листопада 1956 року [2, с. 147].

Після відведення іноземних військ від зони Суецького каналу і відновлення єгипетського контролю над каналом міжнародні сили ООН продовжували перебувати на єгипетській території з метою роз'єднання конфліктуючих сторін. Основою проведення операції була згода Єгипту на розташування іноземних військ на його території [1, с. 53].

Шестиденна війна на Близькому Сході в червні 1967 року – третя арабо-ізраїльська війна – завершилася серйозною воєнною поразкою арабських країн. Ізраїль захопив Західний берег річки Йордан, сектор Газа, а також Синайський півострів (Єгипет) та Голанські висоти (Сирія). 22 листопада 1967 року Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію № 242, що визначила принципи політичного врегулювання близькосхідного конфлікту: виведення ізраїльських військ з усіх окупованих територій; припинення стану війни між арабськими країнами та Ізраїлем; забезпечення свободи судноплавства міжнародними водними шляхами; досягнення справедливого врегулювання проблеми біженців; забезпечення територіальної недоторканності та політичної незалежності кожної держави в цьому регіоні [3, с. 46].

6 жовтня 1973 року почалося нове військове арабо-ізраїльське зіткнення. Єгипет та Сирія вторглися на територію Ізраїлю, що стало початком наступної арабо-ізраїльської війни, яка увійшла в історію як війна Судного дня. 22 жовтня Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію № 338 від 1973 р., що підтверджувала принципи, які були закріплені в план мирної ініціативи, прийнятій після Шестиденної війни, а також закликав до початку переговорного процесу, спрямованого на зниження рівня конфліктності на Близькому Сході [4, с. 237].

Отже, Організація Об'єднаних Націй відіграла важливу роль у врегулюванні арабо-ізраїльського конфлікту в 1940-1970 рр. Але дії ООН були не надто ефективними та дієвими та не змогли вплинути на остаточне вирішення близькосхідного конфлікту.

Джерела та література

1. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. Київ: Либідь, 1996. 112 с.
2. Козюпа В. Миротворчі операції ООН під час Холодної війни. становлення та еволюція. *Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 23. С. 143–154.
3. Коппель О.А Конфлікт шести десятиліть. *Віче*.2009. №4. С. 45–49.
4. Палестино-израильский конфликт в ретроспективе: роль мировых элит в процессе мирного урегулирования / Григорян Д.К., Кондратенко Е.Н., Фарапонова Т.К., Веренич И.Г. *Власть*. 2020. №4. С.235–238
5. Скрипник О. Миротворча діяльність ООН: витоки концепції наглядових операцій. *Європейські історичні студії*. 2020. № 16. С. 142–154.
6. Священко З., Скрипник О. Участь ООН у врегулюванні Арабо-ізраїльського конфлікту 1948–1949 рр. *Evropsyfilozoficky a historicky diskurz, Svazek 5, 4 vydani*. 2019. С. 39–44.
7. Щевельов С. С. Прийняття генеральною асамблеєю ООН листопадової 1947 року резолюції щодо Палестини. *Культура народів Причорномор'я*, 2001. №24. С. 143–147.

Свиридов Андрій

студент 3 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.і.н. В. Оліцький)

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ ШОСТКИНЩИНИ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ

Із початком нацистської окупації України, окупаційна адміністрація розпочала активне створення органів управління на щойно захоплених територіях. Новій адміністрації відтепер належало вирішувати, в тому числі питання релігії.

Українське селянство на окупованих територіях стало соціальною базою релігійного відродження в період війни, з чим пов'язано масове відкриття церков на окупованих територіях. Починається процес створення структур, організації підготовки духовенства та видавничої діяльності Церкви [1, с. 21–22].

Відновлення релігійного життя залежало і від активності самого населення. Найбільш активними були віруючі Волині, Галичини, Північної Буковини, Бессарабії, що були приєднані до УРСР протягом 1939–1940 рр. та не зазнали активної антирелігійної політики радянської влади. На інших територіях України впродовж 20–30-х рр. ХХ ст. Церква була майже знищена радян-

ською владою. В німецькій зоні окупації Української РСР у релігійній сфері окупаційна адміністрація намагалася одночасно підтримувати та використовувати у своїх цілях всі релігійні конфесії.

У «зоні військової адміністрації» релігійне життя відновлювалось під керівництвом німецької військової адміністрації. Найбільш поширеною була Автокефальна церква під проводом митрополита Харківського та Охтирського Феофіла (Булдовського), єпархіальне управління якого було поширено, зокрема і на території Сумської області [2, с. 43–44].

Однією із головних підвалин організації релігійної діяльності – стала видавнича. У газеті м. Шостка «Новий час», друкувалися статті, у яких відображувались різні сторони церковного життя населення. Так, за 22 листопада 1942 р. міститься широка записка про нищення православних церков в СРСР. Радянська влада описується кривавою, яка протягом 25 років знущала над християнською вірою. Зазначається про декларативне, з точки зору преси того часу, забезпечення вільного віросповідання і наводяться факти протилежні радянської дійсності. Так, 1935 р. радянська статистика налічувала 15200 закинутих та зруйнованих церков та каплиць. Продовжується стаття списком знищених радянською владою релігійних святинь: Чудов монастир, церква Христа Спасителя та інші. Кульмінаційною частиною є завершення даної статті, в якій наголошується на тому, що саме німецька армія є символом правдивої волі віри українців [3, с. 3].

Продовжується опис релігійних пам'яток у матеріалах тієї ж газети, але вже за 10 січня 1943 р. Тепер увага приділяється церквам безпосередньо Шосткинщини. Зазначається про розграбування головної Шосткинської церкви, з якої радянська влада зробила театр. Значна увага приділяється активістам, які приймали активну участь у розоренні храмів Шостки. Поруч з цим присутня відверта ідеологічна антисемітська риторика.

Газета «Новий час» 9 травня 1943 р. надрукувала статтю про відновлення головного храму м. Шостка. Окреслюються масштаби робіт та задоволення населенням відновлення релігійної споруди. Зазначається, що і самі жителі, своїми дарами, допомогли у відновленні храму, а жінки з с. Лазарівка, тепер Лазарівський мікрорайон м. Шостки, на власні кошти замовили ікону Воскресіння Христового [5, с. 2].

Варто відзначити певне збільшення публікацій релігійного характеру напередодні відзначення великих релігійних свят. Так, напередодні святкування Різдва Христового, головна увага приділяється німецькій армії, яка «принесла визволення на християнські землі». Зазначається, що на святкуванні у смт. Вороніж «діти з великою радістю відвідували різдвяні та новорічні ялинки і отримували подарунки від німецьких солдатів» [4, с. 3].

Німецька адміністрація намагалася поставити себе як владу, яка відроджує християнські традиції українців, які були заборонені радянською владою. Так, у газеті «Новий час» за 1 листопада 1942 р. описується відновлення народного звичаю ставити хрести на роздоріжжі. Зазначається, що «звичай цей відроджується тепер у новій формі: іноді можна бачити на величезній могилі стоїть хрест і на ньому напис – «В пам'ять визволення України від большевиків. Пам'ятники на перехрестях наочний доказ ненависті українського селянства до большевиків».

Отже, аналізуючи періодичні видання Шосткинщини за період нацистської окупації, можна дійти висновку, що Німеччина показувала себе як країну-визволительку, яка мала б навести лад в усіх сферах життя громадян. СРСР позиціонувався як держава, яка відбирала всі свободи і робила життя людей нестерпним. Описується процес відродження релігійних пам'яток, стародавніх православних звичаїв. Преса знайомила читачів з знищеними храмами по всьому СРСР. Приділялась увага взаємодії молодого покоління та німецьких солдат через новорічні свята, що також становило окрему гілку пропаганди газет даного часу.

Список використаних джерел та літератури

1. Войналович А. В. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Святогляд, 2005. 742 с.
2. Левченко Ю.І. Специфіка реалізації релігійної політики в окремих адміністративно-територіальних утвореннях окупованої України (1941–1944 рр.). 2015. Вип.21. С. 43–46.
3. Нищення православних церков в СРСР. *Новий час (Шостка)*. 1942. 22 листопада. №14. С. 3
4. Хрести на дорозі. *Новий час (Шостка)*. 1942. 1 листопада. №2. С. 3
5. Церковне життя. *Новий час (Шостка)*. 1943. 9 травня. №19. С. 2

Сидоренко Яна
студентка 4 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
(Науковий керівник: д. і. н. **В. Абакумова**)

ЕТАПИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 РІК

Одним із етапів українського державотворення було створення, устаткування та за необхідності, реорганізація уряду, який відображав би сутність внутрішньої та зовнішньої політики очільника держави. Не дивно, що на виствітлення заслуговує саме діяльність уряду Гетьманату. Адже в умовах відсутності представницького органу він поєднував у собі законодавчі і виконавчі функції. Переважна більшість членів кабінету міністрів мали хорошу професійну підготовку і досвід адміністративної праці.

До його особового складу широко залучали видатних учених: законодавці Микола Василенко та Михайло Чубинський, економісти Сергій Бородаєвський і Михайло Туган – Барановський, релігієзнавець Василь Зіньковський тощо. Відомі фахівці працювали біля них: фінансисти Антон Ржепецький та Сергій Гутник, агрономи Василь Колокольцев і Еміль Брунст. З їхньою допомогою та зусиллями, творились соціально-економічні реформи, які лишилися незавершеними [1, с. 6]. Уряд в цілому і кожен кожен міністр, відповідальний перед главою держави «за загальний хід державного управління», «за свою діяльність і розпорядження» [3, с. 61].

Перший кабінет міністрів було сформовано у травні 1918 року і його творення перш за все було покладено на лідера Української народної громади М. Сахно – Устиновича, однак його пропозиції представники українських політичних сил поміркованого нахилу не підтримали. Опісля цього, формування кабінету було доручене вченому і громадському діячеві М. Василенку, котрий пізніше став міністром народної освіти. І всеж таки, перший склад Ради міністрів виглядав наступним чином: Ф. Лизогуб – голова уряду та міністр внутрішніх справ; в. о. міністра військових справ і флоту і начальник генерального штабу (згодом став О. Рогоза) – О. Сливинський; міністр фінансів – А. Ржепецький; міністр народної освіти і тимчасово в.о. міністра закордонних справ – М. Василенко; міністр судових справ – М. Чубинський; державний контролер – Г. Афанасьєв; міністр віросповідань – М.Зеньківський; міністр шляхів –

Б. Бутенко; міністр народного здоров'я – В. Любинський; міністр земельних справ – В. Колокольцев; міністр торгівлі і промисловості – С. Гутник; міністр продовольчих справ – Ю. Соколовський; Ю. Вагнер – міністр праці.

Посаду державного секретаря передусім обіймав М. Гижицький, проте його почерез два тижні на ній змінив І. Кістяківський. З 18 травня 1918 року почала функціонувати Мала Рада Міністрів, міністри якої, могли брати співучасть у засіданнях Малої Ради і мали при цьому остаточний голос. Станом на 20 травня особистий склад Ради Міністрів був сформований. В принципі це – колишні фахівці в певній сфері економіки, наук, права, більшість етнічні українці, партійці кадетів. Такий уряд, влаштував в цілому гетьмана, оскільки це відповідало його поняттю про державно – політичну зразкову модель гетьманату [2, С. 50].

Другий етап реорганізації Ради Міністрів Української держави відбувся 24 жовтня 1918 року. До Ради міністрів під головуванням Федора Лизогуба увійшло п'ятеро делегованих Українським національним союзом урядовців, а саме: А. В'язлов – міністерство юстиції, О. Лотоцький – міністерство віросповідань, міністерство земельних справ – В. Леонтович, міністерство освіти – П. Стебницький, міністерство праці – М. Славинський.

13 листопада 1918 року П. Скоропадський змінив кабінет (Третій), який саме очолив Сергій Гербель, котрий водночас обіймав посаду міністра земельних справ. Вже 15 листопада було обнародовано коротку програму діяльності нового уряду. Спершу була оголошена праця на відбудування єдиної Росії на федеральних грунтах. Як і в попередніх законодавчих актах, йшлося про негайне оголошення закону про Державний сейм, проведення земельної реформи і т. д. Отже, новий склад Ради Міністрів виглядав наступним чином: міністр закордонних справ – Г. Афанасьєв; Б. Шуцький – міністр військових справ; міністр морських справ – А. Покровський; міністр внутрішніх справ – І. Кістяківський; В. Науменко – міністр народної освіти; міністр віросповідань – М. Воронович; С. Мерінг – міністр торгівлі і промисловості; В. Рейнбот – міністр юстиції; В. Любинський – міністр народного здоров'я; В. Косинський – міністр праці; Г. Глинка – міністр продовольчих справ; міністр шляхів – Е.Ландсберг; міністр фінансів – А. Ржепецький, а державним контролером став С. Петров. Остаточні зміни відбулись вже 23 листопада 1918 року – виконуючим обов'язки голови Ради міні-

ністрів став міністр фінансів А. Ржепецький [4, С. 94]. Останній уряд працював в умовах надзвичайного стану, а в умовах наступу повсталих на Київ гетьман готовий був навіть повернути до уряду міністрів –українців. Проте, 14 грудня П. Скоропадський зрікся посади, а всі повноваження було передано до Директорії.

Таким чином, Рада Міністрів Української держави, як гетьманський уряд, пройшла три етапи реорганізації, що містили зміни кадрів, програми та напрямів діяльності. Особливою рисою складу кабінетів було широке залучення видатних учених, фахівців та освічених людей. Загалом, до складу Ради на посади міністрів було назначено 36 осіб, які шукаючи місце в складному становищі знаходили себе в цивільній або військовій справі, зазнавали переслідвань, поплатившись за перебування в гетьманському уряді.

Література

1. Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць.К.: НЗ5 ДП «НВЦ «Пріоритети», Вип. 7. 2013. 310 с.
2. Пиріг Р.Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 518 с.
3. Пиріг Р. Я. Діяльність Федора Лизогуба щодо організації роботи уряду Української Держави (травень — листопад 1918 р.) // УІЖ. 2011. № 5. С. 61-81.
4. Солдатенко В. Ф. Рада Міністрів Української Держави// Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 94. 944 с.

Скрильов Юрій Юрійович

магістрант 2 року навчання

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ЧЕХОСЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА ТА СПРОБИ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ 1919 Р.

Закінчення Першої світової війни та, як наслідок поява на політичній карті Європи нових держав, вперше після 1815 року поставило на порядок денний формування нової системи колективної безпеки на континенті. Головною метою майбутньої системи було запобігання німецькому реваншизму.

Центральне місце в планах союзників займала Чехословаччина, що було обумовлене її військово-промисловим потенціалом, найбільшим в регіоні. В той же час ізольоване геополітичне становище країни внаслідок її конфлікту з Польщею та радянською

Угорщиною зміцнював традиційні русофільські настрої політичної еліти ЧСР. Це визначило амбівалентне ставлення керівництва республіки до триваючого польсько-українського конфлікту.

Для розуміння цього ставлення слід звернутися до ставлення провідних чеських політиків, насамперед батька чеської незалежності Т.Г.Масарика до українського питання. В цілому він підтримував український рух, був знайомий з його провідними діячами, насамперед з Грушевським. В 1917 році Масарик схвально поставився до діяльності Центральної Ради, але не прийняв IV Універсал, яким проголошувалась незалежність України.

Це пояснюється тим, що Масарик вважав за необхідно зберегти єдність Російської держави, в якій Україна могла розраховувати лише на культурно-політичну автономію. Тільки Росія як геополітична єдність може, на думку Масарика, бути противагою німецького наступу на слов'янство. «Особисто я, - писав Масарик в 1918 році - не можу визнати самостійну Україну поза рамками Росії як правове і політичне утворення. Це рішуче протирічить моїй думці. Розбивати Росію, на мій погляд - це просто працювати на Пруссію.» [1, с.178] Враховуючи авторитет

Уряд ЧСР з розумінням поставився до проголошення ЗУНР – свідченням цього був обмін дипломатичними місіями наприкінці 1918 року. З огляду на польсько-чехословацький конфлікт Прага дозволила чеським офіцерам вступати до українського війська.

Значну дипломатичну підтримку від ЧСР отримала ЗУНР на Паризькій мирній конференції від міністра закордонних справ Едварда Бенеша. Саме дипломатичні демарші Бенеша втримали Найвищу Раду Антанти від визнання Східної Галичини польською територією. Вплив Бенеша на Клемансо, традиційного симпатика Польщі, змусив уряд Франції до обережних дій відносно польсько-українського конфлікту [5, с.26-28].

При цьому уряд Чехословаччини виходив с особистого бачення повоєнного розкладу сил в Східній Європі та незмінної проросійської орієнтації. Зберегти незалежну від Польщі Західну Україну зовсім не означало, в очах чеських політиків визнати повну незалежність. Скоріше це означало зберегти її для подальшого включення до складу оновленої Росії. Відновлення Росії пов'язувалося з перемогою Білого руху – про це свідчить визнання урядом ЧСР адмірала Колчака Верховним правителем Росії та встановлення з ним дипломатичних відносин.

За дотепним висловом польського історика Є.Красуського, Східна Галичина та Підкарпатська Русь були в очах політиків ЧСР депозитами, які мали бути повернуті Росії після перемоги Білого руху. [5, с.25] Це, в свою чергу, мало би забезпечити спільний чехословацько-російський кордон з метою запобігання німецькому реваншизму.

Висновок. Хоча в 1919 українське питання займало увагу провідних політиків Європи, однак в їх планах розбудови повоєнного світу не йшлося про утворення Української держави. Спроби вирішення українського питання, як ми бачимо на прикладі Чехословаччини, мали суто інструментальний характер, обумовлений небезпекою відродження німецької військової могутності та геополітичними розрахунками. Саме протиріччя між декларованим правом націй на самовизначення та реальною політикою таємних союзів та доконаних фактів обумовило крихкість Версальсько-Вашингтонської системи.

Література

1. Виднянский С. Украина и «украинский» вопрос в политике Чехословакии / Степан Виднянский // Украинская государственность в XX веке. (Историко-политологический анализ) / Степан Виднянский. – Київ: Політична думка, 1996.
2. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад / Ярослав Грицак.– Київ: Критика. – 352 с.
3. Шубин А. В. СССР и Мюнхенский договор 1938 года / А. В. Шубин. // Новая и новейшая история. – 2018. – №4. – С. 29–41.
4. Krasuski J. Tragiczna niepodległość. Polityka zagraniczna Polski w latach 1919-1945 / Jerzy Krasuski. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2000. 346 с.

Соколовська Евеліна Володимирівна
студентка 1 курсу

*ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.п.н. Н. Ярош)*

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ М. КОНОТОП

Архітектурні пам'ятки є прикрасою кожного міста, вони формують основу архітектури міста та відіграють велику роль у національній свідомості мешканців. Такі пам'ятки зазвичай містяться майже у кожному населеному пункті, і місто Конотоп не є виключенням. На сьогоднішній день місто налічує 34 пам'ятки архітектури.

Справжньою перлиною Конотопа та Сумщини є Свято-Вознесенський кафедральний собор, або як його ще називають

– церква Вознесіння Господнього. Ця церква була збудована за кошти батька Михайла Драгомирова – Івана Драгомирова у 1846 р. на місці старої дерев'яної. На території собору знаходиться фамільна усипальниця. Під час війни була зруйнована дзвіниця у 1941 році, але зараз вже відбудована [2, с. 169].

За свідченнями дослідника старовини, архієпископа чернігівського і ніжинського Філарета, який помер у Конотопі у 1866 році, у давні часи у місті було кілька церков, яких вже немає. На передмісті Конотопа стояв дерев'яний храм, де нині знаходиться церква Вознесіння Господнього. За переказами, саме на цьому місці татари відтяли голову полоненому російському князю Пожарському після конотопської битви. А згодом побудували церкву, яку в народі називали «Сорока мучеників» в пам'ять загиблих російських князів. Пізніше, на території церкви перепоховали загиблих у конотопській битві росіян.

Тип церкви – хрестовокупольна, однобанна, з двома невисокими камерами при вівтарній частині з трьома закругленими апсидами. Портки з чотирма трьохчетвертними доричними колонами, увінчані трикутними фронтонами, акцентують центральні частини трьох фасадів споруди. Будівля двохярусна, має чітко симетричну композицію. Фасади малодекоровані. Віконні отвори прямокутні з лучковими перемичками та замковими камнями. Карниз локанічного профілю невеликого виносу. Цоколь невисокий. Стіни першого та другого ярусу увінчані карнизом з невеликим виносом. Свято–Вознесенський кафедральний собор будувався 22 роки і є найстарішою архітектурною пам'яткою у м. Конотоп. Зараз собор знаходиться у задовільному стані. Власником є Парафія Різдва Пресвятої Богородиці Української православної церкви.

Визначною архітектурною пам'яткою є водогінна вежа Шухова. Автором проекту є Володимир Шухов, відомий своїми спорудами по всій Україні та за її межами. Вежа була побудована у 1929 році для постачання населення питною водою, однак вже у 1941 році використовувалась у військових цілях: для протиповітряної оборони міста. Оскільки за часів війни вежу пошкодили і вирішили її не відновлювати, то за призначенням вона більше не використовувалася. Тож у 1980-х роках бак на вежі був демонтований, недовгий час вона почала застосовуватись у телевізійних цілях.

Вежа відноситься до гіперболоїдних конструкцій, формою є однополосний гіперболоїд обертання. У діаметрі споруда становить 16 метрів. Для побудови використано 25 металевих стрижнів. Верхня частина являє собою основу для кріплення цистерни з водою. Всередині башти розташовані гвинтові сходи. На жаль, стан вежі є дуже занедбаним, потребує реставрування.

До найдавніших архітектурних споруд міста відноситься Церква Святителя Миколая або як її ще називають Свято-Миколаївська, Миколаївська. Будівля розташована поза межами його центральної частини, в межах Центральної історичної зони – Загребеллі, на узбережжі річки Єзуч. Коли вперше був збудований храм, на жаль, не відомо, але є припущення, що будівництво більш давньої його споруди могло бути у 50-60-х рр. XVII ст. Свято-Миколаївська церква, яка збереглася до наших часів є досить унікальною і функціонує з 1891 року [1, с. 47]. Побудована була за кошти прихожан з природнього матеріалу – деревини на кам'яному фундаменті.

При церкві були декілька дерев'яних будинків – для священника та церковно-парафіяльної школи. Школу відвідували переважно сільські діти, фінансування її здійснювалося в основному за рахунок сільської громади, земства або меценатів. Починаючи з 1923 року храм переживав тяжкі часи. У 1933 році до Конотопу прибув озброєний загін Ленінградського продовольчого комітету на чолі з Самаріним для збору зерна. За наказом Самаріна розпочалося примусове вилучення церковного майна, та завдяки церковному служителю і парафіянам вдалося зберегти частину майна та приміщення церкви. Потім тривалий час воно пустувало. З 2009 року церква є власністю Релігійної громади Конотопсько-Глухівської Єпархії [3, с. 266].

Храм має хрестово-купольну планувальну структуру. Одноповерхова будівля висотою 7,7 метрів. Конструктивна схема – змішана. Освітлення потрапляє через вікна першого ярусу. Значної перебудови Свято-Миколаївська церква не зазнала. Замінено віконні рами на пластикові, облицювання виконано сайдингом. На сьогоднішній день стан пам'ятки є задовільним.

Отже, архітектурні споруди є невід'ємною частиною міста. Вони формують не лише його привабливий вигляд, а і дають змогу доторкнутися до історії, яку несуть в собі через роки: деякі з них – лише десятиліття, а інші – вже далеко не одне століття.

Використана література

1. Авхутська С. Реалізація атеїстичної політики Радянської влади на Конотопщині (1919–1988 рр.). *Емінак*. 2018. URL: <https://www.eminak.net.ua/index.php/eminak/article/view/127/67> (дата звернення 9.11. 2021).
2. Козлов О.М. Вознесенська церква і родинний склеп Драгомирових. *Сумський історико-архівний журнал*. 2007. № 2–3. С. 168–169.
3. Пожарная А.В. Судьба христианских храмов на Конотопщине. *Конотопський краєзнавчий збірник*. 2013. Вип.1. С. 266–269.

Суббота Єгор Ігорович

студент 2 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.п.н. С. Авхутська)*

БУДИНОК-МУЗЕЙ А.П. ЧЕХОВА У МІСТІ СУМИ

Антон Павлович Чехов – видатний російський письменник, драматург, прозаїк, публіцист, лікар, класик світової літератури, а також благодійник. Його твори перекладені багатьма мовами світу, а літературна спадщина є неосяжною. Хоча більшу частину свого життя письменник провів на території Росії, та все ж були моменти, які пов'язували його із Україною, зокрема, із Сумщиною [4, с. 540].

Вперше А.П. Чехов прибув до Сумського повіту Харківської губернії 6 травня 1888 р. разом із матір'ю та сестрою. У районі Луки міста Суми письменник із родиною поселився у садибі поміщиків Линтварьових. Ймовірним архітектором садиби вважають П.А. Ярославського, відомого харківського архітектора. Перед парадним входом цегляного триповерхового флігеля, в якому проживав А.П. Чехов із сім'єю, розміщені шість колон, посередині знаходиться вхідний тамбур із прибудованим фронтоном зверху. Загалом же садиба збудована в архітектурному стилі класицизм. До А.П. Чехова приїздило багато друзів та знайомих також він приймав хворих, відвідував міста Сумського та Полтавського повіту. Літня відпустка закінчилася 4 вересня того ж року. В наступному році А.П. Чехов прибув до садиби 25 квітня разом із сім'єю. Окрім матері та сестри, приїхав і брат Микола, але він невдовзі помер він ускладнень хвороби. Другий період перебування письменника у Сумському повіті закінчився також 4 вересня. Через декілька років, у серпні 1894 р., А.П. Чехов знову завітав до садиби Линтварьових, але вже тільки на тиждень [2, с. 138–141].

Після 1917 р. садиба була розграбована і в ній вже ніхто не проживав. У 1924 р. приміщення будинку було передано для

створення тут різних культурних об'єктів. Саме в цей час за садибою закріплюється назва «Чехівського будинку». Після цього на даній території розташовувалися установи різного характеру та спрямування. У період Другої світової війни тут була розміщена військова частина. В 1950-х рр. була проведена реконструкція основного будинку, а також була встановлена меморіальна дошка на згадку про перебування у садибі А.П. Чехова. 29 січня 1960 р. рівно через 100 років від дня народження письменника був відкритий будинок-музей А.П. Чехова. В кінці 1980-х рр. також проводилися реставраційні роботи. На сьогоднішній день експозиція музею представлена п'ятьма кімнатами будинку. У першій кімнаті, яка в часи А.П. Чехова була гостьовою, зібрані матеріали, що розповідають про життя письменника в Таганрозі (1960–79 рр.), Москві (1879–90 рр.) та подорожі до Сахаліну (1890 р.). Зокрема це фотографії самого А.П. Чехова, будівель, які пов'язані із вищезазначеними періодами життя письменника, фотокопії різних документів. Друга кімната присвячена життю А.П. Чехова в Сумах, його подорожам Полтавщиною та Сумщиною також тут розміщені фотографії сім'ї Лінтварьових та інші фотографії того часу. Третя кімната зберігає меблі та інвентар вітальні та їдальні того періоду. Четверта кімната містить матеріали про життя письменника в Меліхово (1892–99 рр.) та Ялті (1899–1904 рр.). Остання, п'ята кімната, присвячена темі зв'язків А.П. Чехова із театром, а також вшануванню пам'яті класика світової літератури [1, с. 10–13].

Отже, будинок-музей А.П. Чехова є цінним історико-культурним об'єктом, в якому зібрані основні матеріально-історичні експонати та матеріали, що в повній мірі розповідають про життя відомої людини.

Використана література

1. Капитоненко Н.А. Дом-музей А.П.Чехова в Сумах: путеводитель. Харьков: Прапор, 1982. С. 10–13.
2. Макарова В.А., Макарова Л. А., Шейко В. К. Сумщина в долях трьох геніїв [П. І. Чайковський, А. П. Чехов, С. В. Рахманінов: альбом]. Суми: Фолігрант, 2014. С. 138–141.
3. Сапунин П.А. Чехов на Сумщине. Сумы: Ред.-изд. отдел обл. упр. по печати, 1993. 106 с.
4. Шалюгін Г.О. Чехов Антон Павлович. Енциклопедія історії України у 10 т. / редкол.: В. А.Смолій (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10: Т–Я. С. 540.

Сугоняко Діана Русланівна

студентка 2 курсу

*Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*

(Науковий керівник: к.п.н. С. Авхутська)

ПИЛИП ОРЛИК І ЙОГО «ПАКТИ Й КОНСТИТУЦІЇ ЗАКОНІВ І ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО»

Пилип Орлик – український політичний, державний і військовий діяч, Генеральний писар (1702-1709), гетьман Війська Запорозького у вигнанні (1710-1742), поет, публіцист. Представник шляхетського роду Орликів (чеського походження). Пилип Орлик залишив після себе багато листів і великий рукописний «Щоденник» («Diariusz Podrozny»). Він був найближчим сподвижником І. Мазепи [5].

«Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького» – це договір, що був укладений 5 квітня 1710 р. в Бендерах (Молдова) між новообраним гетьманом Пилипом Орликом, козацькою старшиною і козаками Війська Запорозького. «Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького» дійшли до нашого часу в кількох редакціях: головний та скорочений тексти латинською мовою, а також ще один головний – староукраїнською [6, с. 18-19].

В історіографії цей договір має різні назви: «Конституція Пилипа Орлика», «Бендерська конституція», «Перша конституція України», «Конституція Війська Запорозького», «Українська конституція», «Договір», «Хартія», «Угода», «Акт», «Конституція», «Державна конституція», «Козацька конституція», «Конституція Української гетьманської держави». Цю угоду можна віднести до найбільш визначних пам'яток української, та й не тільки української, а й європейської правової думки того часу. Дослідженням цієї Конституції займалися багато науковців-дослідників. Назвемо тільки найбільш відомі прізвища: Б. Крупницький, В. Смолій, О. Вовк, О. Кресін, Т. Чухліб.

Із праць дослідників цієї теми можна виділити «Пакти і Конституції» Української козацької держави (до 300-річчя укладення) за редакцією українського історика, директора Інституту історії України НАН України, доктора історичних наук, академіка НАН України В. Смолія. Також праця дослідниці О. Вовк «Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія». Цінні дані

праці тим, що у виданнях відтворено тексти оригіналу староукраїнською мовою. Головна думка цих праць така, що «Пакти і Конституції» – це неповторна пам'ятка «вітчизняної політико-правової думки раннього нового часу».

Конституція складається з преамбули і шістнадцяти розділів, у яких закріплюється розподіл влади та описуються механізми управління державою. Говорячи сучасною мовою, в Україні за конституцією встановлювалася парламентська республіка. Основою її мало стати загальне виборче право, виборність усіх цивільних і військових посад і принцип поділу влади на виконавчу і судову. Законодавча влада надавалася Генеральній Раді, яка повинна була стати парламентом і працювати сесійно тричі на рік. Найвищу виконавчу владу уособлював гетьман разом з генеральною старшиною. Щодо судової влади, то встановлювався Генеральний Суд, який уповноважений розглядати всі судові справи державної ваги [4].

Як зазначено у праці В. Матях, однією з цілей розробки і прийняття Конституції 1710 р. було «здійснити таку важливу справу, як виправлення і піднесення своїх принижених прав та вольностей». Однією з морально-етичних тем Конституції Орлика є зовсім нове поняття того часу – поняття Батьківщини.

Оригінальний рукопис староукраїнською із особистим підписом Пилипа Орлика та печаткою Війська Запорозького зараз зберігається у Російському державному архіві давніх актів. Цей документ було виявлено українськими дослідниками у 2008 році. Рукопис скороченої версії договору латиною зберігається в Національному архіві Швеції. Цей документ відрізняється від інших тим, що він не містить преамбули, присяги новообраного гетьмана та підтвердження Карла XII на обрання Пилипа Орлика гетьманом. Весь документ містить лише скорочений виклад 16 статей [2; 3].

У 2021 р. з ініціативи Президента Володимира Зеленського в Україну було доправлено оригінал Конституції Пилипа Орлика для тимчасового експонування в межах святкування 30-ї річниці незалежності. Всі охочі мають змогу побачити цей історичний документ з 16 серпня до 14 листопада 2021 р. в Софійському соборі в Києві. Конституція Пилипа Орлика (1710) прибула в Україну вперше за 311 років з часу свого створення. Переговори тривали багато місяців, адже шведська сторона була готова надавати лише копії документа. Але завдяки наполегливій роботі

МЗС, Посольства України в Королівстві Швеція, Міністерства культури Національний архів Швеції погодився надати в позику оригінал латиномовної версії Конституції Пилипа Орлика [1].

Отже, Конституція Пилипа Орлика – визначна пам'ятка українського права, можна сказати, що його зародження. Вона значно випереджала свій час. У Конституції Пилипа Орлика було розроблено модель вільної і незалежної держави, що мала базуватися на демократичних засадах суспільного життя. Справедливо вважається першою демократичною Конституцією світу.

Джерела та література

1. «За ініціативою Володимира Зеленського до України вперше в історії привезли оригінал Конституції Пилипа Орлика». - URL: <https://www.president.gov.ua/news/za-iniciativoyu-volodimira-zelenskogo-do-ukrayini-vpershe-v-70093>
2. «Пакти і Конституції» Української козацької держави (до 300-річчя укладення)» / Відп. ред. В. Смолій; упорядники М. Трофимук, Т. Чухліб. НАН України. Інститут історії України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; Державна архівна служба України; Центральний державний історичний архів, м. Київ. Львів: Світ, 2011. 440 с.
3. Вовк О. Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія / Архіви України. 2010. № 3-4. С. 145-166.
4. Кресіна І., Кресін О. Гетьман Пилип Орлик і його Конституція. Київ: ПБП «Фотовідеосервіс», 1993. 80 с.
5. Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик (1672-1742). Його життя і доля. – Мюнхен: Видавництво «Дніпрова хвиля», 1956. 79 с.
6. Чухліб Т. Ідеальна держава в Україні? Козацький проект 1710 року. - К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 103 с.

Тарасова Лілія Володимирівна
студентка 4 курсу

*Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.і.н. О. Вовк)*

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ МЕШКАНЦІВ СУМЩИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.)

Повсякденне життя населення під час Другої світової війни становить значний науковий інтерес, бо вона стала випробуванням для всього суспільства і призвела врешті до зміни способу його існування в цілому, зачепивши так чи інакше кожного окремого громадянина. Внаслідок війни, постали нові складні проблеми, загострились старі і виявились слабкі місця суспільного буття.

У серпні 1941 року нацистська армія підступила до Сумської області і почалось поступове завоювання її території, а 19

жовтня Сумщина була повністю окупована. Два роки тривав окупаційний режим у цій області, лише 19 вересня 1943 року був звільнений останній населений пункт.

Після вторгнення на територію Сумщини, гітлерівці приступили до реалізації своїх планів, починають вводити свої порядки.

Зразу ж був виданий наказ про введення комендантського часу, згідно з яким населенню заборонялося «перебувати на вулиці з 18 години вечора до 6 години ранку. Хто з'явиться на вулиці раніше вказаного часу – буде заарештований» [2, с. 10].

Все населення проходило обов'язкову реєстрацію. Старости та бургомістри вели облік людей, реєстрували вибулих і прибулих. Місцевим жителям „понад 16 років життя” видавалися тимчасові посвідчення, які вони повинні весь час носити при собі. Такий порядок був введений для полегшення нарахування і стягнення подушного податку.

Складовою частиною діяльності окупаційного режиму була політика примусової праці. Часто робота бірж праці була далека від організації вільного найму, а зводилася до здійснення примусової реєстрації і використання робочої сили шляхом застосування штрафів, ув'язнень, конфіскації майна, тілесних покарань. Всі громадяни віком від 18 до 50 років були зобов'язані зареєструватись при дільничних конторах біржі праці, одержати робочу картку і щодня відмічатися в конторі до одержання постійної роботи.

Окупаційна влада в селі одразу почала встановлювати управління на селі. На три-чотири села припадав один комендант, при якому було кілька військових і перекладач. Для управління людьми призначалися старости і поліцаї, як правило з місцевих мешканців [1, с. 85].

Повсякденне виробниче життя селян складалося з двох частин. Перша – робота у колективному секторі, друга – робота на присадибній ділянці. У колективному секторі контроль за виконанням робіт здійснював староста, а також агроном від районного земельного органу. За порушення технологій винуваті несли різного роду покарання, у першу чергу – штрафи, але мали місце і застосування фізичної сили з боку представників німецької влади.

Селяни наділялися землею для одноосібного користування і об'єднувалися у хліборобські спілки. Для забезпечення догляду за громадськими господарствами та хліборобськими спілками

райони були поділені на ділянки, які мали назву опорні пункти. Опорними пунктами керували німецькі офіцери.

Селяни не мали права для своїх потреб забити вигодувану ними ж свиню чи курку, потрібно було брати дозвіл на це у керівників агропунктів. Але дозволи на забій живності видавалися селянам та робітникам «з умовою здачі до Заготскоту однієї годованої свині такої ж самої ваги». Торгівля продуктами харчування на базарі дозволялася у разі, якщо «на руках буде довідка від старшини села, що державні поставки з продуктів виконані» [2, с. 11].

Запроваджувалось й оподаткування селян. Населення окупованої території було зобов'язане виконувати поставки, встановлені органами влади. Плани здачі постійно збільшувалися. Побутові умови селян в окупації не надто змінилися. Вони проживали за рахунок власних господарств. Вироблену сільськогосподарську продукцію можна було продавати на місцевих базарах якщо «на руках буде довідка від старшини села, що державні поставки з продуктів виконані» або обмінювали на товари, які приносили на обмін мешканці міст.

Важливою складовою духовного життя суспільства в умовах окупації була реалізація освітніх запитів населення. Під час окупації не припинялась робота шкіл. За проведенням освітньої роботи серед молоді слідувала обласна організація «Просвіта», в районах діяли районні відділи пропаганди і просвіти. Всі діти шкільного віку повинні були відвідувати школу: навчання у школах дітей віком 7-11 років було обов'язковим. Були вказівки від німецького керівництва про створення спеціальних шкіл і залучення в них молоді.

Німці на окупованій території „відродили” культурне життя. В період німецької окупації в області працювали музеї, бібліотеки, історичні архіви, друкувалися газети [2, с.20-21].

Таким чином, війна стала суворим та важким випробуванням для всього нашого народу. Побутова сторона в повсякденному житті населення в роки Другої Світової війни теж відобразила в своєму змісті негативний вплив екстремальних умов воєнного часу. Радянські люди в тилу, як і на фронті, витримали це випробування з честю.

Джерела та література

1. Перехрест О. Г. Сільське господарство України в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.). Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2010. 150 с.

2. Розсекречені документи періоду нацистської окупації Сумської області 1941-1943 років. (Огляд документів) /Автор-упорядник В. А. Марченко. Суми, 2003. 50 с.
3. Сумщина в історії України: Навчальний посібник / В. Балашов, Л. Белінська, А. Близченко, В. Голубченко, В. Звагельський. Суми: Видавництво «МақДен», 2005. 496 с.

Токаренко Ігор Олександрович

студент 4 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.п.н. С. Авхутська)

ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ КИЇВСЬКОЇ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ 1943 РОКУ

Проведення Київської наступальної операції мало величезне військово-стратегічне та політичне значення. Був створений стратегічний плацдарм, який у подальшому забезпечив звільнення всієї України від німецької окупації, а також відкрив шляхи для наступу Червоної армії в Європу.

Було досягнуто просування армій вглиб фронту на 150 кілометрів у західному напрямку, та створено базу для плацдарму на Дніпрі, довжина якої становила 500 кілометрів.

Окрім цього, успішно проведена Київська наступальна операція зміцнила позиції вищого керівництва СРСР на міжнародній арені. Дана операція значно підняла авторитет Радянського Союзу і його Збройних Сил у світі [6, с. 185-186].

Також, визволення Києва та форсування Дніпра стали одними з основних причин відкриття другого фронту.

Якщо говорити про втрати воюючих сторін, то навіть дотепер тривають дискусії з даного питання. Спробуємо розглянути основні твердження щодо втрат радянської та німецької армії під час Київської наступальної операції та зробити загальний висновок.

Більшість істориків посилаються на працю генерала Г. Кривошеєва «Росія і СРСР у війнах ХХ століття. Втрати Збройних Сил. Статистичне дослідження», за якою втрати 1-го Українського фронту під час Київської наступальної операції становлять 6491 осіб, 271 танків та самохідних артилерійських установок, 104 гармати та міномети, 125 бойових літаків. Проте ці дані лише про саму операцію 3-13 листопада, не наводяться дані про втрати на фронтах, які передували операції, проте були

складовою її підготовки. Загалом у російській історіографії дублюються дані Г. Кривошеева [4, с. 310].

Аналогічну статистику повторюють автори видання «Україна у полум'ї війни», яка була видана співробітниками Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України.

Якщо говорити про дані німецьких історикознавців щодо військових втрат радянської армії, то вони посилаються у своїх роботах на видання «Гриф таємності знято. Втрати Збройних Сил СРСР у війнах, бойових діях і військових конфліктах» [1].

Дослідники І. Патриляк та М. Боровик стверджують: «Під час Київської операції Червона армія втратила понад 800 тис. солдатів та офіцерів», а В. Король зазначає, що «за офіційними даними у боях за Київ і Дніпро в цілому загинуло 417 тис., а за іншими даними – понад 1 млн осіб» [5].

Якщо говорити про загальні втрати радянської армії під час форсування Дніпра та визволення Києва, то, як правило, сучасна історіографія вказує цифру яка близька або дорівнює 417 тисячам осіб.

Але це дані за Київську наступальну операцію разом з «битвою за Дніпро», тому чітко визначити які бойові втрати під час операції не можна.

У праці «Стратегічні та фронтові операції на території України у 1943 – 1944 роках» автори використовують дані комісії, яка у 1980-х рр. працювала над підрахунком втрат у ході німецько-радянської війни [2].

Сучасні українські воєнні історики пропонують наступну статистику: втрати в Київській стратегічній операції – 6491 особа вбита, 24078 осіб поранено.

Тож, як ми бачимо, питання визначення втрат під час Київської наступальної операції зі сторони радянської армії досить дискусійне. На нашу думку, варто приділяти увагу даним останніх досліджень, які провели українські воєнні історики, проте вважати цю інформацію за істину не варто, адже точної інформації з даного питання ми не зможемо знайти.

Щодо німецьких втрат, то усталена думка також відсутня. Автори «Історії Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу 1941 – 1945 рр.» стверджують, що під час Київської наступальної операції німецькі війська зазнали наступних втрат: 12 дивізій в кількості 41 тис. солдатів та офіцерів, а також 1200 гармат і

мінометів, 600 танків і самохідних гармат, 90 літаків, 1900 автомашин і багато іншої бойової техніки [3, с. 312].

Схожі дані ми можемо знайти у праці «Україна у полум'ї війни», а також у «Історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр.», проте тут більш детально розписані дивізії, які були знищені радянською армією, а саме 9 піхотних, 2 танкові та 1 моторизована.

Сучасні українські історики О. Лисенко та І. Муковський наводять дані про 12 піхотних дивізій, а також 2 танкових та 1 моторизовану. За їхніми даними, німці втратили в районі Києва 15 тис. убитими, 26 тис. пораненими і 6 тис. полоненими [3, с. 313].

Тож як ми бачимо дані досить різні, проте як у випадку з радянськими військами похибка доволі не велика, більшістю своєю, дослідники спираються на 41 тисячу втрат особового складу, в тому числі вбитими, пораненими та полоненими а також кількість дивізій від 12 до 15.

Варто також додати, що різні аспекти підготовки, перебігу та результатів Київської наступальної операції створюють доволі багато дискусійних питань, серед них вже вище розглянуті питання втрат військ, а також такі питання, як роль і місце операції у світовій історії, та загальна оцінка результатів операції.

Отже, результат Київської наступальної операції мав важливе військово-стратегічне та політичне значення. Після закінчення операції радянська армія змогла просунути лінію фронту на 150 кілометрів, та створити сприятливі умови для формування плацдарму на Дніпрі, довжиною 500 кілометрів який в подальшому послужив опорою при визволенні України та наступі на Європу.

Також проаналізувавши літературу, ми дійшли висновку, що єдиної думки щодо військових втрат під час цієї операції немає, тому можна спиратися на дослідження сучасних українських воєнних істориків.

Джерела та література

1. Гриф секретности снят. Потери Вооруженных Сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах. Статистическое исследование / [под ред. Г. Ф. Кривошеева]. Москва: Воениздат, 1993. 416 с.
2. Грицюк В. М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України. Київ : НАН України. Інститут історії України, 2010. 150 с.
3. Кидонь В.І. Київська наступальна операція 1943 року: історіографія: дис. канд. істор. наук : 20.02.22. Київ, 2018. 418 с.
4. Київ очима ворога: дослідження, документи, свідчення / Ін-т історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років». Київ, 2012. 504 с.

5. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: ПП Лисенко М.М, 2010. 590 с.
6. Рамазанов Ш. Ш. Київська стратегічна наступальна операція / Ш.Ш. Рамазанов. Сторінки історії. Збірник наукових праць. Вип. 46. Київ: Кपी ім. Ігоря Сікорського, 2018. С. 176–187.

Усова Євгенія Вікторівна

студентка 4 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.і.н. О. Вовк)

ВПЛИВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ В УРСР

Більше тридцяти років назад сталась велика техногенно екологічно-гуманітарна катастрофа, спричинена двома тепловими вибухами і подальшим руйнуванням четвертого енергоблока Чорнобильської атомної електростанції, розташованої на території України (колишньої УРСР), в ніч на 26 квітня 1986 року.

Це спричинило негативні наслідки не тільки для території України, а й Білорусі, Росії та ряду європейських країн. Також ця катастрофа вплинула на здоров'я та побут звичайного населення. Люди гинули не лише від механічних пошкоджень внаслідок аварії, а й від супутних хвороб, визваних радіацією: пухлини, лейкімії, серцево-судинних захворювань та ін. Тому населення витримало на собі цілий комплекс негативних наслідків: радіаційне облучення, психологічний стрес, евакуацію.

Чорнобильська катастрофа мала і політичні наслідки. На той час керівництво Радянського Союзу проголосили гласність і відкритість. Однак надзвичайна ситуація на ЧАЕС засвідчила фальшивість гасел. Розуміючи, що екологічна катастрофа такого масштабу матиме негативні наслідки для комуністичного режиму, керівництво СРСР обрало курс на її замовчування. Уся інформація про Чорнобильську катастрофу одразу опинилася під ідеологічним контролем КПРС і КГБ. Перша інформація про трагедію надійшла зі Швеції, і Сполучені Штати та інші країни використовували різні механізми, аби оцінити шкоду [2, с.9].

Лише 14 травня лідер СРСР Михайло Горбачов виступив на центральному телебаченні, офіційно визнавши трагедію на ЧАЕС. Ось так він пояснив свої дії через 20 років після трагедії: «Треба було терміново давати інформацію, тому що у Швеції

раптом відгукнулися тим, що там опади. А перша інформація наша – де б ви її не перевіряли і не дивилися – була така, що сталася аварія, але про вибух котла ніхто не казав», – пояснив він кореспонденту американського телеканалу [1, с. 15].

Чорнобильська трагедія засвідчила неготовність державної верхівки підпорядкувати політичні інтереси гуманістичним цінностям життя і здоров'я людей. Щоб продемонструвати, буцімто ніякої небезпеки радіації немає, партійне керівництво не відмінило першотравневу демонстрацію. На Хрещатик за п'ять днів після аварії вивели сотні тисяч людей, в тому числі школярів. Наступного дня всі газети рясніли парадними повідомленнями. Тим часом на вкрай обережні поради від міністра охорони здоров'я щодо заходів безпеки спромоглися аж 9 травня.

Чорнобильська катастрофа стала одним із каталізаторів розпаду СРСР. Спроби Москви приховати правду про її наслідки, недостатні заходи безпеки і допомоги потерпілим похитнули віру в «гуманність» комуністичної ідеї навіть у найлояльніших прихильників. Радянська влада продемонструвала кричущу безвідповідальність за долі людей.

Історик Іван Патриляк каже, що, на його думку, якщо б Чорнобильська катастрофа не сталася, Радянський Союз проіснував би трохи довше: «Економічний резерв був би розтягнутий на більший період. Це по-перше, а по-друге на території України продовжувався б летаргійний сон. Те, про що в Москві в 85-86-му вже писали в журналах, в Україні за те ще викликали в КДБ. Тобто Щербицький зробив такий заповідник застою. Власне Чорнобиль був таким поштовхом, який цей заповідник застою остаточно повалив» [3, с. 3].

Хоча чимало людей були незадоволені радянським режимом роками, саме ядерна катастрофа, її наслідки та невдалі спроби керівництва СРСР применшити масштаби трагедії, вплинули на політичну активність людей:

Перші громадські організації, почали формуватися саме навколо теми аварії на Чорнобильській АЕС. Незабаром такі дві організації як «Зелений світ» та Союз «Чорнобиль» перетворилися у потужну політичну силу. У післяаварійний період посилилися екологічні та національно-демократичні рухи, передусім в Україні. 26 квітня 1988 року в Києві відбулася перша несанкціонована демонстрація під гаслами – «Геть АЕС з України», «УКК – за

без'ядерну Україну», «Не хочемо мертвих зон», «АЕС – на референдум», «Промисловість, землю, воду – під екологічний контроль», «Кожному – персональний дозиметр». У багатьох регіонах, як на сході, так і на заході, люди виходили на акції протесту проти будівництва нових і експлуатації старих атомних електростанцій [4, с. 2].

Тому можна зробити висновок, що до аварії Чорнобильська АЕС була одним із символів економічної потуги Радянського Союзу. Після – стала символом нехтування керівництвом безпекою та здоров'ям власного населення. А також викликом, відповісти на який Радянський Союз зміг лише ціною власного існування. У післяаварійний період посилилися екологічні та національно-демократичні рухи, передусім в Україні. Серед населення почало простежуватись негативне ставлення до влади, яка замовчувала цей інцидент, що стало причиною до створення громадських організацій, які перетворилися у потужну політичну силу. Постраждало багато людей, у котрих з'являлись тяжкі, а також і невиліковні хвороби.

Література

1. Давыдова А. Зона вне времени. Газета «СН– Столичные новости». 2006
2. Горбачов Б. Хто «замилює» правду про причини Чорнобильської аварії? // Дзеркало тижня 2002. №26. С. 8 – 9.
3. Хілько І. Чорнобиль нам не забути ніколи // Запорозька Січ, 2008. №82. С.3.
4. Долін Г. Закриття Чорнобильської АЕС – одна з визначних подій ХХ віку // Україна і світ сьогодні, 2000. №50. С. 1–5.

***Фірсова Маргарита Віталіївна**
студентка 4 курсу історичного факультету
ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ МІСЬКОЇ СИМВОЛІКИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА ТА ХАРКОВА)

Отримання перших емблем українськими містами, пов'язують з введенням у них самоврядування на основі магдебурзького права, і як наслідок отриманням так званого «гербового привілею». Аналізуючи цей процес, можна із впевненістю сказати, що не все так однозначно. Проблеми з отриманням перших міських емблем наявні, наприклад, у Києва та Харкова. Київ, хоча і отримав самоврядування, на відміну від Харкова, офіційного документу щодо «пожалування» герба місту ми не знаходимо. Про першу міську емблему, яка побутувала з кінця XV ст. ми дізнаємося лише

з непрямих джерел (гербовники Конрада Грюненберга, та, власне, київська міська печатка). Аналогічну ситуацію має місто Харків, про перший герб ми дізнаємося зі свідчень XVIII ст. Перші герби Києва і Харкова дуже схожі, що вказує на приналежність їх до руського геральдичного кола. Натягнуті луки зі стрілами на синьому (Київ) та жовтому (Харків) полі. Символіка гербів відображала тогочасний стан міст. Ці емблеми побутували до 1780-х років.

Разом із тим уже з початку XVIII ст. в Російській імперії відбуваються помітні зрушення в розробці офіційної міської символіки. Вони пов'язані із започаткуванням герольдмейстерської контори з посадою герольдмейстера. В 30-х роках XVIII ст. створювалися проекти нових гербів українських міст, але затвердженні вони були лише в 80-х роках XVIII ст. Герб Харкова (1781 р.) вказував на особливості краю, зокрема символізував його природні багатства. Фігури герба були новими для міста, чого не скажеш про Київ, нова емблема якого (1782 р.) містила зображення Архангела Михаїла – покровителя Києва, яке з давніх часів містилося на гербі Київського воєводства.

У середині XIX століття змінюються погляди імперської влади щодо державних, в особливості міських символів, герби втрачають свою індивідуальність і набувають загальноприйнятих монархічних атрибутів. Герб Харкова (1781 р.) намагалися замінити зовсім незрозумілою для більшості містян емблемою з відірваною кінською головою, місцеве дворянство виступило категорично проти нового герба і був повернутий попередній, але до нього були додані імператорська корона і обрамлення дубовим напіввінком. Значних трансформацій передбачав зазнати герб Києва, до якого додавалася шапка Мономаха, як показник міста, яке було центром великих князівств періоду феодальної роздробленості. У лютому 1917 року за проханням містян було змінено Олександрівську на Володимирську стрічку, але новий герб не встиг увійти в ужиток через його відміну в листопаді 1917 року. Герб Харкова також передбачалося змінити, але новий проект так і не було ухвалено. Загалом, упродовж XVIII-XIX століть міська геральдика Києва та Харкова пройшла складний шлях становлення та еволюції, були сформовані правила практичного використання головного міського символу, як на рівні діловодства, так і репрезентації місцевого суспільства. Особливо важливим є той факт небайдужості містян, насамперед дворянства до свого

головного символу, втручання в міську символіку ми спостерігаємо з середини XVIII ст. і до відміни гербів в 1917 році як таких.

В Радянській Україні в умовах тоталітарної системи, міські герби на кілька десятиліть взагалі вийшли з ужитку і були замінені єдиними для всіх державними та партійними ідеологічними символами. Проте, політичні зміни та масове зростання зацікавлення міською геральдикой в 60-і роки ХХ століття дали поштовх до подальшого розвитку герботворення. Почався перехід до офіційного затвердження міських символів. Однак, нова радянська міська символіка 60-х – 80-х років ХХ ст. також мала ідеологічно-пропагандистський характер.

В Україні перші міські герби ввели Донецьк, Київ, Миколаїв, Одеса, Харків. У цих гербах за вказівками партійних і державних органів обов'язково мали знайти відображення головні риси сучасних міст, їх героїчне, воєнне і революційне минуле. В гербах часто використовувалися одноманітні фігури, такі як: серп і молот, п'ятикутна зірка, колос пшениці, модель атома тощо. Так, в гербі столиці України – Києві було зображення серпа і молота. Радянський герб Харкова, повною мірою віддзеркалював індустріальний та науковий розвиток міста, позначав Харків, як розвинутий промисловий та культурний центр СРСР. З цього можна зробити висновок, що радянська міська геральдика майже повністю відмовилася від історичної (дорадянської) спадщини у міському герботворенні.

Проголошення незалежності України в 1991 році викликало необхідність у створенні нових державних символів. Після затвердження державних, відбулося й системне впровадження міських. В першу чергу гербів. Повернення їм первісного значення стало не тільки відродженням певної традиції, але й важливим аспектом у формуванні історичної свідомості та культури в Україні. Так, у 1995 році відбулося відновлення історичних гербів Києва та Харкова. Ці емблеми мають історичне минуле і складаються суто із традиційні символів, які представляють міста протягом століть. Для Києва – це покровитель Архангел Михаїл, для Харкова Ріг достатку і Кадуцей, що символізує природні багатства краю. Крім офіційного, всім відомого з давніх часів символу – герба, з 2010-х рр. виходячи з маркетингових стратегій починають активно розроблятися і популяризуватися міські логотипи. У багатьох містах, таких як Київ, менше у Харкові, вони активно використову-

ються, поряд з гербом, презентуючи місто, як туристичне, спортивне і т. п. формуючи міську специфіку задля здобуття конкурентних переваг.

Таким чином, герби продовжують виконувати свої традиційні функції в офіційному діловодстві міста, маркують міські владні структури, вказуючи на самобутність і самостійність міст. Разом із тим у зв'язку сучасних умов міського життя традиційні символи – герби зазнають трансформацій у своєму використанні і функціях. Сьогодні, використання гербів не обмежується в рамках офіційного, суто класичного життя міста. Герб стає об'єктом зображення в різних варіаціях та інтерпретаціях, як прикраса міста. Наявні зображення герба в різного роду печатній продукції (листівки, візитівки, туристичні путівники). Попри все, герб, як традиційний символ, слугує особливим місцем пам'яті, через яке на рівні культурної пам'яті містяни сприймають вже загальноприйнятту версію минулого, традиції і легенди свого міста. Створені протягом останніх років міські логотипи стали феноменом сучасності. У зображеннях часто немає історичного підтексту і за своїм змістом вони дуже прості. Разом із тим у них дуже потужний посил, який допомагає туристам запам'ятати місто, а його жителям пам'ятати про сильні його сторони. Тобто, у поєднанні існування/використання офіційного герба і логотипів, створюється неповторний образ міста.

Література

1. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків: «Дельта», 1993. 256 с.
2. Ганаба С. О. Символічний простір міста як простір пам'яті // Кам'янець-Подільський. Національний університет ім. І. Огієнка. Філософія, № 6, 2016. С. 4 – 10.
3. Гербы губерний и областей Российской империи. Санкт-Петербург. 1880. 83 с.
4. Гречило А. Б. Українська міська геральдика: тенденції розвитку. Київ-Львів: УГТ. НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. 1998. 192 с.
5. Декреты Советской власти. Т. 1. Москва: Гос. изд-во полит. литературы, 1957. 620 с.
6. Декреты Советской власти. Т. 2. Москва: Гос. изд-во полит. литературы, 1959. 698 с.
7. Зайцев Б. П., Куделко С. М., Мигаль Б. К. Герб міста Харкова. Харків: «Каравела» - «РА», 1996. 72 с.
8. Мусієздов О. О. Міська ідентичність у (пост) сучасному суспільстві: український досвід. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 348 с.
9. Похлебкин В. В. Словарь международной символики и эмблематики. Москва: «Международные отношения», 2001. 560 с.
10. Саратов И. Е. История харьковских гербов. Харьков: Майдан, 2008. 328 с.

Ходун Едуард Олегович
магістрант 2 року навчання
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ПРАВОВІ НОРМИ ІСНУВАННЯ ТА ФАКТИЧНИЙ СТАН РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В СРСР ДО ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Вже декілька поколінь людей сприймають релігійні переконання як частину приватного життя, проте діяльність церков та релігійних об'єднань і дотепер має як загальнодержавне, так міжнародне значення.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю об'єктивного та неупередженого використання досвіду державно-церковних відносин для уникнення зайвих суперечностей у ході сучасного розвитку держави.

Значний внесок у дослідження теми конфесійної політики Радянського Союзу сучасні науковці О. Бєглов, О. Васильєва, Д. Кірбі, С. Майнер, М. Одинцов, Д. Поспєловський, Л. Регельсон, А. Роккуччі, К. Хаттена, Т. Чумаченко, М. Шкаровський, В. Якунін.

Разом з тим поза увагою більшості наукових досліджень залишаються приховані від поверхневого погляду принципи, у відповідності до яких радянська влада спрямовувала свої зусилля не на тотальне знищення релігійності, а на підпорядкування Церкви партійно-державній структурі та «використання її на користь своєї зовнішньої політики, бачачи в ній союзника у справі залучення світової громадської думки на бік зовнішньополітичних ініціатив СРСР» [9, с. 1].

«Скасування всіх і всіляких національних та національно-релігійних привілеїв та обмежень» [2, с. 40] – такі засади проголошували більшовики в «Декларації прав народів Росії» від 2/15 листопада 1917 року. А згідно Конституції 1918 року Радянська Росія взагалі вважала себе місцем притулку жертвам утисків свободи совісті: «Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка надає право притулку всім іноземцям, що піддаються переслідуванню за політичні та релігійні злочини» [5]. Втім, як зазначає Р. Пайпс «в більшості радянських законів того часу за ліберальною назвою декрету навмисно приховувалась його істинна тоталітарна сутність» [6].

Попри запевнення, що потрібно «дбайливо уникати всякої образи почуттів віруючих» [8], вже з листопада 1917 року починаються перші вбивства віруючих та духовенства. Радянська влада також намагалась послабити церкву через стимуляцію внутрішніх протиріч між церковними ієрархами та створення альтернативних церковних структур, які будуть лояльними до діючої ладу.

Після смерті патріарха Тихона у 1925 році почались труднощі в управлінні РПЦ. Адміністративний тиск, закриття храмів та терор поставили церкву на межу виживання. Кількість церков та інших культових споруд на території всього СРСР на 1941 рік становила 3021, з яких майже 3 тисячі знаходили на територіях, приєднаних у 1939-1940 роках [1, с. 98]. Згідно деяким західним джерелам за часи між 1918-м та кінцем 1930-х років кількість загиблих православних священнослужителів дорівнює 42 тисячам [10, с. 11], живими на 1941 рік лишались 5665 кліриків усіх православних юрисдикцій [7, с. 168], більшість з яких несли своє служіння на нещодавно приєднаних до СРСР західних землях.

Перепис населення, який мав місце у 1937 році виявив, що із 98,4 млн громадян СРСР віруючими себе назвали 55,3 млн повнолітніх, основна частина яких відносила себе до православного сповідання [3, с. 125].

Декларуючи забезпечення прав віруючих та навіть їх захист, більшовики насправді не тільки оголошували свою ворожість до будь-якого прояву релігійності [4, с. 32-33], а й прикладали максимум зусиль, щоб фізично знищити на теренах своєї країни релігійний світогляд разом з його носіями.

Вивчення сумного досвіду використання тоталітарними режимами релігійних спільнот для власних політичних цілей, спонукає звернути увагу на сьогоднішній день, яке потребує деполітизації церковного життя, а також конструювання доцільних моделей державно-церковних та міжконфесійних відносин на сучасному етапі формування правової держави та громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Гордун С., священник. Русская православная церковь при святейших патриархах Сергии и Алексии. *Вестник русского студенческого христианского движения*. 1990. № 18. С. 82–142.

2. Декреты Советской власти. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1957. Т. 1. 640 с. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/peoples.htm> (дата звернення: 12.11.2021).
3. Емельянов Н. Е., Хайлова О. И. Гонения на Русскую православную церковь (1917-1950-е гг.). *Россия и современный мир*. 2008. 4 (61). С. 111–128.
4. *Известия ЦК РКП (б)*. 1921. № 33.
5. Конституция Российской Социалистической Федеративной Советской Республики. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1918.htm#1> (дата звернення: 11.11.2021).
6. Пайпс Р. Русская революция. URL: http://yakov.works/libr_min/16_p/ay/ps_41.htm (дата звернення: 11.11.2021).
7. Поспеловский Д.В. Русская православная церковь в XX веке. Москва: Республика, 1995. 494 с.
8. Решения КПСС и Советского государства о религии и церкви. URL: <http://istorijarossii.narod.ru/oreligii.htm> (дата звернення: 12.11.2021).
9. Шкаровский М.В. Сталинская религиозная политика и Русская Православная Церковь в 1943-1953 годах. *Acta Slavica Iaponica*. 2009. № 27. С. 1–27.
10. Harvalikova V. Role the Russian Orthodox Church during the 2nd World War. Praha, 2009. 59 p.

Чабанова Дар'я

студентка 3 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Півень Максим

студент 3 курсу

ННІ історії, права та міжнародних відносин

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

(Науковий керівник: к. і. н. І. Кедун)

ДАВНЬОРУСЬКІ ПАМ'ЯТКИ НА ТЕРИТОРІЇ СМТ. ВОРОНІЖ

Територія Сумської обл. була заселена вже у часи пізнього палеоліту. Про це свідчить місцезнаходження кісток тварин і залишки крем'яних знарядь праці. Втім за даними місцевого краєзнавця, археолога І.С.Абрамова, на рубежі IX ст. цю територію стало заселяти слов'янське плем'я сіверян. Біля північної околиці селища ще на початку XX ст. існувало декілька курганів-могильників. Після вивчення знахідок зроблено висновок, що вони датуються IX-XI ст. нашої ери.

Краєзнавці стверджують, що про давність Воронежа свідчать могили розкидані в околицях селища, а в центрі можна простежити велике городище обнесене кільцевим валом. Вал зберігся до нашого часу і його можна простежити цілком. Раніше

навколо валу була вода відведена з річки Ости. Сліди рову які місцями збереглися можна побачити в деяких місцях. Деякі вчені вважають що городище утворилося в XVII ст., так наприклад вважає Лазаревський. Абрамов у своїх роботах вважає що в козацькі часи городище було лише зміцнене, а чисельні могили розкидані в околицях селища свідчать про його старовину. Здебільшого в Воронезьких могилах знаходяться рештки трупоспалення і тільки в одному місці знайдено велику групу могил за обрядом інгумації. Могили з трупоспаленням не мали решток вогнища що свідчить про те що попіл було принесено з іншого місця. Більшість могил належала сіверянам.

На сьогодні в селищі було знайдено поселення часів Київської Русі, за словам дослідників говорити про розміри, тип поселення (селище чи городище), наявність укріплень, період існування можна буде тільки після багаторічних і повномасштабних розкопок. А поки що була розвідка, яка засвідчила, що люди тут жили й у добу Давньої Русі. Коли це буде остаточно доведено, історичний вік селища Вороніж може зрости з понад 800 років до 1000. На місці розкопу археологи знайшли понад 500 фрагментів кераміки, яку тепер досліджуватимуть. Щойно відкритому поселенню вчені дадуть назву, складуть на нього паспорт і лише тоді зареєструють як пам'ятку археології.

Джерела та література

1. Літописний Вороніж на Чернігівщині // Ювілейний збірник на пошану академіка Д. І. Багалія. К., 1927. С. 462–468.
2. Звід пам'яток історії та культури України. Сумська область [Електронний ресурс] / НАН України. Інститут історії України; Центр досліджень історико-культурної спадщини України. К., 2017. 1855 с.

*Чегринець Святослав Віталійович
студент 3 курсу історичного факультету
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*

РЕПЕРЗЕНТАЦІЯ ТАБУЙОВАНИХ РАДЯНСЬКИХ ТЕМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРІ ХАРКОВА ТА ДОНЕЦЬКА

«Місця пам'яті», що присвячені Другій світовій війні, фактично відображають суть політики пам'яті, у тих містах, де вони знаходяться. Вивчення специфіки репрезентації пам'яті про Другу світову війну у Харкові та Донецьку може виявити

відмінності серед ідентичностей жителів міст, що змогло проявитися під час подій на Сході України у 2014 р.

Історіографія представлена роботами В. Естракова [1], В. Кузьмін [2], О. Мінаєвої [3] та Ф. Турченко.

Під час проведення дослідження було сформовано базу даних «місць пам'яті». Відповідно до концепції П. Коннертона, «місця пам'яті» представлені будівлями, місцями подій, пам'ятниками, меморіальними дошками, присвячені подіям та учасникам Другої світової війни. Завдяки сформованій базі даних було з'ясовано, що у Харкові 115 «місць пам'яті», що присвячені Другій світовій, водночас у Донецьку – 95. На основі бази даних було зроблено порівняння «місць пам'яті» Харкова та Донецька. В результаті цього було з'ясовано низку особливостей у репрезентації пам'яті про Другу світову.

В СРСР образ Другої світової війни використовували для створення ідеологічних та патріотичних міфів. Паралельно власна модель пам'яті про Другу світову використовували для конструювання своєї ідентичності. Проводилася комеморація та меморіалізація війни. Однак серед радянських міфів про Другу світову були відсутні теми радянських жертв, нелояльність до радянської влади та ін. Ці теми перекручувалися або замовчувалися.

Завдяки сформованій базі даних можна встановити, що серед «місць пам'яті» і Харкова і Донецька образи письменників складають лише 1 %. Причиною незначної кількості образів письменників можна виділити те, що на початку німецько-радянської війни радянські письменники брали участь у консолідації та мобілізації населення на війну і сприяли піднесенню морального трудового та військового духу в СРСР. Однак з часом радянські письменники почали доволі жорстко та категорично висвітлювати проблеми СРСР. Радянська контррозвідка стала відзначати поступове зростання антирадянських проявів та негативних політичних настроїв серед письменників. Таким чином, через те, що радянські письменники намагалися висвітлювати усю реальну сутність радянської системи, влада Радянського Союзу практично не встановлювала для них «місця пам'яті» [2].

Аналогічна ситуація і з журналістами. У Харкові на «місцях пам'яті» образи журналістів відсутні, а у Донецьку становлять лише 1 %. Практично повну відсутність образів журналістів можна пояснити тим, що радянська ідеологія представляла радянське

суспільство монолітним та не розглядала окремі його категорії. В той же час, є ще одна причина майже повної відсутності образів журналістів. Під час і після Другої світової для радянської влади журналісти були лише інструментом пропаганди, справжньою проблемою для них була цензура та маніпуляції з боку влади. Взагалі влада Радянського Союзу намагалася не допустити журналістів на фронт, і туди йшли переважно спеціалісти з пропаганди. У часи СРСР тема журналістики під час і після Другої світової, була суперечливою, необ'єктивною та предвзятою [3]. При цьому, єдиний у Донецьку пам'ятник журналістів було відкрито лише у період Перебудови.

Завдяки сформованій базі даних можна встановити, що образ астрономів серед «місць пам'яті» Харкова складає лише 1 %. У Донецьку образи астрономів відсутні. Однією причиною незначної кількості образів астрономів був той факт, що напередодні та після Другої світової війни астрономи у СРСР зазнавали особливо тяжких репресій з боку влади, у порівнянні з іншими науковцями. Єдиний пам'ятник астрономам було встановлено вже в незалежній Україні [1].

Образів церковнослужителів у Харкові на «місцях пам'яті» лише 3 % на «місцях пам'яті». У Донецьку образи церковнослужителів відсутні. Важливо зазначити ту обставину, що образи людей пов'язаних з церковною службою присвячені лише одній особі – Йосипу Сліпому. Власне пам'ятники, що присвячені Йосипу Сліпому з'явилися вже у незалежній Україні в знак солідарності з жителями Західної України, бо у СРСР Греко-католицька церква була дискредитована. Сам Йосип Сліпий сидів у Харківській тюрмі [4].

Підбиваючи підсумок, відзначимо, що на «місцях пам'яті» Харкова та Донецька представлено поодинокі образи, що були табуйовані в СРСР. І це на тлі того, що абсолютна більшість інших «місць пам'яті» про Другу світову, у цих містах, тотально представлені через призму радянського канону. При цьому у Харкові більше нерадянських та табуйованих за радянських часів образів Другої світової війни, ніж у Донецьку. Різниця, що була притаманна «місцям пам'яті» Харкова та Донецька сформувавала різні ідентичності. Як наслідок, ідентичність жителів Харкова була більш гнучкою для нерадянського сприйняття пам'яті про Другу світову, ніж у Донецьку. Ця відмінність змогла проявитися у 2014 р., коли жителі

Донецька були чи не найбільше, з-поміж інших, лояльні до встановлення російської окупації, під час так званої «Російської весни».

Література

1. Естраков В.Д. В защиту осужденных астрономов. URL: <http://old.ihst.ru/projects/sohist/document/letters/astronom.htm> (дата звернення 04. 04. 2021)
2. Кузьмин В.М. Мобилизационная и агитационная пропагандистская деятельность творческой интеллигенции в годы Великой Отечественной войны. URL: http://www.id-yug.com/images/id-yug/Book_id-yug/291-f.pdf#page=77
3. Минаева О. Д. Советские журналисты на Великой отечественной войне. URL: <http://www.journ.msu.ru/about/news/34895/> (дата звернення 04.04.2021)
4. Турченко Ф. Г., Терно С.О., Гайдай О., Кавун М. Політика і пам'ять. Дніпро – Запоріжжя – Одеса – Харків. Від 1990-х до сьогодні. За загальною редакцією Касьянов Г. Львів: ФОП Шумилович, 2018. 116с.

Черкес Ігор Володимирович

магістрант 2 року навчання

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ У ВІДНОВЛЕННІ ДЕРЖАВНОСТІ В УКРАЇНІ

4 (17) березня 1917 р. в Києві, на вулиці Володимирській, 42, в будівлі українського клубу «Родина» за участю провідних тогочасних українських політичних партій, громадських і культурних організацій, українських військових, робітників, духовенства, кооператорів та студентства було проголошено про утворення Української Центральної Ради. Це мав бути центр державотворчого руху на українських землях, вищий законодавчий орган.

Протягом березня 1917 – квітня 1918 року відбулася еволюція поглядів керівництва Центральної Ради, від автономістських до самостійницьких. Це визначало основні вектори внутрішньої політики, яку провадила УЦР. Серед головних напрямів роботи в сфері відновлення української державності необхідно виділити земельне питання, українізацію культури та освіти, створення фінансової системи й, звісно, будівництво українського війська. Аналіз діяльності Ради в перших трьох напрямках наведено в даній статті.

Від початку існування Центральної Ради її керівництво одним з пріоритетних завдань визначало розширення підтримки

серед українського селянства та формування власної політики в сфері сільського господарства.

В середині червня 1917 р. було утворено Генеральний секретаріат – виконавчий орган Центральної Ради. Генеральним секретарем земельних справ було призначено Б. Мартоса.

Станом на літо 1917 року провідні політичні партії мали відмінні підходи до вирішення земельного питання. Есери відстоювали ідею соціалізації земель, есдеки дотримувалися ідей націоналізації та передачі землі до Земельного банку, а есефи, на той час, ще не мали чіткої позиції з даного питання [2, с.65].

В Генеральному секретаріаті земельних справ намагалися узгоджувати свої плани щодо земельної реформи з Міністерством хліборобства Росії. Тимчасовий уряд, зі зрозумілих причин, блокував всі спроби Центральної Ради почати вирішення цього питання.

В період з березня по жовтень 1917 р. Українська Центральна Рада, як національний законодавчий орган, пройшла початкові етапи створення власної аграрної політики та підготовки земельної реформи. Проте темпи «вкатування» в вирішення даних питань виявилися занадто повільними в тих умовах.

7 листопада 1917 р. було проголошено III Універсал, за яким на території України скасовувалася приватна власність на удільні, поміщицькі, монастирські землі. Було підняте питання про негайну розробку нового земельного закону. Саме цей закон мав визначати, як земельні комітети будуть розпоряджатися землею до Всеукраїнських Установчих зборів. Станом на початок квітня 1918 року було розроблено проект відповідного закону, проте, через постійні зволікання, його так і не було прийнято.

Після падіння Тимчасового уряду і проголошення Української Народної Республіки постало питання про необхідність побудови власної фінансової системи. 22 грудня 1917 р. було ухвалено закон про те, що усі податки і прибутки, зібрані на території України, визнавалися частиною Державного Скарбу УНР і мали надходити до Головної Скарбниці, обов'язки якої до вироблення відповідного статуту і штатів, виконувала Київська губернська скарбниця [1, С.8].

Після прийняття 9 грудня 1917 р. закону «Про Державний банк» уряд УНР отримав правовий і оперативний простір у вирішенні фінансових проблем. Цим законом було наказано перетворити Київську контору колишнього російського

Держбанку на український Державний банк. Цим же законом скасовувалися також відділи Державного Дворянського Земельного Банку і Селянського Поземельного Банку. Ліквідація цих установ була доручена Генеральному секретареві фінансів.

Якщо аналізувати фінансову політику Центральної Ради, то можна сказати, що повноцінного утворення, власне, Державного банку не відбулося. перейменування Київської контори імперського Держбанку в український Держбанк ще не означало його реального заснування. Не було вироблено Статуту Держбанку, не було створено капіталів, не було запроваджено центральної бухгалтерії. Провінційні відділення існували цілком автономно, навіть у центральній бухгалтерії не велися зведені баланси [1, С.8].

Події Лютневої революції 1917 р., та державотворчі процеси на українських землях поставили на порядок денний необхідність розвитку гуманітарної сфери. Напрямки політики в сфері освіти та культури Українська Центральна Рада вперше окреслила 22 березня у відозві до українського народу та в резолюції Українського національного конгресу, який проходив в квітні 1917 р. На сторінках цих документів ставилися завдання щодо поширення української мови, українізації освіти, розбудови мережі національних освітніх закладів, культурних установ, підтримки української періодики, книговидавництва тощо [3, С.146].

Варто зазначити, що в напрямках освіти і культури успіхи Центральної Ради були дещо більшими ніж в інших галузях, що, частково, можна пояснити й компетентностями керівництва УЦР.

Література

1. Гай-Нижник П.П. Теоретичні засади фінансової системи Української держави у 1917 – 1919 рр. *Український історичний журнал*. 1998. № 4. С. 7–11.
2. Кудлай О. Створення та діяльність народного міністерства земельних справ Української Народної Республіки (червень 1917 – квітень 1918 р). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2011. 83 с.
3. Матвієнко Н. Освітня політика українських урядів в революційні часи (1917-1920 рр.): новітня історіографія. *Етнічна історія народів Європи*. 2013. Випуск № 39. С. 145–148.

Шеремет Олександр Романович
студент 2 курсу
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університету імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: д. і. н. **В. Абакумова**)

МАСШТАБИ ТА НАСЛІДКИ ГОЛОДУ НА ЧОРНУХИНЩИНІ (ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Трагедія 1932-1933 рр. – це безпрецедентний злочин сталінської тоталітарної системи проти українського народу, який спричинив соціальну катастрофу. Конфіскацію продовольства тоталітарний режим застосовував, як зброю масового знищення населення.

Полтавщина за ці роки зазнала величезних людських втрат. Але встановити точну цифру тих, хто загинув голодною смертю, практично неможливо. Відомості про демографічні наслідки голоду радянська влада оберігала, як найбільшу державну таємницю. Ще до війни усі документи про облік померлих під час голоду були вилучені співробітниками НКВС і назавжди зникли. Але встановити загальну кількість утрат не так вже й складно; у 1926 році в межах адміністративно – територіального поділу Полтавської області на площі 33,1 тис. кв. км. проживало 2644 тис. чоловік. За 12 років між двома демографічними переписами кількість населення Полтавщини не тільки не зросла, а навпаки скоротилась на 414,2 тис. чоловік, або на 15,7% [3, с.156-157].

Та і ця цифра не може являться остаточною, бо до її складу не увійшов природний приріст населення Полтавщини за ці роки, а він мав би становити не менше 550-570 тис. чоловік. Отже, загальні демографічні втрати, яких зазнав Полтавський край, становлять страшне число, що наближається до мільйона осіб. Скорочення чисельності населення області йшло за рахунок зменшення кількості жителів сільської місцевості. У Чорнухинському районі, як і в інших районах, скорочення сільського населення мало значний відсоток. З частково вцілілих актів запису про смерть деяких сільських рад району постає сумна статистика голодомору. Якщо по с. Мокиївка в 1932 р. зареєстровано за рік 33 смерті, то в наступному – 133, а це в 4 рази більше. Лише п'яту частину померлих становили люди старше 60 років, решта – люди працездатного віку та діти [1, с.1-65].

По Хейлівщинській сільській раді за перше півріччя 1933 р. зареєстровано 200 смертей, по Сухоносівській – 157 осіб. Аналіз

причин смерті за актовими записами показує, що в більшості випадків причини смерті просто фальсифікувались за вказівками відповідних органів. Із 100 актових записів про смерть у Мокиївській сільській сільраді, у 35 випадках причина : «параліч серця», в 11 – «по слабості». З діагнозом «запалення нирок» по Куріньківській сільраді зареєстровано 25 смертей. Цей діагноз записано як дорослим, так і дітям.

Документом історичної ваги є актові записи про смерть Луговицької сільради, де проставлено дійсні причини смерті : «від голоду», «від недоїдання».

Характерним явищем було порушення порядку реєстрації смертей, бо пухлі з голоду люди не могли навіть з'явитись в сільраду, щоб зареєструвати смерть рідних. У записах Мокиївської сільради зустрічаються дані датовані 22 травня, 27 травня, 4 червня, 23 травня, 7 червня, 12 червня, 11 червня, 8 червня, 6 червня, 7 червня, 15 червня [1, с.1-65].

Але це лише частина тих актових записів, що вціліли. По решті сільських рад ці записи, певно, знищені і цілком свідомо, бо як можна пояснити те, що збереглися записи за 1929-1931 рр. і далі за 1934 та наступні роки.

Яскравим свідченням того, що смертність на Чорнухинщині в 1932-1933 рр. була великою, свідчать дані про народжуваність по ряду сільських рад району. Інакше як пояснити те, що по Ковалях в 1926 р. народилося 90 осіб, а в 1932 р. – не зроблено жодного актового запису , в 1934 р. – тільки 26 осіб [2, с.1-50]. Наведені відомості далеко не повні, але вони жахливі.

Таблиця «Народжуваність по ряду сільських рад Чорнухинського району»

Роки	Загребельська	Ковалівська	Піско-Удайська	Поставмуцька	Харсіцька
1926	46	90	40	81	62
1931	36	-	45	62	48
1932	25	-	41	46	-
1933	17	26	34	31	16
1934	13	25	32	38	23
1939	50	45	43	66	54

Отже, аналіз демографічної статистики (а вона далеко не повна) дає змогу хоча б приблизно підрахувати втрати на Чорнухинщині в період голодомору 1932-1933 рр, а це третина населення району.

Джерела та література

1. Архів відділу РАЦСу Чорнухинського управління юстиції Полтавської області. Книга реєстрації актів про смерть по Мокиївській сільській раді за 1933рік: документ [Текст] – С.1-65.
2. Архів відділу РАЦСу Чорнухинського управління юстиції Полтавської області. Книга реєстрації актів про народження по Ковалівській сільській раді за 1929 -1935роки: документ [Текст] – С.1-50.
3. Єрмак О.П Матеріали державного архіву Полтавської області про демографічні процеси на Полтавщині в 30-ті роки: матеріали ювілейної наукової конференції присвячені 90- річчю Полтавської Вченої Архівної комісії [Текст] /: О.П. Єрмак - Полтава, 1993.- С.156-157.

Шолудько Ілона

магістрантка 1 року навчання

ННІ історії, права та міжнародних відносин,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(Науковий керівник: к.п.н. С. Авхутська)

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ ФРОНТУ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дослідження історії Першої світової війни, економічного та суспільно-політичного життя у воєнні роки нині набуває особливої актуальності. Вивчення історичного досвіду функціонування економіки в умовах війни, участі громадськості у мобілізації тилу нерозривно пов'язане з реалізацією завдань чинної воєнної доктрини України.

Велика війна 1914 - 1918 рр. призвела до фундаментальних зрушень у житті тогочасного соціуму. Нездатність російського уряду витримати напругу воєнного часу, неспроможність державних підприємств забезпечити армію необхідними предметами спорядження, масштабність й тривалість бойових дій значною мірою активізували суспільство. Вже в перші дні війни виникли громадські організації (Всеросійський земський союз допомоги хворим і пораненим воїнам, Всеросійський союз міст), які мали на меті надавати допомогу як військовим, так і цивільному населенню. До забезпечення потреб армії долучились і Тетянин комітет надання тимчасової допомоги тим, хто постраждав від військових дій; і Російське Товариство Червоного Хреста [1, с. 536–562]. Важливу роль у мобілізації тилу у воєнні роки відіграли також військово-промислові комітети (далі – ВПК), створені у першій половині 1915 р.

На території України діяло чотири обласних (11% від загальної кількості обласних комітетів імперії) – Київський, Одеський,

Катеринославський, Харківський – та близько 25 місцевих (10%) ВПК. Участь у їхньому формуванні взяли як промисловці й підприємці (М. Терещенко, М. фон Дітмар, Л. Бродський, Л. Дмитрієв), так і представники науково-технічної інтелігенції (С. Реформатський, В. Іжевський, Г. ДеМетц, М. Брайкевич), місцевої влади (Ф. Бурчак, Г. Волохін, М. Суковкін), земських органів (Ф. Лизогуб).

Відповідно до статутних документів, ВПК проголошувалися громадськими некомерційними організаціями, створеними для сприяння урядовим установам у забезпеченні армії та флоту необхідними предметами спорядження. Як юридичні особи, вони вважалися повноправними суб'єктами господарсько-економічних відносин. Структура ВПК була типовою на всій території Російської імперії: правління (президія, бюро) та відділи (секції). До складу ВПК українських губерній входили представники торговельно-промислових кіл (25,5%), науковотехнічної інтелігенції (23,0%), громадських організацій (21,1%), урядових установ (12,8%), робітників (4,4%), кооперативів, артилей, сільськогосподарських товариств (1,5%) та ін. Видатними постатями ВПК були М. Терещенко, В. Демченко, М. Брайкевич, П. Рубін, М. фон Дітмар, Л. Дмитрієв, О. Билимович, І. Жуков, Є. Патон. Основу фінансового забезпечення ВПК складали відрахування від сум нарядів (не більше 1%), урядові асигнування (близько 50% від вартості замовлення) та матеріальна підтримка приватних осіб, підприємств, установ й організацій.

Діяльність ВПК була багатовекторною. Для виготовлення необхідних для армії предметів спорядження вони використали виробничі потужності раніше немобілізованих підприємств дрібної та середньої промисловості, посприяли їхній реорганізації та переобладнанню, взяли активну участь у будівництві нових об'єктів (зокрема, Конотопського та Деміївського снарядних заводів). На заводах ВПК було налагоджено виробництво різних видів боєприпасів (враховуючи великі калібри), застосовано інноваційні технології, освоєно нові матеріали. Лише спеціалісти Київського обласного ВПК виготовили та передали армії близько 347,6 тис. тридюймових снарядів.

ВПК українських губерній Російської імперії відіграли значну роль у розвитку науки й техніки. У їхніх майстернях було вироблено зразки продукції (військово-технічна апаратура, освітлювальні ракети, лікарські препарати), які успішно використовувалися в армії

впродовж воєнних років. Нові конструкції мостів, розроблені од-нойменною секцією Київського обласного ВПК на чолі з Є. Пато-ном, за своїми характеристиками не поступалися західним анало-гам, а часом і випереджали їх. Використання вибухових та отруй-них речовин, виготовлених на підприємствах українських ВПК, сут-тево посилило військову могутність російської держави. Робота унікальної майстерні з виробництва медичних термометрів Харків-ського обласного ВПК, лабораторій з випуску лікарських препаратів Одеського та Київського обласних комітетів стала важливим чин-ником розвитку фармацевтичної промисловості. Окрім того, ВПК відіграли значну роль у популяризації інженерно-технічних знань.

Протягом воєнних років ВПК виконували також частину урядових функцій, що було унікальним для Російської імперії. У їхньому складі було сформовано відділи та секції, які здійснюва-ли евакуацію майна з прифронтових районів, забезпечували підприємства необхідними кадрами, матеріалами, транспортом [2, с. 481-511] . Для полегшення паливної кризи обласні ВПК українських губерній Російської імперії організували спеціальне бюро у Харкові. Втім, загальний відсоток виконання військових замовлень підприємствами ВПК українських губерній був незначним (6–25%, станом на сер. 1916 р.). Причинами, які гальмували нарощування продуктивності, були передусім нестача необхідних матеріалів, перебої в роботі транспорту, паливна криза, висока складність виробництва, відсутність вільних фінансів, зловживання та корупція. Однак із завершенням підготовчого етапу, налагодженням зв'язків підприємства ВПК почали збільшувати обсяги виробництва. На початок 1917 р. вони виконали близько 50% нарядів (із артилерійського постачання – 70%), що свідчило про значний економічний потенціал вказаних організацій.

Отже, в роки Першої світової війни діяльність військово-промислових комітетів в Україні мала велике значення в справі надання широкої допомоги боєздатності російської армії.

Література та використані джерела

1. Донік О.М. Діяльність громадських організацій у справі допомоги армії й цивільному населенню. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2013. С. 536–562.
2. Лазанська Т.І. Проблема біженства в українських губерніях Російської імперії. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2013. С. 481–511.

Юдченко Юлія Леонідівна
магістрантка 2 року навчання
ННІ історії, права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
(Науковий керівник: к.п.н. С. Авхутська)

УЧАСТЬ РУГШ РСЧА В ПАРТИЗАНСЬКОМУ РУСІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В РОКИ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (1941-1943РР.)

Крім структури НКВС-НКДБ СРСР участь у партизанському русі на території України приймало Розвідувальне управління Генерального штабу Робітничо-селянської Червоної армії (РГША РСЧА). З червня 1940 по листопад 1941 року РУ очолював генерал-лейтенант Ф. Голіков, з листопада 1941 по серпень 1942 року цю посаду займав генерал-майор А. Панфілов, а з серпня 1942 року генерал-лейтенант І. Іллічов [1, с. 48].

Слід зазначити, що одним із напрямків діяльності Розвідувального управління стало засилання на окуповану територію розвідувальних та диверсійно-розвідувальних груп.

З 1942 р. сталися структурні зміни в управлінні військовою розвідкою. Наказом наркома оборони Й. Сталіна від 16 лютого 1942 р. Розвідувальне управління було перейменоване на Головне розвідувальне управління ГРУ ГШ РСЧА та відбулися окремі структурні та штатні зміни. 23 жовтня 1942 р. сталася нова реорганізація армійської розвідки. ГРУ ГШЧА було розділено на Головне розвідувальне управління, яке тепер підпорядковувалося не начальнику Генерального штабу, а безпосередньо наркомату оборони СРСР Й. Сталіну (ГРУ НКО) та Розвідувальне управління Генерального штабу (РУ ГШ ЧА). ГРУ ЧА очолив генерал-лейтенант І. Іллічов, а РУ – генерал-лейтенант Ф. Кузнецов [4, с. 348]. Вся агентурна розвідка, у тому числі і за кордоном, та в тилу ворога покладалася на ГРУ, а РУ підпорядковувалися розвідувальні органи фронтів, тобто військова розвідка. Що стосується партизанських загонів, то після розділу ГРУ та РУ – на період з 23 жовтня 1942 р. по 18 квітня 1943 року народні месники підпорядковувалися ГРУ. Після 18 квітня 1944 р. і до кінця радянсько-німецької війни партизанськими загонами керувало РУ ГШЧА [1, с. 51].

Партизанські загони підпорядковані РУ-ГРУ займалися в основному агентурною роботою, збором розвідувальних даних. Диверсійна робота вважалася другорядною справою. Неузгодженість дій між партизанськими загонами різного підпорядкування

приводила до справжніх трагедій. Так, у перший рік війни співробітники НКВС розстріляли агентуру армійських розвідувальних органів, завербовану у середовищі поліцейських – колаборантів [3, с. 77]. Тільки із 1943 р. було налагоджено взаємодію між партизанськими загонами на організаційному рівні.

Наказом наркома оборони Й. Сталіна від 19 квітня 1943 р. заступниками начальників розвідувальних відділів республіканських та розвідувальних штабів партизанського руху, у тому числі і Українського штабу партизанського руху (УШПР), були призначені представники РУГШЧА. Тим же наказом було встановлено, що розвідувальні донесення партизанських загонів повинні підписуватися і заступником командира загону по розвідці [4, с. 282]. Таким чином, найбільш важлива інформація, яку отримували загони штабів партизанського руху, повинна була автоматично передаватися представникам розвідувального управління, які інколи мали свої рації для власного зв'язку з центром. Про це свідчить наступний факт. Ще з весни 1942 р. в Сумському партизанському з'єднанні під керівництвом С. Ковпака діяла спецгрупа розвідувального відділу штабу Брянського фронту на чолі з П. Вершигорою, який надалі став заступником С. Ковпака по розвідці. На початку 1943 р. тимчасово відряджений у з'єднання капітан державної безпеки Я. Коротков інформував начальника Українського штабу партизанського руху Т. Строкача про те, що Вершигора займається тільки військовою розвідкою і про все інформує тільки розвідувальний відділ Брянського фронту [1, с. 53]. У той же час, окремі групи армійської розвідки діяли на базі партизанських з'єднань. Про це свідчить розпорядження Т. Строкача командирам партизанських загонів В. Бегмі та Я. Мельнику про допомогу операційним групам РУГШЧА, які мають прибути на їх бази [2, с. 273].

Отже, можна зробити висновок, що налагодження взаємодії між армійською розвідкою та партизанськими загонами сприяло більш ефективній боротьбі проти окупантів в тилу військ Вермахту.

Література та використані джерела

1. Гогун А. Сталінські командос. Українське партизанське формування, 1941–1944. Москва: РОССПЭН, 2012. 527 с.
2. Кентій А., Лозицький В. Війна без пощади і милосердя. Партизанський рух у тилу вермахту в Україні (1941–1944). Київ: Генеза. 2005. 408 с.
3. Нікольський В.А. ГРУ в роки Великої Вітчизняної війни. Герої невидимого фронту. Москва: «Яуза», «Ексмо», 2005. 226 с.
4. Російський архів: Велика Вітчизняна: Т. 13(2-2). Накази народного комісара оборони СРСР. 22 червня 1941р. – 1942рр. / під. заг. ред. Андріянова П.М. Москва: ТЕРРА, 1997. 448 с.

Наукове видання

**ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ**

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної наукової конференції

11–12 листопада 2021 р.

Частина 2

Підп. до друку 22.10.2021.

Формат 60x84/16. Гарнітура Arial.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,25.

Ум. фарб.-відб. 8,25. Обл.-вид. арк. 7,7.

Тираж 100 пр. Вид. №133.

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.